

ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษา
ของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน
อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

นางสาวนงจตุศรมย์ สุวรรณพิมล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2554

**Participants' Satisfaction on Herb Processing at Kao Khun In Herbal Center,
Payubnai Sub-District, Wang Chan District, Rayong Province**

Miss Nongjathasrom Suvanpimol

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agricultural Extension and Cooperatives

Sukhothai Thammathirat Open University

2011

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษาอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กสิกรรม
สมุนไพรโต เขาขุนอินทร์ ตำบลป่าซอบในอำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง
ชื่อและนามสกุล นางสาวนงจตุรรมย์ สุวรรณพิมล
แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร
สาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยชะกง
2. รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2555

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมเดช สิริพิงศ์พิทยา)

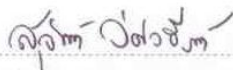
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยชะกง)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสวธีรานนท์)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลายท่าน ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สมจิต โยชะคง อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลีย์ นิลวิเศษ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และประธานกรรมการสอบ รองศาสตราจารย์ ดร.สมเดช สิทธิพงษ์พิทยา ประธานกรรมการในการสอบปกป้องวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้เข้ารับอบรมทุกท่าน นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ประธานศูนย์ และ นางกรรณิการ์ ชุมแสงพันธ์ ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรุทมาศ เขาขุนอินทร์ ตำบลป่าขุยใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง รวมทั้งสำนักวิจัยและพัฒนา กลุ่มงานวัชพืช กรมชลประทานปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวก ความเอื้อเฟื้อ ในการจัดเก็บข้อมูล ขอขอบพระคุณ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รับกำลังใจและกำลังทรัพย์ จาก นายพงศกรณ์ สุวรรณพิมล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่มีคุณค่าอย่างยิ่งจนทำให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คุณค่าอันพึงมีจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นางจรูสมย์ สุวรรณพิมล

พฤษภาคม 2555

ชื่อวิทยานิพนธ์ ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย
เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอดงเจนทร์ จังหวัดระยอง

ผู้วิจัย นางสาวนงจตุรรมย์ สุวรรณพิมล รหัสนักศึกษา 2539000691 **ปริญญา** เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
(ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์ ดร. สมจิต โยชะคง
(2) รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ **ปีการศึกษา** 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอดงเจนทร์ จังหวัดระยอง 2) ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร 3) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร 4) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร 5) ปัญหา และข้อเสนอแนะ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย จากกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกจากประชากร จำนวน 850 ราย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 164 ราย โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และแบบเจาะจง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดอันดับ และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 43.29 ปี การศึกษาในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพการเกษตร มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 12469.51 บาท ประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 19.01 ปี ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. 2) โดยภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความรู้ปานกลาง ในเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร (น้ำหมักชีวภาพสมุนไพร) สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลยมากที่สุด คือ เรื่องความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ได้แก่ อันตรายจากการแพ้ยาสมุนไพร อาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร และอาการเจ็บป่วยและโรคที่ไม่ควรใช้สมุนไพร 3) โดยภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจระดับมาก ด้านพิธีกร คือ มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และมีความพึงพอใจระดับน้อย ในผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย คือ สมุนไพร 4) การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย พบว่า การศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการเข้าอบรมการทำสมุนไพร และ 5) โดยภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในระดับน้อยที่สุด ในด้านการดำเนินการฝึกอบรม คือ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากเกินไป ส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า ให้ความคิดเห็นด้านกิจกรรมการฝึกอบรมมากที่สุด ระบุว่าควรมีการสอนวิธีการนวดแผนไทย

คำสำคัญ ความพึงพอใจ การฝึกอบรมสมุนไพร จังหวัดระยอง

Thesis title: Participants' Satisfaction on Herb Processing at Kao Khun In Herbal Center, Payubnai Sub-District, Wang Chan District, Rayong Province

Researcher: Miss Nongjathasrom Suvanpimol; **ID:** 2539000691; **Degree:** Master of Agriculture (Agricultural Extension and Development); **Thesis advisors:** (1) Dr. Somchit Yotakhong, Associate Professor; (2) Dr. Pornchulee Nilvises, Associate Professor; **Academic year:** 2011

Abstract

The objectives of this study were to study (1) fundamental factors of trainees in Tyler Herbs Center who were trained to make Tyler Herbs of Khao Khun-In in Payubnai Sub-District, Wang Chan District, Rayong Province; (2) their fundamental knowledge of herbs and making herbs; (3) their satisfaction of making herbs; (4) the correlation between their fundamental factors and their satisfaction of making herbs; and (5) their problems and suggestions on making herbs.

The population in this study were 850 trainees who participated in the training courses in making herbs of Tyler Herbs Center. The samples were specific selected from 164 persons altogether, by using simple and specific random sampling methodology. The data were collected by using a questionnaire form. The statistical methodology used to analyze the data by instant computer programs were frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, range and correlation analysis.

The output of this study were as follows: 1) Most of the studied trainees were female, with average age at 43.29 years. They were educated at primary level. Their main occupation was a farmer. Their average income obtaining from making herbs was 12,469.51 Baht per month. The average duration of their experience in making herbs was 19.01 years. Most of them were a client of the Bank for Agriculture and Agricultural Co-Operative. 2) The studied trainees generally had medium knowledge level of the preservation of herbal products (herbal biological fermented water) and at least knowledge level of the herbs was the danger of being allergic to any kind of herbs, symptoms caused by an allergy to any kind of herbs, illness symptoms, and diseases which should not have been cured by using any kind of herbs. 3) In general, the studied trainees had satisfaction of lecturers at much level in the aspect of their good knowledge and proficiency in transferring knowledge and at least level their satisfaction to the herb production was on the herbal soap saling. 4) From the hypothesis testing, it was found that their education level, and the average monthly income correlated with the satisfaction in herb making. And 5) the whole studied trainees generally had at least problems level for the training course operation was too much trainees in training courses. For their suggestions, it was found that they had suggestions, at the most level, on activities/syllabi in their training courses that Thai massage procedure should have been added to activities/syllabi in their training courses too.

Keywords: Satisfaction, Training Course in Making Herbs, Rayong Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
สมมุติฐานการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	14
บริบทเกี่ยวกับสมุนไพรรและการทำสมุนไพรร	31
ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรไท เขาขุนอินทร์ฯ	48
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	56
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	56
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
การเก็บรวบรวมข้อมูล	59
การวิเคราะห์ข้อมูล	60
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	61
ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรร	61

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรร และการทำสมุนไพรร	65
ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรร	72
ตอนที่ 4 การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย	85
ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรร	103
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	119
สรุปการวิจัย	119
อภิปรายผล	126
ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	132
ภาคผนวก	138
ก หนังสือราชการ	139
ข แบบสอบถาม	141
ค ความเป็นมาของศูนย์ศึกษาศาสตร์สมุนไพรรไท เขาขุนอินทร์ และภาพกิจกรรม	157
ประวัติผู้วิจัย	182

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 เก็บตามยาม	40
ตารางที่ 2.2 กิจกรรมของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรรไท	51
ตารางที่ 4.1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรไท	61
ตารางที่ 4.2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรรไทและ การทำสมุนไพรรไท	65
ตารางที่ 4.3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรไท	72
ตารางที่ 4.4 ความสัมพันธ์ของอายุ การศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสบการณ์ในการทำงาน ว่ามีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรไท	85
ตารางที่ 4.5 ปัญหาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรไท	103
ตารางที่ 4.6 ข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรไท	117

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ภาพที่ 2.1 แผนที่ศูนย์กลางกิจกรรมสมุนไพรรักษาโรค	49
ภาพที่ 2.2 โครงสร้างการบริหารงาน	49

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรนับว่าเป็นหนึ่งในสินค้าแปรรูปทางเกษตรที่สำคัญของไทยที่มีแนวโน้มขยายตัวต่อเนื่องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เนื่องจากมีปัจจัยหนุนในเรื่องความหลากหลายของวัตถุดิบภายในท้องถิ่น รวมถึงประโยชน์ในการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของยา อาหารเสริมสุขภาพ หรือเครื่องสำอาง และกระแสนิยมผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกที่กำลังได้รับการตอบรับอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ข้อมูลจากผลสำรวจพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศของบริษัท ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด ซึ่งสอบถามกลุ่มตัวอย่างจากทั่วประเทศจำนวน 3,294 คน พบว่าค่าใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพรในปี 2548 มีมูลค่าประมาณ 48,000 ล้านบาท และมูลค่าตลาดรวมของผลิตภัณฑ์สมุนไพรขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปีก่อนกว่าร้อยละ 20 และคาดว่าความต้องการของตลาดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและตลาดยังเปิดกว้างสำหรับการเข้ามาลงทุน รวมทั้งยังมีโอกาสเติบโตทางธุรกิจได้อีกมาก (บริษัท ศูนย์กสิกรไทย จำกัด 2548: ระบบออนไลน์)

ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพซึ่งผลิตจากสมุนไพรกำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งสังเกตได้จากความสนใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์สมุนไพรเหล่านั้น ตลอดจนจำนวนผู้ผลิตสินค้าที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนโดยทั่วไปให้ความสำคัญกับสุขภาพของตนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนความกังวลในเรื่องปัญหาสุขภาพที่อาจเกิดจากการใช้สารเคมี ส่งผลให้ความนิยมในผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ โดยเฉพาะสมุนไพรยิ่งได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ทั้งนี้ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภวังจันทร์ จังหวัดระยอง ซึ่งมีนายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ เป็นผู้อำนวยการศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย หรือเจ้าของฉายา “หมอกู” เปิดเผยว่า ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ เป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อแก้ปัญหาดินเสื่อมสภาพในพื้นที่ เนื่องจากก่อนหน้านี้เกษตรกรมีการปลูกเชิงเดี่ยวกันมาเป็นเวลานาน และมีการใช้สารเคมีอย่างแพร่หลาย กระทั่งดินเสื่อมสภาพ โดยน้อมนำแนวความคิดการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานให้

มาปรับใช้ในพื้นที่จนประสบความสำเร็จกลายเป็นแปลงเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ให้กับเกษตรกรในพื้นที่และใกล้เคียง

จุดเด่นของศูนย์ฯ นอกจากเป็นแปลงเรียนรู้การทำสวนผสมตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง และลดต้นทุนการผลิตได้แล้ว ยังเป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์ สมุนไพรไทยนับพันชนิด ทั้งที่เป็นไม้ยืนต้น ไม้เถา หญ้า และพืชผัก เพื่อนำมาใช้ทดแทนสารเคมี ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งสมุนไพรที่นำมาใช้ก็จะมีรส และสรรพคุณที่ใช้แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในการไล่แมลงศัตรูพืช รวมทั้งสมุนไพรที่นำมาใช้ปรับสภาพน้ำ และดิน ช่วยล้างพิษในดิน

จากความมุ่งมั่นในการทำเกษตรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมไปถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการลด และเลิกใช้สารเคมีในที่สุด ทำให้ในวันนี้แปลงปลูกพืช ของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย ได้รับคัดเลือกและประกาศให้เป็นแปลงปลูกพืช “ออร์แกนิกส์ไทยแลนด์” แปลงแรกของไทย ซึ่งผลผลิตส่วนใหญ่จะถูกส่งไปขายในตลาดต่างประเทศ และบางส่วนส่งขายในตลาดระดับพรีเมียมของไทย

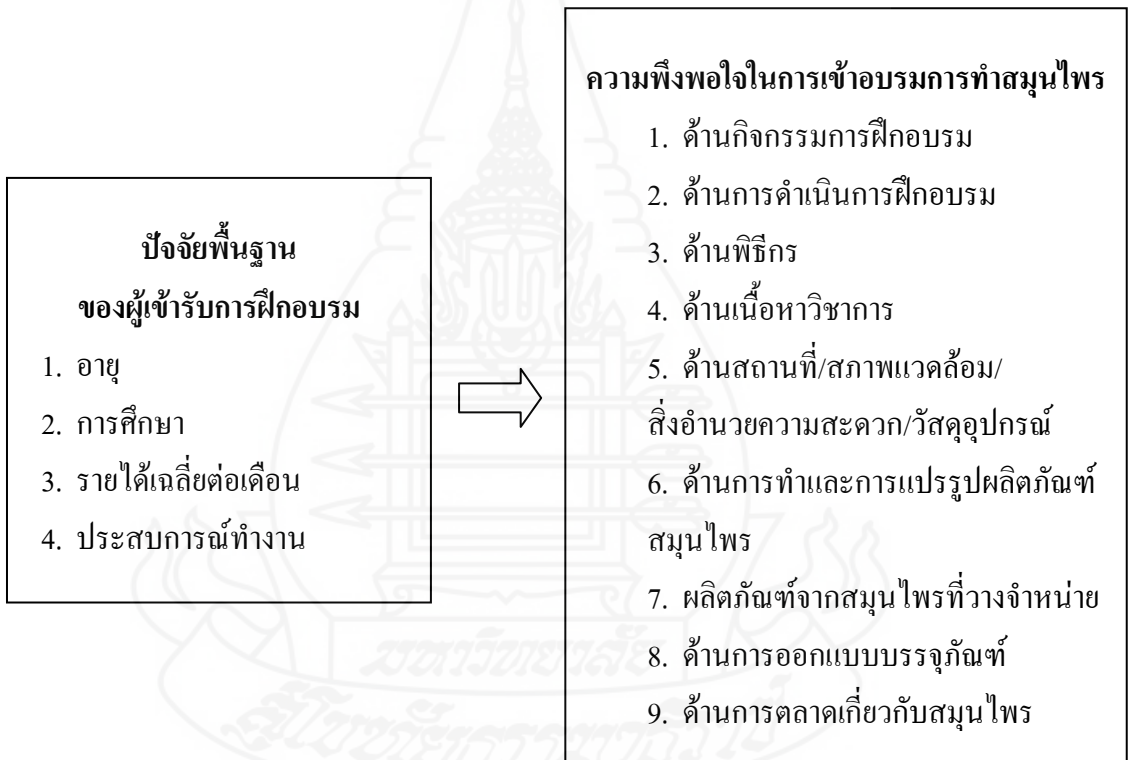
ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจที่จะศึกษาถึงความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย โดยจะศึกษาถึงปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้าอบรม ระดับความรู้ ระดับความพึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับความพึงพอใจ ปัญหาและข้อเสนอแนะ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร เนื่องจากสมุนไพรเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก สามารถนำสมุนไพรมาแปรรูปให้ได้ผลิตภัณฑ์หลายชนิด ซึ่งมีประโยชน์มากมาย เช่น การทำสบู่ แชมพู ครีมอาบน้ำ การทำสมุนไพรไล่แมลง ฯลฯ และสิ่งที่สำคัญคือไม่มีสารพิษตกค้างต่อร่างกาย ใช้แล้วปลอดภัย หาได้ง่าย และนี่เป็นประเด็นที่สนใจศึกษาในการทำสมุนไพร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของ ศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์
- 2.2 เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร
- 2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร
- 2.4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมการทำสมุนไพร
- 2.5 เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย ประกอบไปด้วย ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสบการณ์ทำงาน และ ความพึงพอใจการเข้าอบรมการทำสมุนไพร 9 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ด้านพิธีกร ด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework) ได้ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมุติฐานการวิจัย

ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้าอบรมการทำสมุนไพรมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการเข้าอบรมการทำสมุนไพร

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

5.1 บุคคล การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการศึกษากับผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

5.2 เนื้อหา การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรวม 9 ด้าน ได้แก่ ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ด้านพิธีกร ด้านเนื้อหาวิชาการด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร

5.3 เวลา ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ระหว่างเดือน ธันวาคม 2554 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2555

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพอใจในกิจกรรมที่ทำและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามหน่วยงานหรือองค์กร

6.2 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม หมายถึง การประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยใช้เกณฑ์การประเมินค่าในการเปรียบเทียบระดับความรู้ ระดับความพึงพอใจ และระดับปัญหา ข้อเสนอแนะที่ได้รับ อันเป็นผลให้เกิดความรู้สึกพอใจในกิจกรรมด้านต่างๆ ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง

6.3 การฝึกอบรม หมายถึง การได้เข้าร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และจากการได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถแก้ไขปัญหาได้เป็นผลสำเร็จ

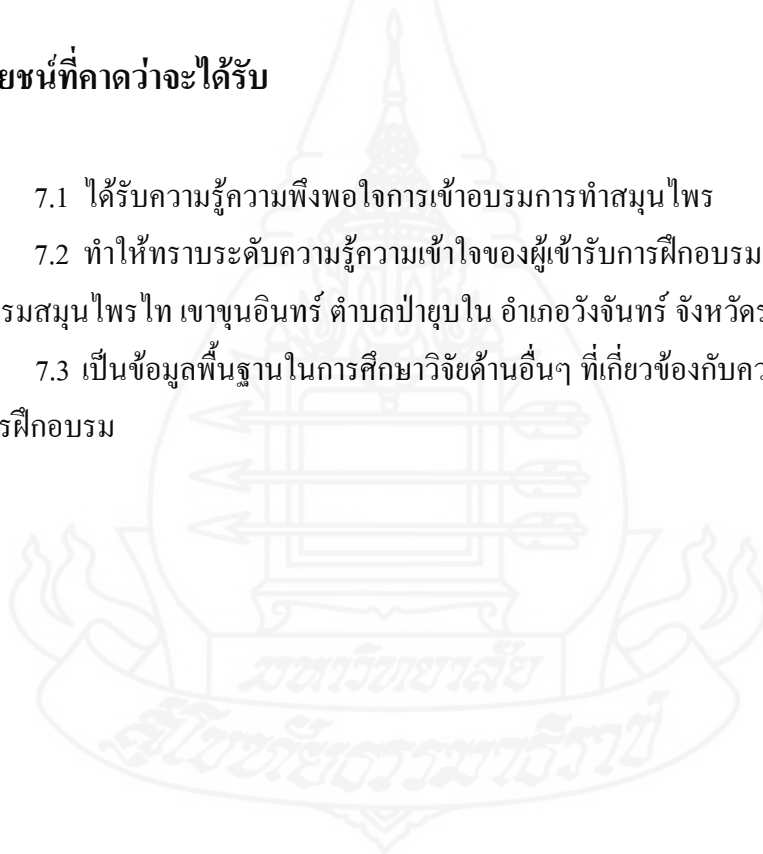
6.4 สมุนไพร หมายถึง พืชไม้ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ปรุงหรือประกอบเป็นยา รักษาโรคต่าง ๆ ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพร่างกายได้

6.5 การทำสมุนไพร หมายถึง การนำสมุนไพรมาดัดแปลงในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำสมุนไพรลูกประคบ ทำน้ำยาซักผ้า/น้ำยาล้างจาน สบู่สมุนไพร น้ำหมักสมุนไพรไล่แมลง ทำน้ำยาอเนกประสงค์ ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ ฯลฯ

6.6 ศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูงใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง หมายถึง แหล่งเรียนรู้สำหรับทุกคนที่สนใจใฝ่ใจเรียนรู้ ในการทำเกษตรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรแบบไร้นาสวนผสม การทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูกพืช “ออร์แกนิกส์ ไทยแลนด์” การให้ความรู้ในเรื่องสมุนไพรและการแปรรูป โดยมีได้คิดเงินทองแต่อย่างใด เปิดกว้างทั้งการไปเยี่ยมชมเป็นหมู่คณะ การอบรม การไปเรียนรู้แบบกินนอน เพื่อได้เรียนรู้จากการลงมือทำไปพร้อมๆ กับสมาชิกในครอบครัวของท่าน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 7.1 ได้รับความรู้ความพึงพอใจการเข้าอบรมการทำสมุนไพร
- 7.2 ทำให้ทราบระดับความรู้ความเข้าใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูงใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง
- 7.3 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของ ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาชุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ ศึกษาวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็นประเด็นดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
3. บริบทเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร
4. ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาชุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังนี้

1.1 ความพึงพอใจ

มีการให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลากหลายดังนี้
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 775) ให้ความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ

อุทัยพรรณ สุดใจ (2545: 7) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาจเป็นไปในเชิงประเมินค่าว่า ความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ

ชรีณี เดชจินดา (2530: 14) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ความรู้สึกพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนอง หรือบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงและไม่เกิดขึ้น หากความต้องการหรือจุดหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง

สง่า ภูณรงค์ (2540: 33) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือเป็นความรู้สึกขั้นสุดท้ายที่ได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540: 17) ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกส่วนตัวที่รู้สึกเป็นสุขหรือยินดีที่ได้รับการตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ขาดหายไป หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สมดุล ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่จะแสดงออกของบุคคล ซึ่งมีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมใดๆนั้น

Morse (1953: 27) แสดงความเห็นไว้ว่า ความหมายของความพึงพอใจ หมายถึง การลดความเครียดของผู้ทำงานให้น้อยลง ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองทั้งหมดหรือบางส่วน ความเครียดจะน้อยลงความพอใจจะเกิดขึ้น และในทางกลับกันถ้าความต้องการไม่ได้รับการตอบสนอง ความเครียดและความไม่พอใจจะเกิดขึ้น

Strauss and Sayless (1960: 119-121) สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพอใจในงานที่ทำและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามหน่วยงานหรือองค์กร

Applewhite (1997: 8) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความสุข ความสบายที่ได้รับจากการทำงาน ความสุขที่ได้รับจากการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน และทัศนคติที่ดีต่องาน

Schermerhorn (1984: 230) แสดงความคิดเห็นไว้ว่า ความพึงพอใจ เป็นระดับหรือขั้นของความรู้สึก ในด้านบวกหรือลบของคนที่มีต่อลักษณะต่าง ๆ ของงาน รวมทั้งงานที่ได้รับมอบหมาย การจัดระบบงาน และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกภายในที่ก่อให้เกิดความสุข เป็นสิ่งที่กำหนดการแสดงออกของบุคคลที่มีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมนั้นๆ ความพึงพอใจจะทำให้บุคคลเกิดความสุขใจหรือสนองความต้องการทำให้เกิดความสุข รวมถึงสภาพแวดล้อมต่างๆที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ

1.2 ระดับความพึงพอใจ

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546: 214-218) อธิบายว่า ระดับคะแนนความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อกองแผนงาน ตามวิธีของ Likert Scale โดยกำหนดระดับคะแนนดังนี้ คือ ระดับ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด ระดับ 4 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก ระดับ 3 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง ระดับ 2 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยและระดับ 1 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด ส่วนเกณฑ์ในการแปลความหมายของระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อกองแผนงาน

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้คือ 4.50–5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด 3.50–4.49 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก 2.50–3.49 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง 1.50–2.49 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยและ 1.00–1.49 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ระดับความสำคัญของความพึงพอใจจะพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ในการอธิบายใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean : μ) ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) โดยที่ค่าเฉลี่ยเป็นค่าที่คำนวณขึ้นเพื่อใช้เป็นตัวแทนของคำตอบในแต่ละกลุ่ม ค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้จะนำมาเปรียบเทียบกับช่วงคะแนนที่กำหนดข้างต้น เพื่อแปลความหมายเป็นระดับความพึงพอใจ ถ้าค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าระดับความพึงพอใจจะมากด้วย ส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้วัดการกระจายของคะแนนในแต่ละกลุ่มว่ามีการกระจายหรือแตกต่างจากค่าเฉลี่ยอย่างไร ถ้าคะแนนในแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันน้อย การกระจายของคะแนนจะน้อยด้วย จะทำให้ค่าเฉลี่ยกลายเป็นตัวแทนของกลุ่มอย่างแท้จริง

1.3 การวัดความพึงพอใจ

Stromborg (1984: 88-91) ให้รายละเอียดว่า การวัดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการนั้นจะวัดในเรื่องใดนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ที่จะศึกษา แต่มีวิธีที่นิยมใช้กันคือ

- 1) การสัมภาษณ์ วิธีนี้ผู้ศึกษาจะมีแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถาม ซึ่งได้รับการทดสอบหาความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นแล้วทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ข้อดีของวิธีนี้คือ ผู้สัมภาษณ์อธิบายคำถามให้ผู้ตอบเข้าใจได้ สามารถใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่อ่านเขียนหนังสือไม่ได้ แต่มีข้อเสียคือ การสัมภาษณ์ต้องใช้เวลามาก และอาจมีข้อผิดพลาดในการสื่อความหมาย และ 2) การใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีที่มีผู้นิยมใช้มากที่สุด มีลักษณะเป็นคำถามที่ได้ทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นแล้ว กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบหรือเติมคำ ข้อดีของวิธีนี้คือ ได้คำตอบที่มีความหมายแน่นอน มีความสะดวกรวดเร็วในการสำรวจ สามารถใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ ข้อเสียคือ ผู้ตอบต้องสามารถอ่านออกเขียนได้ และมีความสามารถในการคิดเป็น ความพึงพอใจเป็นสภาวะที่มีความต่อเนื่องไม่สามารถบอกจุดเริ่มต้นหรือสิ้นสุดของความพึงพอใจได้ แบบสอบถามถึงนิยมสร้างเป็นแบบมาตรฐาน

โสภณ ทองปาน (2541: 6-11) กล่าวว่า ในการวัดระดับความพึงพอใจของลูกค้าสามารถวัดได้ และแสดงผลได้ ซึ่งวัดได้ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

- 1) การวัดความพึงพอใจลูกค้าในเชิงคุณภาพ วิธีการที่ใช้ส่วนมากจะให้ผู้ตอบตอบตามความรู้สึก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยมากน้อยแค่ไหน โดยแบ่งค่าความรู้สึกเป็นช่วง (Scale) ที่นิยมใช้กันมาก คือ ให้ผู้ตอบระบุว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ในระดับใดกับข้อความใน แต่ละข้อที่ให้ (เรียกว่า การวัดระดับแบบ Likert) ในการสำรวจเชิงคุณภาพ วิธีที่นิยมใช้มีอยู่ 3 วิธี ได้แก่

(1) สัมภาษณ์เฉพาะกลุ่ม (Focus Group Interviews)

(2) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ถือว่าเป็นที่ปรึกษา (Advisory Panels หรือ Customer Advisory Panels : CAP)

(3) วิธีประเมินสถานการณ์วิกฤต (Critical Incident Techniques)

2) การวัดความพึงพอใจลูกค้าในเชิงปริมาณ (*Quantitative Research*) ที่ต้องกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างในเชิงสถิติเพื่อให้เกิดการกระจายตัวของลูกค้าที่สุ่มมาทำการวัดความพึงพอใจ รวมถึงการกำหนดขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการวัดว่าควรมีจำนวนเท่าไร โดยอาศัยเทคนิคการวิจัย

1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจ

Herzberg (1973: 95-97) อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจว่า ความสุขจากการทำงานนั้น เกิดมาจากความพึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจในงานที่ทำ โดยความพึงพอใจหรือความไม่พึงพอใจในงานที่ทำนั้น ไม่ได้มาจากกลุ่มเดียวกัน แต่มีสาเหตุมาจากปัจจัยสองกลุ่ม คือ ปัจจัยจูงใจ (Motivational Factors) และปัจจัยค้ำจุนหรือปัจจัยอนามัย (Maintenance Factor)

ปัจจัยจูงใจ (Motivational factor) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงาน โดยตรงที่เป็นปัจจัยที่ทำให้คนชอบและรักงานทำให้บุคคลในองค์กรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 5 ประการ ได้แก่

1) *ความสำเร็จในการทำงาน (achievement)* หมายถึง การที่บุคคลสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ การรู้จักป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น ครั้นผลงานสำเร็จ จึงเกิดความรู้สึกพอใจในผลงานและความสำเร็จของงานนั้นอย่างยิ่ง

2) *การได้รับการยอมรับนับถือ (recognition)* หมายถึง การได้รับการยอมรับนับถือไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชา จากเพื่อน จากผู้มาขอคำปรึกษา หรือจากบุคคลในหน่วยงาน การยอมรับนับถือนี้ อาจอยู่ในรูปของการยกย่องชมเชย แสดงความยินดีในการให้กำลังใจหรือแสดงออกอื่นใดที่ทำให้เห็นถึงการยอมรับในความสามารถ

3) *ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (the work itself)* หมายถึง งานที่น่าสนใจ งานที่ต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำทนายให้ต้องลงมือทำ หรือเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะทำตั้งแต่ต้นจนจบได้โดยลำพังคนเดียว

4) *ความรับผิดชอบ (responsibility)* หมายถึง ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานใหม่ ๆ และมีอำนาจรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ไม่มีการตรวจหรือควบคุมอย่างใกล้ชิด

5) *ความก้าวหน้า (advancement)* ได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นของบุคคลในองค์กร มีโอกาสได้ศึกษาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม หรือได้รับการฝึกอบรม

ปัจจัยค่าจูนหรือปัจจัยอนามัย (Maintenance Factor) หมายถึง ปัจจัยที่ค่าจูนให้แรงจูงใจในการทำงานของบุคคลตลอดเวลา ถ้าไม่มีหรือมีลักษณะไม่สอดคล้องกับบุคคลในองค์กร บุคคลในองค์กรจะเกิดความไม่ชอบในงานนั้น ปัจจัยค่าจูน มีดังนี้

1) *เงินเดือน (salary)* หมายถึง เงินเดือน และการเลื่อนขึ้นเงินเดือนในหน่วยงานนั้น เป็นที่พอใจของบุคคลที่ทำงาน

2) *โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต (possibility of growth)* นอกจากหมายถึง การที่บุคคลได้รับการแต่งตั้งเลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงานแล้วยังหมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลสามารถได้รับความก้าวหน้าในทักษะวิชาชีพ

3) *ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน (interpersonal relation superior, subordinate, peers)* หมายถึง การติดต่อไม่ว่าจะเป็นกิริยา หรือวาทะที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างดี

4) *สถานภาพทางอาชีพ (status)* หมายถึง อาชีพนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม มีเกียรติ และศักดิ์ศรี

5) *นโยบายและการบริหาร (policy and administration)* หมายถึง การจัดการและการบริหารขององค์กร การติดต่อสื่อสารภายในองค์กร

6) *สภาพการทำงาน (working conditions)* หมายถึง สภาพทางกายของงาน เช่น แสง เสียง อากาศ ชั่วโมงการสอน รวมทั้งลักษณะสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น อุปกรณ์ หรือเครื่องมือต่างๆ

7) *ความเป็นอยู่ส่วนตัว (personal life)* หมายถึง ความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี อันเป็นผลที่ได้รับจากงานในหน้าที่ของเขา เช่น การที่บุคคลต้องถูกย้ายไปทำงานในที่แห่งใหม่ ซึ่งห่างไกลจากครอบครัวทำให้เขาไม่มีความสุข และไม่พอใจกับการทำงานในที่แห่งใหม่

8) *ความมั่นคงในงาน (security)* หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความมั่นคงในการทำงาน และความยั่งยืนของอาชีพ หรือความมั่นคงขององค์กร

9) *วิธีการปกครองบังคับบัญชา (technical supervision)* หมายถึง ความสามารถของผู้บังคับบัญชาในการดำเนินงาน หรือความยุติธรรมในการบริหารงานศึกษาของ Herzberg เป็นการกล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่แสวงหาปัจจัย อนามัยว่าจะเป็นคนที่ถูกจูงใจ โดยสิ่งแวดล้อมยึดมั่นกับความไม่พอใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมของงาน และจะมีการกระทำเพื่อให้มีการปรับปรุงปัจจัยอนามัย เมื่อปรับปรุงปัจจัยอนามัยแล้วก็จะพอใจเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง และจะแสดงความไม่พอใจมากหากไม่

มีการปรับปรุงปัจจัยอนามัย สนใจคุณภาพงานไม่มากนัก อาจประสบความสำเร็จในงาน ได้ด้วยความสามารถพิเศษ

สำหรับบุคคลที่แสวงหาปัจจัยจูงใจ คือ คนที่ถูกจูงใจโดยธรรมชาติของงาน มีปฏิกิริยาเพียงเล็กน้อยในการปรับปรุงปัจจัยอนามัย แสดงความสามารถในการทำงาน มีความรู้สึกที่ติด่องานและชีวิต หาประโยชน์จากประสบการณ์การทำงาน และอาจจะประสบความสำเร็จได้มากขึ้นไป

กล่าวโดยสรุป ตามทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg มีส่วนช่วยเสนอแนะให้ผู้บริหารต้องจัดเตรียมปัจจัยอนามัยให้กับคนงานอย่างเพียงพอในเรื่องค่าตอบแทนและความมั่นคงที่จะต้องมีความเหมาะสม เงื่อนไขการทำงานต้องมีความปลอดภัย เทคนิคการเป็นผู้บังคับบัญชาต้องได้รับการยอมรับ เพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้เกิดความไม่พอใจขึ้นได้ จากนั้นจะถึงขั้นของการสร้างปัจจัยกระตุ้นให้คนอยากทำงานโดยการปรับแต่งงานให้ดีขึ้น

1.5 การใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ

กาญจนา แก้วเทพ (2547: 306-307) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ เป็นการศึกษาที่เน้นเรื่องความสำคัญ ของผู้รับสารในฐานะผู้กระทำการสื่อสาร โดยมีความเชื่อว่าผู้รับสารเป็นผู้กำหนดว่า ตนเองต้องการอะไร และสารอะไรจึงจะสนองความพึงพอใจของตนเอง ดังนั้น ผู้รับสารจะเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับสารเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

แนวคิดหลักของการวิเคราะห์การใช้ความพึงพอใจของผู้รับสารที่มีต่อสื่อ สรุปว่าโดยส่วนใหญ่ในการเปิดรับสารของผู้รับสารนั้น มนุษย์มีความตั้งใจที่จะแสวงหาข่าวสาร เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง ดังนั้น เมื่อมีความตั้งใจที่แน่นอนดังกล่าว การเข้าไปใช้สื่อจึงไม่ใช่กิจกรรมที่กระทำอย่างไรเป้าหมายหากเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์แน่นอน หรือเรียกว่า Goal-oriented Activity โดยผู้รับสารเป็นผู้แสวงหาและเลือกใช้สื่อต่างๆ ที่มีอยู่ซึ่งทิศทางที่บุคคลเลือกแสวงหาและใช้สื่อประเภทใดนั้นเกิดจากความต้องการของบุคคลเป็นปฐมเหตุ จากนั้นความต้องการดังกล่าวจะถูกแปรมาเป็นแรงจูงใจ (motivation) ที่ผลักดันให้บุคคลเคลื่อนไหวเข้าหาการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ

Katz, Blumler, & Gurevitch (1974: 19-32) กล่าวถึงการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้รับสารมีจุดกำเนิดมาจากสภาวะทางจิตใจและสังคมที่มาจากความต้องการ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความคาดหวังจากสื่อมวลชนหรือแหล่งสารอื่น ซึ่งนำไปสู่รูปแบบต่าง ๆ ของการมีโอกาสดังกล่าวได้รับสารจากสื่อมวลชนและก่อให้เกิดผลที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับสาร อาจกล่าวได้ว่า ผู้รับสารแต่ละคนใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาความพอใจจาก

สื่อมวลชน ผ่อนคลายความเครียด ค้นหาความรู้หรือเอาประโยชน์ใดประโยชน์หนึ่ง เป็นการศึกษากระบวนการรับสารซึ่งมีความแตกต่างไปจากการศึกษาในอดีตที่เน้นศึกษาเรื่องอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อผู้รับสาร วิธีการนี้เป็นการศึกษาว่าผู้รับสารใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาความพอใจเพื่อบรรเทาความต้องการของตน ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้สื่อหรือผู้รับสารมี ดังนี้

1) สภาพทางสังคมและลักษณะทางจิตวิทยาของผู้รับสาร (social and psychological origins) ทำให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกันไป

2) ความต้องการและความคาดหวังการใช้สื่อของผู้รับสาร (need expectation of the mass media) ที่แตกต่างกันทำให้แต่ละคนคาดคะเนว่าสื่อแต่ละประเภทจะสนองความพึงพอใจได้แตกต่างกัน

1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

อุกฤษฏ์ ทรงชัยสงวน (2543: 17-21) รวบรวมกลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในรูปแบบของแรงจูงใจว่าไว้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.6.1 ทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Theory motivation) ทฤษฎีนี้เขาได้เสนอความต้องการในด้านต่างๆ กันของมนุษย์เรียงลำดับจากความต้องการขั้นพื้นฐาน เพื่อการอยู่รอดไปจนถึงความต้องการทางสังคม และความต้องการการยอมรับนับถือจากกลุ่มว่าตนมีคุณค่าและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น มาสโลว์ ถือว่าการเรียงลำดับความต้องการนี้มีความสำคัญ โดยมนุษย์จะมีความต้องการในระดับสูงๆ ได้ก็ต่อเมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองแล้ว

1.6.2 ทฤษฎีการจูงใจ สองปัจจัยของ Herzberg กล่าวถึงปัจจัยการจูงใจ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานด้านความพึงพอใจ ได้แก่ โอกาส ความสำเร็จ การยอมรับ ความรับผิดชอบ ความเจริญก้าวหน้า และปัจจัยการบำรุงรักษา ซึ่งเป็นตัวขัดขวางความพึงพอใจ ได้แก่ นโยบายขององค์กร สภาพการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

1.6.3 ทฤษฎีแรงจูงใจของ McClelland ซึ่งแบ่งความต้องการของมนุษย์เป็น 3 ประเภท คือ ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการมีอำนาจ และความต้องการความสัมพันธ์ โดยความต้องการความสำเร็จหรือเรียกว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั้น ถ้าบุคคลใดมีสูงจะมีความปรารถนาที่จะทำสิ่งหนึ่งให้ลุล่วงไปด้วยดี

1.6.4 ทฤษฎีการคาดหวังของ Vroom เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคคลจะประเมินความเป็นไปได้ของผลที่จะบังเกิดขึ้นแล้ว จึงดำเนินการปฏิบัติที่ตนคาดหวังไว้ การจูงใจขึ้นอยู่กับความคิดหวังของมนุษย์ต่อผลที่เกิดขึ้น ทฤษฎีการคาดหวังของ Vroom นี้ ทำนายว่าบุคคลจะร่วมกิจกรรมที่เขาคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลหรือสิ่งต่างๆ ที่เขาปรารถนา

Michael Beer (1964: 40) ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นทัศนคติของคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

- 1) *V* มาจากคำว่า *Valance* หมายถึง ความพึงพอใจ
- 2) *I* มาจากคำว่า *Instrumentality* หมายถึง สื่อ เครื่องมือ วิธีทางนำไปสู่ความพึงพอใจ
- 3) *E* มาจากคำว่า *Expectancy* หมายถึง ความคาดหวังภายในตัวบุคคลนั้นๆ ซึ่งบุคคลมีความต้องการและมีความหวังในหลายสิ่งหลายอย่าง ดังนั้นจึงต้องกระทำด้วยวิธีหนึ่งวิธีใด เพื่อตอบสนองความต้องการหรือสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วตามที่ตั้งความหวังหรือคาดหวังเอาไว้ บุคคลนั้นก็จะได้รับความพึงพอใจ และในขณะเดียวกันก็จะคาดหวังในสิ่งที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งอาจจะแสดงในรูปสมการได้ ดังนี้

$$\text{แรงจูงใจ} = \text{ผลของความพึงพอใจ} + \text{ความคาดหวัง}$$

ซึ่งหมายถึง แรงจูงใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต่อการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ต่อการประเมินผลงานขององค์กรที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน หรือแรงจูงใจที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรใดจะเป็นผลที่เกิดจากทัศนคติองค์กร หรือการทำงานขององค์กรนั้นรวมกัน ความคาดหวังที่เขาคาดหวังไว้ ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ต่อผลงานขององค์กร และได้รับการตอบสนองทั้งรูปธรรมและนามธรรมเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ แรงจูงใจที่จะมีความรู้สึกพึงพอใจก็จะสูง แต่ในทางกลับกัน ถ้ามีทัศนคติในเชิงลบต่องาน และการตอบสนองไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ แรงจูงใจที่จะมีความรู้สึกพึงพอใจก็จะต่ำไปด้วย

Alderfer (อ้างถึงใน สมยศ นาวิกาน 2540: 307-310) เสนอทฤษฎี ERG โดยอาศัยพื้นฐานมาจากทฤษฎีของมาสโลว์ และจากการศึกษาวิจัยและเชิงประจักษ์ แอลเดอร์เฟอร์ ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) *ความต้องการดำรงชีวิต (existence needs)* หรือ E ความต้องการในกลุ่มนี้จะเกี่ยวข้องกับความต้องการทางร่างกาย และปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ซึ่งเทียบได้กับความต้องการทางร่างกาย และความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงตามทฤษฎีของมาสโลว์
- 2) *ความต้องการสัมพันธ์ (relatedness needs)* หรือ R เป็นความต้องการทางสังคมที่จะมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงานและคนที่ต้องการจะมีความสัมพันธ์ด้วย ความต้องการกลุ่มนี้เทียบได้กับความต้องการสังคมและความต้องการการยอมรับนับถือตามทฤษฎีของมาสโลว์
- 3) *ความต้องการเจริญก้าวหน้า (growth needs)* หรือ G เป็นความต้องการที่จะพัฒนาตนตามศักยภาพสูงสุด เทียบได้กับความต้องการความสำเร็จสูงสุดแห่งตนและความต้องการยอมรับนับถือในตนเองตามทฤษฎีของมาสโลว์

2. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีความรู้ความเข้าใจ ความสามารถและเกิดทักษะจากประสบการณ์ตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีและถูกต้องต่อกิจกรรมต่างๆ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่ผู้เข้าอบรมและตรงตามเป้าหมายของการเข้ารับการฝึกอบรม

วิชิต สุรัตน์เรื่องชัย (2534: 47) อธิบายว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้

วัฒนา ชื่นวงศา (2536: 24) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นการเสริมสร้าง เพื่อพัฒนาความคิดเห็น ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และทักษะของบุคคลในการทำงานให้กว้างขวางก้าวหน้า

วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537: 1) กล่าวว่า การฝึกอบรม เป็นกระบวนการพัฒนาความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ค่านิยม คุณธรรมและทักษะความชำนาญเฉพาะด้านของบุคลากรที่ไม่สามารถจะทำได้โดยกระบวนการเรียนการสอนปกติ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

น้อย ศิริโชติ (2524: 6) ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า “เป็นขบวนการอย่างหนึ่งที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) และทักษะผู้เข้ารับการอบรม โดยจัดทำในระยะเวลาตามความเหมาะสมของแต่ละเรื่อง อาจทำเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลจากความหมายดังกล่าว”

มบุญ วงศ์นารี และคณะ (2531: 1) ให้ความหมายว่า การฝึกอบรม คือ กระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะความสามารถ และทัศนคติที่เหมาะสมของพนักงาน ทั้งนี้เพื่อที่จะให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ได้ดีขึ้นและก็จะนำไปเพิ่มผลผลิตการลดต้นทุนค่าใช้จ่าย การเพิ่มกำไร ตลอดจนการบรรลุความสำเร็จในวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของหน่วยงาน

Beach (1970: 193) กล่าวว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ และมีความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์ให้บุคคลรู้เรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะหรือเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลไปในทางที่ต้องการ

Good (1973: 163) ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า “การฝึกอบรม” เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้อื่นมีทักษะความรู้ โดยจัดขึ้นภายใต้สภาวะเงื่อนไขบางประการ และการจัดการฝึกอบรมก็ไม่ได้เป็นเรื่องใหญ่เหมือนการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาทั่วไป

สรุปได้ว่า การฝึกอบรม หมายถึง เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมที่มุ่งให้บุคคลเกิดความรู้ ทักษะ การพัฒนา และประสบการณ์อันเหมาะสม จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการได้ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาที่กำหนด

2.2 ความสำคัญของการฝึกอบรม

อาชัญญา รัตนอุบล (2540: 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมมีความสำคัญ และจำเป็นในการพัฒนาประชากรและบุคลากร ซึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหลายประการตามได้สรุปไว้ดังนี้

2.2.1 การฝึกอบรมช่วยป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น โดยการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

2.2.2 การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว โดยการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาและฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหานั้น ๆ

2.2.3 การฝึกอบรมช่วยประหยัดรายจ่าย เพราะการฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จัดขึ้นในระยะเวลาสั้น ภายในงบประมาณจำกัด และได้ผลคุ้มค่าตามวัตถุประสงค์

2.2.4 การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จะช่วยให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติม ประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งอาจจัดในเวลาเรียนตามปกติ หรือในวันหยุดสุดสัปดาห์ก็ได้

2.2.5 การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่ก่อให้เกิดความสามัคคี เนื่องจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน แก้ไขปัญหา ร่วมกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.2.6 การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเชื่อมั่นในงาน กล้าที่จะเผชิญปัญหาและอุปสรรค

2.2.7 การฝึกอบรมเป็นวิธีการที่สนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต

จากความสำคัญของการฝึกอบรมสรุปได้ว่า การฝึกอบรมมีความสำคัญต่อการป้องกันปัญหา และการแก้ปัญหา อันเกิดจากความรู้ ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการเสริมความรู้ให้แก่บุคลากร เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างบุคลากร รวมทั้งยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการทำงานให้แก่บุคลากร และส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

2.3 วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

อาชัญญา รัตนอุบล (2540: 58) ได้เสนอลักษณะของวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมไว้ดังนี้

2.3.1 ต้องระบุพฤติกรรมที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เข้ารับการอบรมหลังจากได้ สอนวิชานั้น ๆ จบลงแล้ว

2.3.2 ต้องมุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ใช้บริการฝึกอบรมเป็นหลัก สำคัญ

2.3.3 คำที่บ่งบอกพฤติกรรมต้องชัดเจนไม่กำกวม เช่น คำว่า สามารถ จำแนก เพื่อช่วยให้วิทยากรมองเห็นวิธีการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ เช่น การเตรียมการสอนการใช้เทคนิคและอุปกรณ์และระยะเวลาที่ใช้ในการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์

2.3.4 ต้องช่วยให้วิทยากรได้มองเห็นถึงพฤติกรรมของผู้ใช้บริการอบรมที่จะแสดงออก ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล โดยควรระบุเกณฑ์ขั้นต่ำของพฤติกรรมที่คาดหวัง เพื่อใช้ในการวัดการประเมินผลการอบรม

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้จัดการฝึกอบรม จึงจำเป็นต้องเขียนวัตถุประสงค์การฝึกอบรมในลักษณะของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ ทักษะของบุคลากรในเรื่องที่ยังขาดหายไปให้พัฒนาขึ้นมา ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน คือ

- 1) ตัวผู้ให้บริการฝึกอบรมหรือบุคคลเป้าหมาย บุคคลที่ผู้จัดการฝึกอบรมต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
 - 2) พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากผู้ที่ไม่มีความรู้เป็นผู้ที่มีความรู้ จากผู้ที่ยังขาดทักษะ เป็นผู้ที่มีความรู้ มีทักษะ
 - 3) เงื่อนไขของพฤติกรรมที่แสดงออกภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดให้
 - 4) เกณฑ์ หรือระดับความสำเร็จของงานที่ได้รับมอบหมาย
- การสร้างหลักสูตร และเนื้อหาในการฝึกอบรมจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่กำหนดไว้ ซึ่งควรนำข้อมูลมาจากแนวคิด หลักการ ทฤษฎี ความต้องการ โดยควรกำหนดในลักษณะของโครงสร้างของหลักสูตรก่อน แล้วจัดแบ่งโครงสร้างของหลักสูตรออกเป็นหมวดวิชาต่างๆ กำหนดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมภายใต้หมวดหมู่วิชาในแต่ละหมวดหมู่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อไป หลักสูตรและเนื้อหาการฝึกอบรมที่ดี จะช่วยให้ผู้จัดการฝึกอบรมหรือผู้บริหาร โครงการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติ และดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ได้ทราบถึงแนวทางที่จะจัดวิธีการเทคนิค รวมทั้ง กิจกรรมการฝึกอบรม ที่จะทำให้ผู้รับบริการฝึกอบรมได้พัฒนาความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ และความสามารถ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ตามที่ได้เสนอไว้ โดยสรุปแล้วขั้นตอนของการสร้างหลักสูตรและเนื้อหาในการฝึกอบรม มีดังต่อไปนี้

- 1) ทบทวนข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี หลักการ มาตรฐานของงาน ความต้องการในการฝึกอบรม

- วิเคราะห์
- 2) กำหนดโครงสร้างหลักสูตร หรือกำหนดหัวข้อวิชาตามข้อมูลที่ได้วิเคราะห์
 - 3) กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยแบ่งโครงสร้างของหลักสูตร ออกเป็นหมวดหมู่ของวิชา
 - 4) กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาสาระ ให้สอดคล้องกับหัวข้อวิชาในแต่ละหมวดหมู่
 - 5) กำหนดขอบเขตของเนื้อหาวิชาตลอดจนประเด็นสำคัญในแต่ละหัวข้อวิชา
 - 6) กำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละหัวข้อวิชา
 - 7) กำหนดเทคนิค วิธีการ ฝึกอบรม กิจกรรม อุปกรณ์ สื่อการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับเนื้อหาของแต่ละหัวข้ออบรม

2.4 ประโยชน์ของการฝึกอบรม

ทองพูน ชินะโชติ (2531: 9) การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเพิ่มความรู้ ทักษะ และพัฒนาฝีมือในการทำงานเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่ดีขึ้น การฝึกอบรมเป็นกลวิธีในการป้องกันปัญหาและปรับปรุงคุณภาพงานที่ดีขึ้น สามารถทำให้พนักงานทำงานได้อย่างดีที่สุด และใช้ขีดความสามารถอย่างเต็มที่ ในปัจจุบันการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นต่อองค์กร ในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรในอนาคต และแก้ปัญหาบางประการในการปฏิบัติงาน เท่ากับเพิ่มพูนความรู้ สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน ลดความสิ้นเปลือง ป้องกันอุบัติเหตุ เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน สร้างความสามัคคี เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมต่อการทำงาน เพื่อจะนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

2.5 กระบวนการในการฝึกอบรม

กระบวนการในการฝึกอบรม การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่มีการดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้

เครือวัลย์ ลีมอภิชาติ (2537: 7) และอาชญญา รัตนอุบล (2540: 51) สรุปกระบวนการฝึกอบรมเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรมใดๆ ผู้จัดการฝึกอบรมควรศึกษาข้อมูลของปัญหา สาเหตุของปัญหา หนทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา โดยติดต่อประสานงานกับผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมเอง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้รับการฝึกอบรมในเรื่องของพื้นฐานทั่วไป เช่น คุณสมบัติ คุณวุฒิ เพศวัย จำนวนการทำงาน ประสบการณ์เดิม พื้นฐานการศึกษา ความสามารถพิเศษ ความสนใจ ซึ่ง

ผู้จัดการฝึกอบรมอาจใช้วิธีการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ และวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็น ได้ จากการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ หรือการสัมภาษณ์ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสำรวจ หรือการทดสอบบุคลากรที่ทำงานและประสบปัญหาโดยตรง การวิเคราะห์หาความต้องการ นับว่า เป็นประโยชน์ และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการฝึกอบรม เนื่องจากเป็นการจัดการฝึกอบรมที่ เกิดขึ้นจากความต้องการ และความสนใจที่แท้จริงของผู้รับการฝึกอบรมมากกว่าจะจัดขึ้นตามความ พึงพอใจของผู้จัดการฝึกอบรม ซึ่งจะทำให้การฝึกอบรมมีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อผู้รับการฝึกอบรม อย่างแท้จริง นอกจากนี้แล้วข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความต้องการ จำเป็นยังจะเป็นประโยชน์ต่อ การกำหนดวัตถุประสงค์ ของ โครงการฝึกอบรมที่จัดขึ้นนำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรของ การฝึกอบรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ออกแบบเทคนิควิธีการฝึกอบรมให้เหมาะสมตรงกับ วัตถุประสงค์ เนื้อหา และกลุ่ม ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตลอดจนสามารถใช้เป็นแนวทางในการ กำหนดเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี

ขั้นที่ 2 สร้างหลักสูตรฝึกอบรม หลักสูตรการฝึกอบรม หมายถึง ประมวล ความรู้ เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ ความรู้ตามที่ผู้จัด ผู้บริหาร โครงการฝึกอบรมได้จัดเสนอ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงได้รับการพัฒนา โดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการการ ฝึกอบรมที่ได้กำหนดไว้

ขั้นที่ 3 ดำเนินการฝึกอบรม เมื่อพร้อมที่จะดำเนินการแล้ว ผู้จัดการฝึกอบรมก็ จะสามารถเริ่มดำเนินการฝึกอบรมได้ โดยเริ่มจาก การสรรหาผู้เข้ารับการฝึกอบรม เตรียมการต่าง ๆ ให้มีความพร้อม เช่น การเชิญวิทยากร พิธีการ เตรียมกิจการ เตรียมสถานที่ อุปกรณ์ สื่อที่ใช้ใน การฝึกอบรม เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เอกสารประกอบการฝึกอบรม ตลอดจนการประเมินผล นอกจากนี้ กิตติ พัทธวิชัย (2538: 5) ได้เสนอกระบวนการการพัฒนาในระหว่างฝึกอบรม ดังนี้

- 1) การศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหามาจากข้อบกพร่อง
- 2) จัดให้มีการประชุมผู้เกี่ยวข้องตามความจำเป็น
- 3) จัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นประจำในแต่ละวัน
- 4) การเคลื่อนย้ายสถานที่ (ถ้ามี)
- 5) กิจกรรมสุดท้ายของการฝึกอบรม

ขณะที่ดำเนินการฝึกอบรม บทบาทหน้าที่ของวิทยากรผู้ให้การฝึกอบรมจะมี ความสำคัญทำให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จ กล่าวคือ วิทยากรควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์การจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง มีการเตรียมการในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความตั้งใจจริง รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์ มีปฏิภาณ ไหวพริบ คอยช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี เชื่อมมั่นในตัวเอง

ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความอดทน ยืดหยุ่น ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การฝึกอบรมได้ และมีความคิดสร้างสรรค์ เคารพต่อคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การประเมินผล และติดตามผล เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้จัดการฝึกอบรม วิทยากร ผู้บริหารโครงการ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจะได้ทราบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการ เรียนรู้หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความรู้ ทักษะ ทักษะใดอย่างไรบ้าง นอกจากนั้นผลของการ ฝึกอบรมที่ได้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่กำหนด จะทำให้ทราบว่า เป็นไปตามระดับหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการประเมินก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรม และภายหลังการฝึกอบรม

การประเมินผลจะให้ผลย้อนกลับต่อโครงการการฝึกอบรมว่า มีความสำเร็จตามที่ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการการฝึกอบรมที่ได้เสนอไว้หรือไม่ ผลที่ได้ตรงกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายมากน้อยเพียงใด การประเมินคุณภาพของผลที่ได้จากโครงการฝึกอบรมนั้น ควรทำ การประเมินถึงคุณภาพการดำเนินงาน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่วิทยากร และผู้จัดการฝึกอบรมด้วย

จากหลักการแนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับกระบวนการในการฝึกอบรม สรุปได้ว่า กระบวนการในการจัดการฝึกอบรม มีขั้นตอนหลักและสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจหา ความต้องการในการฝึกอบรม การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม การดำเนินการฝึกอบรม และการ ประเมินผลและติดตามผล

2.6 เทคนิคและวิธีการฝึกอบรม

การฝึกอบรมต้องประกอบด้วย บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมในการฝึกอบรม ปรัชญา เป้าหมาย วัตถุประสงค์การจัดฝึกอบรม คุณลักษณะ และคุณสมบัติของผู้เข้ารับการ ฝึกอบรม แต่ทั้งนี้ ปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จของการฝึกอบรม คือ การเลือกใช้เทคนิควิธีการ ฝึกอบรมที่มีความเหมาะสมกับโครงการฝึกอบรม

เทคนิคการฝึกอบรม หมายถึง รูปแบบวิธีการสอน การอบรม ที่สนับสนุนให้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่ได้เสนอไว้

กิตติ พัทธวิญญ์ (2538: 9) กล่าวถึง ประเภทของเทคนิคการฝึกอบรม ที่มีการ จัดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท โดยยึดหลักวิธีการที่ใช้เป็นหลัก คือ

1) กลุ่มวิธีที่เกี่ยวกับ “การบอก” (Telling Methods) กลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับการพูด และการฟัง ซึ่งได้แก่วิธีการสอนแบบบรรยาย อภิปรายกลุ่มและเทปบันทึกเสียง

2) กลุ่มวิธีที่เกี่ยวกับ “การแสดง” (Showing Methods) ได้แก่ การแสดงสาธิต (Demonstration) การสังเกตการปฏิบัติงาน (On-The-Job bservation)

3) *กลุ่มวิธีเกี่ยวกับ “การกระทำ” (Doing methods)* ได้แก่ การถามคำถาม การอภิปราย การให้แก้ปัญหา การประชุมกลุ่มเล็ก (Buzz groups)

อาชัญญา รัตนอุบล (2540: 67) แบ่งประเภทของเทคนิคการฝึกอบรมออกเป็น 2 ประเภท โดยยึดหลักบทบาทสำคัญของผู้ให้การฝึกอบรมและผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนี้ 1) เทคนิคการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ให้การฝึกอบรม หรือวิทยากร ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายเป็นคณะ การประชุมแบบซิมโปเซียม และ 2) เทคนิคการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเป็นวิธีการฝึกอบรมที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นจุดศูนย์กลาง และการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมุ่งสร้างพลังกลุ่มเป็นการพัฒนาทีม ภายใต้หลักการของกระบวนการกลุ่ม ทั้งนี้ พฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมให้ต่อเนื่อง เพื่อเป็นการแสดงออกถึงค่านิยม และคุณค่าของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

วิธีการฝึกอบรมโดยเน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นจุดศูนย์กลางมีหลายวิธี ซึ่งในแต่ละวิธีจะต้องเลือกให้เหมาะกับประเภท และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ อาจจะต้องใช้ประกอบกันหลาย ๆ วิธีในการอบรมครั้งหนึ่ง ๆ ดังนี้

(1) *การสัมมนา (Seminar)* เป็นการประชุม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ร่วมกันศึกษาค้นคว้าในหัวข้อประเด็นปัญหาที่วิทยากรได้เสนอให้ ภายใต้คำแนะนำจากวิทยากร หรือผู้ทรงคุณวุฒิ โดยส่วนใหญ่การสัมมนาจะจัดให้แก่ผู้ที่ปฏิบัติงานอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน และประสบปัญหาในการปฏิบัติงานร่วมกัน จึงนำปัญหานั้นมาสัมมนา เพื่อหาแนวทางการแก้ไข ปัญหา โดยปกติของการจัดการสัมมนาจะเป็นการจัดสัมมนาในกลุ่มย่อยก่อนแล้วนำผลการสัมมนา กลุ่มย่อยมาเสนอต่อที่ประชุมใหญ่อีกครั้ง การสัมมนาเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และผลที่ได้จากการสัมมนา จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริง

(2) *การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)* เป็นเทคนิคการฝึกอบรม ที่สนับสนุนให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ร่วมกันลงมือทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นหรือเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ดีขึ้น ส่วนใหญ่การประชุมเชิงปฏิบัติการทั่วไป วิทยากรจะบรรยายให้ความรู้ ทฤษฎี พื้นฐานที่เกี่ยวข้องก่อนแล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ลงมือฝึกปฏิบัติจริงในกลุ่มย่อย โดยอาจเป็นการเสนอปัญหาให้แก้ไขหรือฝึกการใช้อุปกรณ์เครื่องมือใหม่ๆ ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานหรือร่วมกันสร้างเครื่องมือ คู่มือการปฏิบัติใหม่ การประชุมเชิงปฏิบัติการ จึงเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมมากและได้ลงมือปฏิบัติจริง หากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลามากและงบประมาณสูง

(3) *การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)* เป็นการรวมกลุ่มอภิปรายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนประมาณ 5 – 20 คน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่วิทยากรกำหนดให้อภิปราย ข้อสรุปที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ สมาชิกในกลุ่มจะเลือกให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มเป็นผู้นำการอภิปราย และคอยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปของกลุ่มแล้วนำเสนอผลต่อกลุ่มใหญ่ต่อไป

(4) *การประชุมแบบซินดิเคต (Syndicate Method)* จัดแบ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อแก้ไขพิจารณาหาคำตอบในปัญหาตามที่วิทยากรได้มอบหมายให้ หรือเพื่อการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายมาอย่างเฉพาะเจาะจง สมาชิกของการประชุมแบบ ซินดิเคต จะมาจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย เริ่มต้นจากการให้ความรู้หรือมีกิจกรรมปฏิบัติร่วมกันโดยวิทยากร หลังจากนั้น จึงแบ่งกลุ่มจำนวนประมาณ 6 - 12 คน เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเฉพาะเจาะจงในเรื่องใดเรื่องหนึ่งภายใต้ความช่วยเหลือจากวิทยากร ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ขอบเขตของปัญหา สาเหตุ แนวทาง แก้ไข และข้อเสนอแนะ กลุ่มย่อยควรจะมีการเลือกประธาน เลขานุการ เพื่อดำเนินการในการประชุม และเสนอผลการประชุมในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ต่อไป

(5) *การระดมสมอง (Brain Storming)* เป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่มุ่งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้เสนอความคิดเห็นของตนเองอย่างเสรี โดยกำหนดระยะเวลาให้ในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นโดยไม่มีการคำนึงว่าถูกหรือผิดอย่างไร ความคิดเห็นทุกเรื่องจะได้รับการยอมรับจากกลุ่ม โดยจะนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาอภิปรายอีกครั้ง เพื่อคัดสรรเลือกหาความคิดเห็นของกลุ่มที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดสามารถนำไปใช้ได้จริงมากที่สุด การระดมสมองจะมีความเหมาะสมกับการฝึกอบรมกลุ่มเล็กจำนวนไม่เกิน 15 คน มากกว่ากลุ่มใหญ่หรืออาจจะแบ่งสมาชิกจากกลุ่มใหญ่เป็นกลุ่มย่อยก็ได้ แล้วมีการนำเสนอผลการระดมสมองให้กับกลุ่มใหญ่ต่อไป

(6) *การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz, Sezz, Buzz Group, Phillip 6-6)* เป็นเทคนิคการฝึกอบรม ที่แบ่งผู้เข้ารับการอบรมออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ จากกลุ่มใหญ่ โดยจัดแบ่งสมาชิกในกลุ่มย่อยออกเป็น 2 - 6 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาาร่วมกัน ซึ่งปัญหาแต่ละกลุ่มย่อยได้รับอาจเป็นปัญหาเดียวกัน หรือคนละปัญหาก็ได้ ภายใต้ความช่วยเหลือจากวิทยากรประจำกลุ่มย่อยในแต่ละกลุ่มและภายในเวลาที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มจำเป็นต้องมีประธานและเลขานุการดำเนินการประชุม โดยจะมีการนำเสนอผลการประชุมต่อกลุ่มใหญ่ ในการประชุมแบบฟิลลิป 6-6 (Phillip 6-6) เป็นการจัดกลุ่มย่อยจำนวน 6 คน โดยกำหนดให้ผู้ที่นั่งข้างหน้า 3 คน

หันกลับไปหาผู้ที่นั่งแถวหลังตน 3 คนรวมกันเป็น 6 คนให้เวลาในการประชุมแก้ไขปัญหา 6 นาที จึงได้เรียกกันว่าเป็นการประชุมแบบฟิลลิป 6-6 ในการประชุมกลุ่มย่อยจะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเป็นการสร้างบรรยากาศอย่างเป็นกันเอง แต่หากมีจัดกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มประชุมในห้องเดียวกันอาจเกิดเสียงรบกวนกันได้

(7) การอภิปรายแบบถาม-ตอบ (Colloquy) เป็นการอภิปรายแบบ “พจณาวิชา” เนื่องจากมีลักษณะที่มีกลุ่ม 2 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเป็นฝ่ายถามคำถามหรือปัญหา อีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ตอบคำถามโดยอาจจะให้แต่ละฝ่ายมีสมาชิกได้ไม่น้อยกว่า 2 - 3 คนและมีผู้ดำเนินรายการ คอยประสานงานทั้งสองฝ่าย ซึ่งกลุ่มผู้ตอบโดยมากจะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีความรู้ในเรื่องนั้นเป็นอย่างดี บรรยากาศของการอภิปรายจะมีลักษณะที่เป็นกันเอง เป็นการพูดคุยถามตอบ โดยในการอภิปรายแบบถาม-ตอบนี้ ส่วนใหญ่จะใช้ในการอภิปรายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจร่วมกัน เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เข้าใจในเรื่องหรือปัญหานั้นๆ อย่างลึกซึ้ง ในประเด็นที่หลากหลายแง่มุม และได้มีโอกาสซักถามในประเด็นต่างๆ ของเรื่องนั้นๆ ได้ด้วยตนเอง

(8) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นการจัดการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงบทบาทในสถานการณ์ที่กำหนดให้ โดยให้แสดงตามกิจกรรมที่เป็นจริง และเกิดขึ้นจริง ไม่มีการซักซ้อมมาก่อนแต่อย่างใด เพื่อให้ฝึกปฏิบัติได้เหมือนจริง โดยวิทยากรจะเป็นผู้กำหนดสถานการณ์หรือเค้าโครงเรื่อง เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงไปตามความคิดเห็นและบทบาทตามที่ได้รับมอบหมาย เมื่อแสดงบทบาทสมมติแล้ว จึงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนอื่นที่ทำหน้าที่เป็นผู้วิเคราะห์บทบาทที่แสดงนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาในสถานการณ์นั้น การแสดงบทบาทสมมตินี้ยังสามารถใช้ในการพัฒนาทัศนคติและฝึกทักษะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้อีกด้วย

(9) การแสดงละครสั้น (Skit) คล้ายคลึงกับการแสดงบทบาทสมมติ แต่แตกต่างกันที่การแสดงละครมีการซักซ้อมการแสดง และบทบาทต่างๆ ไว้ล่วงหน้า โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสซักซ้อมบทบาทที่วิทยากรกำหนดไว้ ก่อนการแสดงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนอื่นที่เป็นคนดูได้เห็นปัญหาในสถานการณ์ที่กำหนดให้ แล้วจึงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันอภิปรายกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหานั้นในสถานการณ์นั้น ดังนั้น การแสดงละครสั้น จึงเป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่ใช้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนใจจะเป็นการแนะนำสถานการณ์เพื่อเปิดการอภิปรายต่อไป

(10) การปฏิบัติงานในเวลาจำกัด (In Basket Technique) เป็นการฝึกจำลองการปฏิบัติจริงในการปฏิบัติงานแต่ละวัน โดยเฉพาะงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานเอกสารที่ได้รวบรวม

ไว้ในตะแกรง โดยฝึกให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกการปฏิบัติงานและการตัดสินใจตามลำดับ ก่อนหลังตามความเหมาะสมของงานภายในระยะเวลาจำกัดที่กำหนดให้ โดยไม่มีผู้อื่นช่วยและไม่มีข้อมูลอื่นประกอบการตัดสินใจ

(11) *กรณีศึกษา (Case Study)* เป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาเรื่องราว จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือสภาพการณ์ที่คล้ายคลึงกับเหตุการณ์จริงมากที่สุด ในรูปของเอกสาร โดยมีรายละเอียดมากพอที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเห็นความสำคัญของปัญหา และข้อมูลต่างๆประกอบ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้รู้จักฝึกการตัดสินใจ การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา ตัดสินปัญหา กรณีศึกษา เป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับการฝึกอบรมกลุ่มเล็ก หรือหากสมาชิกกลุ่มใหญ่สามารถแบ่งสมาชิกเป็นกลุ่มย่อยได้ กรณีศึกษา เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองระหว่างผู้รับการฝึกอบรม เพราะทุกคนมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ภายใต้คำแนะนำ ช่วยเหลือจากวิทยากร ทั้งนี้ เมื่อเสร็จสิ้นการอภิปรายกรณีศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแล้ววิทยากรจะทำหน้าที่สรุปผล การวิเคราะห์ นั้นอีกครั้งหนึ่งเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

(12) *วิธีประสบเหตุการณ์ (Incident Method)* เป็นเทคนิคของการฝึกอบรมที่ วิทยากรนำเสนอเรื่องราว หรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจริงให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้รับรู้ร่วมกันและพิจารณาหาข้อเท็จจริงหรือคำตอบให้ปัญหา โดยวิทยากรจะเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ ให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมฟัง แล้วให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมซักถามข้อมูลเพิ่มเติม ก่อนให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอภิปราย เพื่อหาทางแก้ปัญหา

(13) *เกมการบริหาร (Management Games)* เป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่จัดให้มีการแข่งขันระหว่างกลุ่มตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เกม การยิงเรือบด เกมการตัดสินใจสั่งการ เกมการเป็นผู้นำ เป็นต้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะมีโอกาสฝึกปฏิบัติแก้ปัญหา ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากชีวิตการทำงาน เกมการบริหารนี้จะเหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้บริหารในอนาคตหรือกำลังเป็นอยู่

(14) *การสาธิต (Demonstration)* เป็นการแสดงที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้เห็นของจริง กระบวนการ และขั้นตอนการปฏิบัติจริง โดยใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในการทดลอง จึงมีความเหมาะสมกับการฝึกอบรมกลุ่มเล็กที่สมาชิกทุกคนได้มองเห็นการสาธิตอย่างทั่วถึง โดยเมื่อวิทยากรสาธิตเสร็จเรียบร้อย ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้ทดลองปฏิบัติจริงด้วยตนเอง เพื่อฝึกปฏิบัติจนทำได้จริง การสาธิตอาจใช้ตามคำฟังหรือใช้ร่วมกับเทคนิคการฝึกอบรมอื่นๆ เช่น ภายหลังจากบรรยายก็ให้ทดลองปฏิบัติหรือภายหลังการสาธิตแล้วก็ให้อภิปรายกลุ่ม

(15) *ฟิชโบล (Fishbow)* เป็นเทคนิคการฝึกอบรม ที่มีวิธีการจัดที่นั่งให้เป็นวงกลมสองวงซ้อนกัน โดยผู้ที่นั่งวงใน จะมีบทบาทในการอภิปราย แลกเปลี่ยนข่าวสาร เสนอแนะความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สำหรับผู้ที่นั่งวงนอกจะทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ไม่มีบทบาทในการประชุม

(16) *การจัดทัศนศึกษา (Field Trip)* เป็นการนำผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปศึกษาดูงาน ณ สถานที่ที่น่าสนใจ เพื่อศึกษาสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือเพื่อศึกษาจากของจริง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ เพราะได้เห็นการปฏิบัติจริง ทั้งนี้ ควรจัดทัศนศึกษาควบคู่ไปกับเทคนิคการฝึกอบรมประเภทอื่นๆ เช่น การบรรยายก่อนไปศึกษาดูงาน หรือจัดให้มีการอภิปรายภายหลังกลับมาจากทัศนศึกษาก็ได้

(17) *การสอนงาน (Coaching)* หรือการแนะนำงาน จะเป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รู้จักวิธีปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่จะเป็นการฝึกอบรมระหว่างการปฏิบัติงาน โดยอาจสอนหรือแนะนำงานเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเล็ก ซึ่งจะเกิดประโยชน์มากกว่าการแนะนำงานในกลุ่มใหญ่ ด้วยเหตุนี้ วิทยากรจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ ในงานที่สอนเป็นอย่างดี และหลังจากสอนงานหรือแนะนำงานแล้ว ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทดลองปฏิบัติงานนั้นด้วยตนเอง เพื่อเป็นการทบทวน และทดสอบความเข้าใจ การสอนงานหรือการแนะนำนี้เป็นเทคนิคการฝึกอบรมที่สร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม และวิทยากรซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกน้องและหัวหน้างาน

(18) *การฝึกอบรมให้ไวต่อความรู้สึก (Sensitivity training)* เป็นการเน้นในการฝึกประสาทสัมผัสหรือการพัฒนาบุคคลโดยกระบวนการกลุ่ม จะเป็นการฝึกใช้ประสาทสัมผัสของบุคคลให้เข้าใจผู้อื่นด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันรู้จักสังเกตลักษณะ ท่าทางการแสดงออกของผู้อื่น เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นของบุคคลอื่น ผลการฝึกอบรมจะนำมาสู่การพัฒนาตนเอง ในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่ม วิทยากรจะต้องพยายามกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนได้แสดงพฤติกรรมที่เป็นของตนเองออกมาอย่างแท้จริง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้วิเคราะห์พฤติกรรมของแต่ละบุคคลในข้อบกพร่อง สิ่งที่ควรแก้ไข และให้มีการทดลองฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสม

(19) *การประชุมโต๊ะกลม (Round Table)* หรือการอภิปรายโต๊ะกลม เป็นการประชุมหรืออภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิประมาณ 4 - 6 คน โดยจัดให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ฟังนั่งหันหน้าซึ่งกันและกันในลักษณะของโต๊ะกลม ส่วนใหญ่การประชุมโต๊ะกลมจะเป็นการแลกเปลี่ยน

แสดงความคิดเห็นมากกว่าเป็นการเสนอทฤษฎีข้อเท็จจริง ดังนั้น ในการจัดประชุมโต๊ะกลมจึงควรจัดให้มีผู้ดำเนินรายการคอยควบคุมการประชุม จับประเด็นสรุป และเสนอคำถาม

(20) การประชุมแบบฟอรัม (Forum) หรือการชี้แจงปัญหาข้อข้องใจ เป็นเทคนิคการประชุมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมซักถามข้อสงสัย ข้อข้องใจหลังจากที่วิทยากรได้ชี้แจงประเด็นปัญหา ส่วนใหญ่การจัดประชุมแบบฟอรัมจะเป็นการชี้แจงพูดคุยประเด็นปัญหาหรือข้อข้องใจ ข้อขัดแย้ง ข้อสงสัยระหว่างวิทยากรกับผู้ฟังนั่นเอง

(21) การจัดกลุ่มผู้ฟังให้โต้ตอบ (Audience Reaction Team) หรือกลุ่มซักถาม หรือการสนองความต้องการกลุ่ม เป็นการฝึกอบรมที่มีการจัดกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือตัวแทนจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ซักถามรายละเอียดเพิ่มเติม ซักถามข้อสงสัย ฝึกหัดการจับประเด็น โดยมีการโต้ตอบกับวิทยากร ทำให้วิทยากรทราบถึงความต้องการปัญหา แนวคิดของกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม และทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในการบรรยาย

(22) การจัดกลุ่มผู้ฟัง (Listening Team) เป็นเทคนิคการจัดที่มีกลุ่มผู้ฟังการบรรยาย หรือการอภิปราย โดยคัดเลือกกลุ่มผู้ฟังจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม ให้ฝึกการจดบันทึกการบรรยายหรือการอภิปราย การสรุปประเด็น การสรุปการประชุม หรือการอภิปราย การทำรายงาน เพื่อเสนอรายงานการบรรยายหรือการอภิปรายให้ที่ประชุมได้ทราบต่อไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนได้ฟังการสรุป ย้ำจุดที่สำคัญหรือทบทวนในตอนท้ายของการบรรยาย

(23) การประชุม (Conference) เป็นการประชุมเฉพาะกลุ่มผู้ทำงาน หรือหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน แก้ไขปัญหา กำหนดนโยบาย วางหลักเกณฑ์ แนวทางการปฏิบัติ รับทราบนโยบายที่เปลี่ยนแปลง เพื่อชี้แจงให้แก่ลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาต่อไป

(24) การประชุมพบปะ (Convention) หรือประชุมระดับผู้บริหาร หรือประชุมระดับหัวหน้า เป็นการประชุมเฉพาะกลุ่มผู้ทำงานหรือหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อปรึกษาหารือร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ

จากการศึกษา แนวคิด เทคนิคและวิธีการฝึกอบรมของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า เทคนิคการฝึกอบรม เป็นรูปแบบวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ การฝึกอบรมมีเทคนิคในการฝึกอบรมแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ เทคนิคการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ให้การฝึกอบรม และเทคนิคการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทั้งนี้ จากเทคนิคดังกล่าวสามารถกำหนดใช้วิธีการฝึกอบรม ซึ่งแบ่งตามวิธีการฝึกอบรมได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวิธีเกี่ยวกับการบอก กลุ่มวิธีเกี่ยวกับการแสดง และกลุ่มวิธีเกี่ยวกับการกระทำ

2.7 การประเมินผลการฝึกอบรม

ฐิระ ประवालพฤษย์ (2538: 164) การประเมินผลการฝึกอบรม หมายถึง การวัดและค้นหาคุณค่าที่ได้จากการฝึกอบรมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม การประเมินผลที่ดี จะเป็นเครื่องช่วยให้ทราบถึงอุปสรรค ข้อขัดข้องและวัดความสามารถในการฝึกอบรม เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงการฝึกอบรมให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป ลักษณะการประเมินผล การฝึกอบรมควรดำเนินการ 4 ขั้นตอนคือ

1) *ปฏิกิริยาตอบสนอง* เป็นการประเมินความเห็นของผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อการอบรมทั้งในด้านเนื้อหาสาระ วิทยากร การจัดและการนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ ข้อมูลที่ได้จะบ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการฝึกอบรม

2) *การเรียนรู้* เป็นการประเมินในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เข้ารับการอบรมในลักษณะที่มีการพัฒนาจากเดิมเพียงไร สิ่งที่ยังชี้ถึงการเรียนรู้ คือผลต่างระหว่างคะแนนสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม

3) *การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงาน* ประเมินว่าผู้เข้ารับการอบรมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานตามที่องค์กรต้องการเพียงใด โดยมีข้อมูลพฤติกรรมการทำงานก่อนอบรมของแต่ละคน และเมื่อผู้เข้ารับการอบรมกลับไปปฏิบัติงานในช่วงเวลานานพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน และจะประเมินความเห็นของบุคคลต่างๆ เช่น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และนำพฤติกรรมการทำงานไปเปรียบเทียบกับพฤติกรรมก่อนการอบรม

4) *ผลที่เกิดขึ้นต่อหน่วยงาน* เป็นลักษณะการประเมินเพื่อให้ทราบว่าผลดีนำไปสู่หน่วยงานเพียงใด แต่การประเมินขั้นนี้ทำได้ยากเนื่องจากมีตัวแปรที่ยากต่อการควบคุม ในการประเมินต้องอาศัยการเปรียบเทียบสภาวะการณ์ต่างๆ ก่อนและหลังการฝึกอบรม

2.8 องค์ประกอบการจัดกิจกรรม

อนุกุล เขียมพฤษยาวัลย์ (2532: 2) กล่าวถึง การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคย เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับความรู้สึกร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย และสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ควรประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

1) *กลุ่มเป้าหมาย* วิทยากรควรจะพิถีพิถัน ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายเป็นพิเศษให้ชัดเจน เพื่อประสิทธิภาพในการวางแผนจัดกิจกรรม เช่น เพศชายหรือเพศหญิง ซึ่งสัดส่วนของเพศนับว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญ ที่วิทยากรจะนำไปพิจารณาจัดกิจกรรม ที่ต้องไม่ขัดต่อความรู้สึกวัฒนธรรมประเพณี ความรุนแรง รวดเร็ว ตลอดจนภาพหรือตัวอย่างประกอบ แนวโน้มของกลุ่มอยู่ในวัยใด เช่น วัยหนุ่มสาว วัยกลางคน สูงอายุ มีสัดส่วนอย่างไร เช่น วัยสูงอายุ ควรจัดกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวอย่างธรรมดา เช่น เดินหรือยืน แต่ทั้งนี้ ต้องเน้นถึงการได้แสดงออกซึ่ง

ประสบการณ์ กล่าวคือ เปิดเวทีแสดงถึงความสำเร็จ ภาคภูมิใจในอดีต นอกจากนี้ จำนวนของ กลุ่มเป้าหมาย นับว่าเป็นข้อมูลที่จำเป็นอย่างยิ่งในการวางแผนกิจกรรม เช่น ถ้าเป็นกลุ่มเล็กควรจะเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ทุกคนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ แต่ถ้าเป็นกลุ่มใหญ่กิจกรรมควรจะเป็นใน ลักษณะการแสดงออกในกลุ่มย่อยแล้วเสนอผลงานของกลุ่มย่อยผ่านตัวแทนเข้าสู่กลุ่มใหญ่ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมอบรม ถ้าในการฝึกอบรมมีผู้ที่มีความรู้ เชี่ยวชาญใน เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ เมื่อมีการกล่าวถึงเชื่อมโยงถึงเรื่องนั้น วิทยากรควรเชิญให้ขยายความ เพิ่มเติมเป็นการให้เกียรติแก่สมาชิกผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์กับสมาชิกอื่นด้วย แต่หากพบว่าใครมีปมด้อยในเรื่องอะไร วิทยากรควรรหาโอกาสหรือสร้างสถานการณ์ที่เอื้อให้ บุคคลผู้นั้นได้เปิดปมเด่นในระหว่างการฝึกอบรมด้วย

2) *เวลามากหรือน้อย* วิทยากรต้องยึดถือเวลาตามตารางอย่างเคร่งครัดการบริหาร เวลาที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างภาพพจน์ที่ดีทำให้ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมมีเจตคติที่ดีต่อวิทยากรด้วย ในเวลาไม่เกิน 30 นาที กิจกรรมอาจจะประกอบด้วย 1 หรือ 2 กิจกรรมก็พอ แต่ถ้ามีเวลาเกิน 30 นาที ควรมีรูปแบบของกิจกรรมที่เปลี่ยนไปทุก 30 นาที เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซาก นำเบื้อหน่วย ช่วงเวลาเช้า สาย บ่าย หรือ ค่ำ วิทยากรควรพิจารณาด้วยว่า กิจกรรมลักษณะใดที่เหมาะสมที่ ช่วงเวลาใด เช่น เช้ากิจกรรมจัดได้หลายรูปแบบ เพราะร่างกาย จิตใจ มีความพร้อมสูง กิจกรรมประเภท การใช้ความเคลื่อนไหว และใช้ความคิดประกอบจะได้ผลมาก สาย บ่าย หรือ ค่ำ วิทยากรจะต้อง คิดและพิจารณาเป็นพิเศษเพราะ เป็นช่วงเวลาที่เริ่มจะล้าทางสมอง กิจกรรมควรเป็นกิจกรรมย่อย ๆ หลากหลาย และกระชับไม่เยิ่นเย้อ รอยต่อระหว่างกิจกรรมมีการเชื่อมโยงชวนให้ติดตามตลอดเวลา

3) *สถานที่* ควรเลือกใช้ห้องที่มีขนาดกว้างพอที่จะจัดกิจกรรมได้สะดวกเพราะ จะต้องอาศัยพื้นที่สำหรับการเคลื่อนไหว แบ่งกลุ่มประชุมและอภิปราย ถ้ามีโต๊ะควรเป็นโต๊ะที่ สามารถยกเคลื่อนที่รวมกลุ่มได้รวดเร็วคล่องตัว แต่ถ้ามีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่ วิทยากรก็ควร จะเลือกหรือปรับกิจกรรมให้สามารถใช้ในพื้นที่จำกัดนั้นให้ได้ ดังนั้น เพื่อความไม่ประมาท และ ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น วิทยากรต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ให้ชัดเจนเสียก่อน

4) *เครื่องอำนวยความสะดวก* เทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามากวิทยากรต้อง พยายามนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรม ซึ่งสามารถท่นเวลา และช่วยในการสื่อสารชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น สไลด์เครื่องฉายแผ่นใส วิดีโอเทป ฯลฯ วิทยากรควรศึกษาวิธีใช้ให้ถูกต้องและทดลองก่อน ทุกครั้ง เพื่อความมั่นใจว่า อุปกรณ์อยู่ในตำแหน่ง และสถานที่ใช้งานได้ วิทยากรที่รอบคอบต้อง เตรียมกิจกรรมสำรอง ที่ไม่ต้องอาศัยเครื่องอำนวยความสะดวก เพื่อป้องกันปัญหาอันอาจจะเกิด ขึ้นกับอุปกรณ์ได้ เช่น หลอดขาด ไฟฟ้าขัดข้อง เป็นต้น

5) **ลักษณะกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ** การจัดกิจกรรมที่เป็นลักษณะบันไดเชื่อมนี้ มีความสำคัญมาก ดังนั้น การจัดกิจกรรมจะบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือจะประสบความสำเร็จ วิทยากรที่จะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ มีการทบทวน ปรับปรุง ทั้งก่อน และหลังการ ดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ลักษณะที่มีประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมมีหลักการที่จะยึดเป็น เกณฑ์ได้ โดยในแต่ละขั้นตอนจะมีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงอย่างครบถ้วน กิจกรรมต้องมีความ หลากหลายในรูปแบบและกระชับมีสถานการณ์แข่งขันเชิงสร้างสรรค์ สมาชิกทุกคนมีโอกาส แสดงออกอย่างทั่วถึง มีความสนุกสนานได้สาระประโยชน์ เสริมส่งเนื้อหาหรือกระบวนการของ โครงการ มีความท้าทายในการเข้าร่วมกิจกรรม และใช้แรงเสริมทางบวกจากผลงานเป็นสิ่งช่วย จูงใจ

จากการศึกษา องค์ประกอบของการจัดกิจกรรมในการฝึกอบรม สรุปได้ว่า การจัด กิจกรรมการฝึกอบรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้นั้น ผู้ดำเนินการฝึกอบรมหรือวิทยากร ควรพิจารณาวางแผน กำหนดกิจกรรมการฝึกอบรมให้มีความเหมาะสมกับเพศ วัย ของ กลุ่มเป้าหมาย กำหนดระยะเวลาของแต่ละกิจกรรมให้มีความเหมาะสมไม่มากหรือน้อยจนเกินไป เลือกใช้สถานที่ให้เหมาะสมกับกิจกรรม รวมทั้งเลือกใช้เครื่องมืออำนวยความสะดวก เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ เพื่อการสื่อสาร เนื้อหาสาระให้มีความชัดเจน และทันระยะเวลา โดยกิจกรรมที่ใช้ จะต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อเนื่อง และมีความหลากหลายเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความ ตื่นตัวในการเรียนรู้เนื้อหาสาระ

2.9 ประเภทกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรม

อำพร คำรงค์ฤทธิ์ (2537: 32) กล่าวถึง ประเภทกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรม ดังนี้

กิจกรรมหรือเกม เป็นเทคนิคการฝึกอบรมประเภท เน้นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้ อยู่ที่กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการเรียนรู้ขึ้นเนื่องจากการค้นพบตนเอง อันจะเป็นแนวทางสู่การพัฒนาตนเอง

1) **กิจกรรมละลายพฤติกรรม** มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความรู้จักคุ้นเคยระหว่าง ผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งมาจากต่างฝ่ายต่างแผนก เกมจะช่วยอุ่นเครื่อง และสร้างบรรยากาศแห่งการ เปิดเผยตัวเองให้ผู้อื่นรู้จัก อันจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ การแสดงความคิดเห็น และการทำ กิจกรรมร่วมกันต่อไป ลักษณะกิจกรรมละลายพฤติกรรมมีดังนี้ เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่าง ผู้เข้ารับการอบรม เป็นกิจกรรมหรือเกม ที่จะช่วยอุ่นเครื่องให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีเป็นกันเอง เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการยอมรับและเปิดเผย และฝึกฝนการแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็น และทัศนคติ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมกันเป็นกลุ่ม

2) **กิจกรรมเพื่อประสบการณ์การเรียนรู้** เป็นเกมที่เน้นสาระรวบยอดเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทักษะ ความเข้าใจ และให้เกิดทักษะใหม่ๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานและการดำเนินชีวิตลักษณะของกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมหรือเกม ที่เน้นสาระรวบยอดในการทำงานหรือการบริหาร สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติความรู้ ความเข้าใจ เฉพาะตนได้ จากแบบสอบถาม คำอธิบายการเฉลยหรือข้อสรุป จากการเล่นเกมส์ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดทักษะใหม่ ๆ และนำไปประยุกต์ในการทำงาน บริหารและดำรงชีวิต

3) **กิจกรรมสนทนาการหรือนันทนาการ** เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศที่มีความสนุกสนาน รื่นเริง เพื่อให้คลายจากความตึงเครียด ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เข้ารับการอบรมให้มากยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในการรวมกลุ่มหรือพบปะสังสรรค์ ลักษณะของกิจกรรม และเกมนันทนาการ บางแห่งเรียกว่า สนทนาการหรือกลุ่มสัมพันธ์ มุ่งให้เกิดความสนุกสนาน และผ่อนคลายความตึงเครียด สามารถเล่นได้ในทุกเพศ ทุกวัย เหมาะกับสถานที่ เวลา อุปกรณ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมมีความเพลิดเพลิน มีการแสดงออก อธิระส่งเสริมความเป็นผู้นำ ผู้ตาม ใช้เป็นกิจกรรมในห้องฝึกอบรม หรือนอกห้องฝึกอบรมได้ หลากหลาย อาจจะมีจังหวะดนตรีหรือเสียงเพลงประกอบการเล่น

4) **กิจกรรมเข้าจังหวะ** เป็นกิจกรรมที่ร่างกาย และจิตใจมีปฏิริยาตอบสนองต่อดนตรี และจังหวะที่ใช้ประกอบ ได้แก่ เสียงเพลง การเคาะไม้ เคาะเหล็ก ฉิ่ง ฉาบ กลอง เป็นต้น

5) **กิจกรรมทดสอบสมรรถภาพ** เป็นการเล่นผาดโผนเป็นกิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านความแข็งแรง สมรรถภาพทางกาย ส่งเสริมความเจริญของกล้ามเนื้อหลักในการเคลื่อนไหว และความยืดหยุ่นของข้อต่อต่างๆ ของร่างกาย

จากการศึกษาการฝึกอบรมสรุปว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ในระยะต่อไป การฝึกอบรมจะประสบความสำเร็จได้ ผู้จัดการฝึกอบรมหรือวิทยากรจะต้องมีการกำหนดวางแผน ออกแบบให้กิจกรรมมีความเหมาะสมกับ เพศ วัย ของกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม ใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมให้สัมพันธ์กับเนื้อหา เลือกสถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ให้เหมาะสม และที่สำคัญต้องลำดับกิจกรรม ให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ และต่อเนื่อง ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการฝึกอบรม คือ การเลือกใช้เทคนิค และวิธีการฝึกอบรมที่ต้องเหมาะสมกับเนื้อหา วัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

2.10 ทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกอบรม

2.10.1 ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential

diffusion theory) ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย มีลักษณะผสมผสานความรู้ทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมหรือองค์การทางสังคม และความรู้ทางมานุษยวิทยาที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายนวัตกรรม อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาในสังคมเข้าด้วยกัน ทฤษฎีนี้มีความเป็นจริงและใช้ได้กับสังคมไทยและได้รับการทดสอบจากการศึกษาของ สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2542: 32) เรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของสังคมชนบท ที่เสนอต่อสภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ผลปรากฏว่าทฤษฎีได้รับการยืนยัน

ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่เป็นศักยภาพ (potential) ของชุมชน ประกอบด้วยทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคมภาวะผู้นำในหมู่บ้าน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐหมายความว่า หากชุมชนใดมีปัจจัยดังกล่าวครบ ก็มีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่าชุมชนที่มีปัจจัยเหล่านั้นน้อยกว่า และส่วนของการแพร่กระจายนวัตกรรม (diffusion theory) ส่วนประกอบที่สำคัญคือ การฝึกอบรม (training) จะช่วยเร่งปัจจัยต่าง ๆ กล่าวคือ ในทฤษฎีสักยภาพและการแพร่กระจายนี้เชื่อว่า ความเจริญจะเกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่นการแพร่กระจายเกิดขึ้นก็โดยมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชน หรือชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐ มีวัฒนธรรมความรู้ความชำนาญต่างกัน การติดต่อระหว่างกันนี้จึงเป็นการแพร่ความรู้ ความคิด และสิ่งใหม่ ๆ ที่เรียกว่า นวัตกรรม (innovation)

นักคิดในทฤษฎีนี้ คือ Rogers, Gibbs, Merton, and Vago อ้างถึงใน สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2542: 43-53) ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย มีส่วนประกอบ 2 ส่วนคือ 1) ศักยภาพการพัฒนา ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์องค์การสังคม และภาวะผู้นำ 2) การแพร่กระจาย คือ การติดต่อกับโลกภายนอก การพัฒนาเกิดจากการติดต่อระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนา จะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น

ทฤษฎีสักยภาพและการแพร่กระจายมีตัวเชื่อม คือ การฝึกอบรม (training) เพราะฉะนั้น ตามแนวคิดทฤษฎีนี้สังคมจะพัฒนาได้ โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการถ้ามีมากเพียงใด การพัฒนาก็ยังมีสูงขึ้นเท่านั้น ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก และการฝึกอบรม

1) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) มีทรัพยากรมากมายและต้องมีความรู้ในการจัดการดังนี้ ตัวแปรร่วมการอบรมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

2) *ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource)* ประชาชนของชุมชนต้องมีความรู้ทักษะและเทคโนโลยียอมทำให้ชุมชนเจริญขึ้น

3) *องค์กรทางสังคม (Social Organization)* ชุมชนมีองค์กรทางสังคมมากและมีความเข้มแข็งทางโครงสร้าง และการจัดการยอมมีศักยภาพในการพัฒนาสูงกว่า

4) *ภาวะผู้นำ (Social Leadership)* ชุมชนใดมีผู้นำยอมมีศักยภาพสูงกว่า แต่ก็ขึ้นอยู่กับสภาพการปฏิบัติงานของผู้นำว่ามีคุณภาพเพียงใด ในการสร้างกระบวนการจัดการระเบียบสภาพภายในองค์กรของตนเองให้มีแผนการปฏิบัติให้เป็นไปด้วยกัน การฝึกอบรมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

5) *เครือข่ายของนวัตกรรม (Network and Innovation)* ชุมชนใดที่มีชาวบ้านติดต่อกับข้าราชการและภายนอกมากยอมมีศักยภาพในการจัดการมากกว่า

6) *การฝึกอบรม (Training)* ชุมชนใดมีประชากรมารับการอบรมสูงมากเท่าใดก็ยิ่งให้ชุมชนนั้น มีการพัฒนาสูงกว่าเพราะรู้จักเอาประโยชน์ รู้จักการจัดการมากกว่า

2.10.2 ทฤษฎีการประเมินผลการเรียนรู้และการฝึกอบรมของ Kirkpatrick

Donald K. Kirkpatrick (1975: 38-41) ได้ประเมินผลการฝึกอบรม 4 ระดับ คือ

1) *การประเมินปฏิกิริยาหรือความพึงพอใจของผู้เรียน (Reaction)* สำหรับวัดความรู้สึกของผู้เรียนต่อโปรแกรมการฝึกอบรม

2) *การประเมินการเรียนรู้ (Learning)* คือวัดระดับความเพิ่มขึ้นของความรู้ความสามารถทางสติปัญญาหลังการฝึกอบรมเมื่อเทียบกับก่อนการฝึกอบรม

3) *การประเมินพฤติกรรม (Behavior)* วัดการปรับปรุงทางพฤติกรรมและการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

4) *ผลลัพธ์ทางธุรกิจ (Business Results)* วัดผลกระทบทางธุรกิจที่ได้จากโปรแกรมการฝึกอบรม

3. บริบทเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร

3.1 ความหมายของสมุนไพร

ราชบัณฑิตสถาน (2546: 1132) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.2542 ระบุว่า “สมุนไพร” หมายถึง ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ใช้เป็นยาหรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยา เพื่อบำบัดโรคบำรุงร่างกายหรือใช้เป็นยาพิษ

เพ็ญภา ทรีพย์เจริญ (2538: 25-31) คำว่า “สมุนไพรร” คือ สมุนไพรรของป่าอันได้แก่ พืช สัตว์ หรือแร่ธาตุที่มีตามธรรมชาติมาทำเครื่องยาในการเยียวยา บำรุงรักษาชีวิต รักษาสมดุคของร่างกายและจิตใจ ซึ่งในความหมายทางการแพทย์จะรวมพืช ผัก เครื่องเทศที่ใช้เป็นอาหารในชีวิตประจำวันด้วย เพราะมีคุณสมบัติทางยาเช่นกัน

จันทรทัต สิทธิกำจร (2543: 20) พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 ระบุว่า “สมุนไพรร” หมายถึง พืช สัตว์ จุลชีพ ธาตุวัตถุสารสกัดดั้งเดิมจากพืชหรือสัตว์ที่ใช้หรือแปรสภาพหรือผสมหรือปรุงเป็นยาหรืออาหารเพื่อการตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาหรือป้องกันโรคหรือส่งเสริมสุขภาพร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์

พูนศักดิ์ สักกทัตติยกุล (<http://www.samunpri.com/modules.php?Name=Herbs&file=page4> ค้นคืนวันที่ 2 สิงหาคม 2554) คำว่า สมุนไพรร ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง พืชที่ใช้ ทำเป็นเครื่องยา สมุนไพรรกำเนิดมาจากธรรมชาติและมีความหมายต่อชีวิตมนุษย์โดยเฉพาะในทางสุขภาพ อันหมายถึงทั้งการส่งเสริมสุขภาพและการรักษาโรค ความหมายของยาสมุนไพรรในพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ได้ระบุว่า ยาสมุนไพรร หมายถึง ยาที่ได้จากพฤกษชาติสัตว์หรือแร่ธาตุ ซึ่งมีได้ผสมปรุงหรือแปรสภาพ เช่น พืชก็ยังเป็นส่วนของราก ลำต้น ใบ ดอก ผลฯลฯ ซึ่งมีได้ผ่านขั้นตอนการแปรรูปใด ๆ แต่ในทางการค้า สมุนไพรรมักจะถูกดัดแปลงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ถูกหั่นให้เป็นชิ้นเล็กลง บดเป็นผงละเอียด หรืออัดเป็นแท่งแต่ในความรู้สึคของคนทั่วไปเมื่อกล่าวถึงสมุนไพรร มักนึกถึงเฉพาะต้นไม้ที่นำมาใช้เป็นยาเท่านั้น ดังนั้น สมุนไพรรจึงมีความหมายได้หลายอย่าง ดังนี้ สมุนไพรร จึงหมายถึง พืชที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ การใช้สมุนไพรรสำหรับรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยต่าง ๆ นี้ จะต้องนำเอาสมุนไพรรตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาผสมรวมกันซึ่งจะเรียกว่า “ยา” ในคำรับยา นอกจากพืชสมุนไพรรแล้วยังอาจประกอบด้วยสัตว์และแร่ธาตุอีกด้วย เราเรียกพืช สัตว์ หรือแร่ธาตุที่เป็นส่วนประกอบของยานี้ว่า “เภสัชวัตถุ” พืชสมุนไพรรบางชนิด เช่น เร่ว กระวาน กานพลู และจันทน์เทศ เป็นต้น เป็นพืชที่มีกลิ่นหอมและมีรสเผ็ดร้อน ใช้เป็นยาสำหรับขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ พืชเหล่านี้ถ้านำมาปรุงอาหารเราจะเรียกว่า “เครื่องเทศ” ในพระราชบัญญัติยาฉบับที่ 3 ปีพุทธศักราช 2522 ได้แบ่งยาที่ได้จากเภสัชวัตถุนี้ไว้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ยาแผนโบราณ หมายถึง ยาที่ใช้ในการประกอบโรคศิลปะแผนโบราณหรือในการบำบัดโรคของสัตว์ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในตำรายาแผนโบราณที่รัฐมนตรีประกาศ หรือยาที่รัฐมนตรีประกาศให้เป็นยาแผนโบราณ หรือได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาเป็นยาแผนโบราณ และ 2) ยาสมุนไพรร หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ ที่ยังมีได้ผสมปรุงหรือ แปรสภาพสมุนไพรรนอกจากจะใช้เป็นยาแล้ว ยังใช้ประโยชน์เป็นอาหาร ใช้เตรียมเป็นเครื่องดื่ม ใช้เป็นอาหารเสริม เป็นส่วนประกอบในเครื่องสำอาง ใช้แต่งกลิ่น แต่งสีอาหาร

และยา ตลอดจนใช้เป็นยาฆ่าแมลงอีกด้วย ในทางตรงกันข้าม มีสมุนไพรจำนวนมากไม่น้อยที่มีพิษ ถ้าใช้ไม่ถูกวิธีหรือใช้เกินขนาดจะมีพิษถึงตายได้ ดังนั้นการใช้สมุนไพรจึงควรใช้ด้วยความระมัดระวังและใช้อย่างถูกต้อง ปัจจุบันมีการตื่นตัวในการนำสมุนไพรมาใช้พัฒนาประเทศมากขึ้น สมุนไพรเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนิน โครงการสมุนไพรกับสาธารณสุขมูลฐาน โดยเน้นการนำสมุนไพรมาใช้บำบัดรักษาโรคในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐมากขึ้น และส่งเสริมให้ปลูกสมุนไพรเพื่อใช้ภายในหมู่บ้านเป็นการสนับสนุนให้มีการใช้สมุนไพรมากยิ่งขึ้น อันเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยประเทศชาติประหยัดเงินตราในการสั่งซื้อยาสำเร็จรูปจากต่างประเทศได้ปีละเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้สมุนไพรยังหมายถึง “พืชที่ใช้ทำเป็นเครื่องยา” ส่วน ยาสมุนไพร หมายถึง “ยาที่ได้จากส่วนของพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ซึ่งยังมีได้ผสมปรุง หรือ แปรรูป” ส่วนการนำมาใช้ อาจดัดแปลงรูปลักษณะของสมุนไพรให้ใช้ได้สะดวกขึ้น เช่น นำมาหั่นให้มีขนาดเล็กกลง หรือนำมาบดเป็นผง เป็นต้น มีแต่พืชเพียงอย่างเดียวหาไม่ได้เพราะยังมีสัตว์และแร่ธาตุอื่นๆ อีก สมุนไพรที่เป็นสัตว์ได้แก่ เขา หนัง กระดุก คี หรือเป็นสัตว์ทั้งตัวก็มี เช่น ตู๊กแก ไส้เดือน ม้าน้ำ ฯลฯ “พืชสมุนไพร” นั้นตั้งแต่โบราณก็ทราบกันดีว่ามีคุณค่าทางยามากมาย ซึ่งเชื่อกันอีกด้วยว่า ต้นพืชต่างๆ ก็เป็นพืชที่มีสารที่เป็นด้วยด้วยกันทั้งสิ้นเพียงแต่ว่าพืชชนิดไหนจะมีคุณค่าทางยามากน้อยกว่ากันเท่านั้น “พืชสมุนไพร” หรือวัตถุธาตุนี้ หรือด้วยยาสมุนไพรนี้ แบ่งออกเป็น 5 ประการ

- 1) รูป ได้แก่ ใบไม้ ดอกไม้ เปลือกไม้ แก่นไม้ กระพี้ไม้ รากไม้ เมล็ด
- 2) สี มองแล้วเห็นว่าเป็นสีเขียวใบไม้ สีเหลือง สีแดง สีส้ม สีม่วง สีน้ำตาล สีดำ
- 3) กลิ่น ให้รู้ว่ามีกลิ่น หอม เหม็น หรือกลิ่นอย่างไร
- 4) รส ให้รู้ว่ามีรสอย่างไร รสจืด รสฝาด รสขม รสเค็ม รสหวาน รสเปรี้ยว รสเย็น
- 5) ชื่อ ต้องรู้ว่าชื่ออะไรในพืชสมุนไพรนั้นๆ ให้รู้ว่า จึงเป็นอย่างไร ข่าเป็น

อย่างไร ใบจีเหล็กเป็นอย่างไร

มีผู้พยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาสมุนไพรให้สามารถนำมาใช้ในรูปแบบที่สะดวกยิ่งขึ้น เช่น นำมาบดเป็นผงบรรจุแคปซูล ดอกเป็นยาเม็ด เตรียมเป็นครีม หรือยาขี้ผึ้ง เพื่อใช้ทาภายนอก เป็นต้น ในการศึกษาวิจัยเพื่อนำสมุนไพรมาใช้เป็นยาแผนปัจจุบันนั้น ได้มีการวิจัยอย่างกว้างขวาง โดยพยายามสกัดสารสำคัญจากสมุนไพรเพื่อให้ได้สารที่บริสุทธิ์ ศึกษาคุณสมบัติทางด้านเคมี ฟิสิกส์ของสารเพื่อให้ทราบว่าป็นสารชนิดใด ตรวจสอบฤทธิ์ด้านเภสัชวิทยาในสัตว์ทดลองเพื่อดูว่าได้ผลดีในการรักษาโรคหรือไม่เพียงใด ศึกษาความเป็นพิษและผลข้างเคียง เมื่อพบว่าสารชนิดใดให้ผลในการรักษาที่ดี โดยไม่มีพิษหรือมีพิษข้างเคียงน้อยจึงนำสารนั้นมาเตรียมเป็นยารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อทดลองใช้ต่อไป

3.2 ความเป็นมาของสมุนไพร

บริษัท JSP manufactory Pharmaceutical.,CO.LTD (<http://www.jsppharma.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538962570&Ntype=5> ค้นคืนวันที่ 2 สิงหาคม 2554) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของสมุนไพรไว้ว่า

1) ประวัติของการใช้สมุนไพร

สมุนไพร คือ ของขวัญที่ธรรมชาติมอบให้กับมวลมนุษยชาติ มนุษย์เรารู้จักใช้สมุนไพรในด้านการบำบัดรักษาโรค นับแต่ยุคนีแอนเดอร์ทัลในประเทศอริก

ที่หลุมฝังศพพบว่ามีการใช้สมุนไพรหลายพันปีมาแล้วที่ชาวอินเดียแดงในเม็กซิโก ใช้ต้นตะบองเพชร (Peyate) เป็นยาฆ่าเชื้อและรักษาบาดแผล ปัจจุบันพบว่า ตะบองเพชรมีฤทธิ์กล่อมประสาท ประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว ที่ชาวซูเมเรียนได้เข้ามาตั้งรกราก ณ บริเวณแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติส ปัจจุบัน คือ ประเทศอริก ใช้สมุนไพร เช่น ผื่น ชะเอม ไทม์ และมัสตาร์ด และต่อมาชาวบาบิโลเนียน ใช้สมุนไพรเพิ่มเติมจากชาวซูเมเรียน ได้แก่ ไบมะขามแขก หญ้าฝรั่ง ลูกผักชี อบเชย และกระเทียม ในยุคต่อมาอียิปต์โบราณมี อิมโฮเทป แพทย์ผู้มีชื่อเสียงซึ่งต่อมาได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าแห่งการรักษาโรค ของอียิปต์ มีตำราสมุนไพรที่เก่าแก่ คือ Papytus Ebers ซึ่งเขียนเมื่อ 1,600 ปี ก่อนคริสตกาล ซึ่งค้นพบโดยนักอียิปต์วิทยาชาวเยอรมันนี ชื่อ Georg Ebers ในตำรานี้ได้กล่าวถึงตำราสมุนไพรมากกว่า 800 ตำรับ และสมุนไพรมากกว่า 700 ชนิด เช่น ว่านหางจระเข้ เวย์มวูด (warmwood) เปปเปอร์มินต์ เฮนเบน (henbane) มดขยับ (hemp dogbane) ตะหุ้ง (mandrake) เป็นต้น รูปแบบในการเตรียมยาในสมัยนั้น ได้แก่ การต้ม การชง ทำเป็นผง กลั่นเป็นเม็ด ทำเป็นยาพอก เป็นขี้ผึ้ง นอกจากนี้ยังพบว่าชาติต่างๆ ในแถบยุโรปและแอฟริกา มีหลักฐานการใช้สมุนไพร ตามลำดับก่อนหลังของการเริ่มใช้สมุนไพร คือ หลังจากสมุนไพรได้เจริญรุ่งเรืองในอียิปต์แล้ว ก็ได้มีการสืบทอดกันมา เช่น กรีก โรมัน อารบ อริก เยอรมัน โปรตุเกส สวีเดน และโปแลนด์ ส่วนในแถบเอเชีย ตามบันทึกประวัติศาสตร์พบว่ามีการใช้สมุนไพรที่อินเดียก่อนแล้วสืบทอดมาที่จีน มะละกา และประเทศไทย

2) ประวัติการใช้สมุนไพรในประเทศไทย

ประเทศไทยมีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญงอกงามของพืชนานาชนิด โดยเฉพาะพืชสมุนไพรมีอยู่มากมายเป็นแสนๆ ชนิด ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและจากการเพาะปลูก บางชนิดก็ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตยาแผนปัจจุบัน สมุนไพรหลายชนิด ถูกนำมาใช้ในรูปแบบของยากลางบ้าน ยาแผนโบราณ รากฐานของวิชาสมุนไพรไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดีย เป็นส่วนใหญ่ เพราะตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชาติไทยได้อพยพถิ่นฐานมาจากบริเวณเทือกเขาอัลไตน์ ประเทศจีน มาจนถึงประเทศไทยในปัจจุบัน จึงมีส่วนได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม

ประเพณี ศาสนา ตลอดจนการบำบัดรักษาโรคจากประเทศอินเดียเป็นจำนวนมาก ซึ่งปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าได้อาศัยคัมภีร์อายุรเวทของอินเดียเป็นบรรทัดฐาน คือ การวินิจฉัยโรค ชื่อสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคมะเร็งชื่อของภาษาบาลีสันสกฤตอยู่ไม่น้อย เช่นคำว่า มะลิ (ภาษาสันสกฤตว่า มัลลิกา) เป็นต้น

มีผู้ประมาณว่าในแต่ละปีมีผู้ใช้สมุนไพรในประเทศเป็นมูลค่ากว่า 500 ล้านบาท (สมุนไพรเหล่านี้ได้มาจากทั้งในประเทศ และนำเข้าจากนอกประเทศโดยเฉพาะ จีน เกาหลี และอินเดีย) ทั้งนี้เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลาย ทำให้ต้องมีการรณรงค์ให้มีการปลูกเป็นสวนสมุนไพรขึ้นในปีพุทธศักราช 1800 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งนับเป็นยุคทองของสมุนไพรไทย สวนป่าสมุนไพรของพระองค์ใหญ่โตมากอยู่บนยอดเขาศรีวิมาศ อำเภอศรีวิมาศ จังหวัดสุโขทัย มีเนื้อที่หลายร้อยไร่ ซึ่งปัจจุบันยังคงได้รับการอนุรักษ์ไว้ เป็นป่าสงวนเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจ

ต่อมาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเห็นว่าสมุนไพรเป็นทั้งยาและอาหารประจำครอบครัว ชาติจะเจริญมั่นคงได้ก็ด้วยครอบครัวเล็กๆ ที่มีความมั่นคงแข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ทั้งทางกายและจิตใจ จึงทรงมีพระกรุณาธิคุณ โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินโครงการตามพระราชดำริ สวนสมุนไพรขึ้นในประเทศในปีพุทธศักราช 2522 โดยทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมศึกษาค้นคว้า ในเรื่องเกี่ยวกับสมุนไพรทุกด้าน เช่น ด้านวิชาการทางชีววิทยา ทางการแพทย์ การบำบัด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะพืชที่เป็นประโยชน์ก่อให้เกิดโครงการพระราชดำริ สวนป่าสมุนไพรขึ้นมากมายหลายแหล่ง อีกทั้งยังมีการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวาง โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อหาสาระสำคัญของสมุนไพรที่มีพิษ ทางเภสัชศาสตร์ สกัดเป็นยาแทนยาสังเคราะห์ที่ใช้กันในปัจจุบัน

คนไทยไม่เพียงแต่ใช้พืชสมุนไพรเป็นยารักษาโรคเท่านั้น แต่ได้นำมาดัดแปลงเพื่อบริโภคในรูปของอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร ซึ่งในที่นี่จะกล่าวถึงเฉพาะ “สมุนไพรที่นำมาใช้เป็นเครื่องดื่มบำรุงสุขภาพ” ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยนั้นมีรากฐานมานับร้อยนับพันปี อารยธรรมต่างๆ ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ในการแสดงถึงชาติ แสดงถึงเผ่าพันธุ์ และความเป็นผู้ที่เจริญแล้ว สิ่งหนึ่งที่แสดงออกมาได้เป็นอย่างดีก็คือ ศิลปะที่ผสมผสานและผูกพันอยู่ในการใช้ชีวิตประจำวันของคนไทยนั่นเอง ศิลปะดังกล่าวนี้รวมไปถึงเรื่องการกินอยู่ด้วย อาทิ เช่น การจัดตั้งสำรับ และการประกอบจัดอาหาร ก็ไม่เพียงเพื่อความอร่อยลิ้นอย่างวิเศษเพียงประการเดียว ยังมีความสวยงามในการจัดแต่งเป็นองค์ประกอบของอาหารให้งามตายิ่งขึ้นไปอีก จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเลยที่เครื่องดื่มของไทยนั้นจะแฝงไว้ด้วยเจตนาารมณ์ให้ผู้ดื่มได้ซึมซับทั้งรสชาติและคุณประโยชน์ไปพร้อมๆ กันอย่างชาญฉลาด หากจะสืบสาวถึงความเป็นมาของเครื่องดื่มสมุนไพรที่มีมาตั้งแต่ครั้งสมัย

พุทธกาล มีน้ำชนิดหนึ่งเรียกว่า “อชบาล” หรือ น้ำปานะ ซึ่งพระสงฆ์สามารถดื่มน้ำชนิดนี้ได้ตลอดทั้งวันแทนการขบเคี้ยวอาหาร หลังมือเพลตามบัญญัติของพุทธศาสนา น้ำปานะนี้ใช้สมุนไพรรหรือพืชผลชนิดที่มีความเผ็ดร้อน เช่น ขิง ข่า กระเทียม ตะไคร้ เป็นต้น ดื่มในน้ำร้อนและผสมน้ำตาลทรายแดงให้พอมีรสปะแล่มๆ ซึ่งต่อมานิยมดื่มกันแพร่หลายถึงฉะราวาสด้วย

3.3 ประโยชน์ของสมุนไพรร

รังสรรค์ ชุณหวารากรณ์ โลกแห่งสมุนไพรร (<http://www.angelfire.com/ri2/rangsan/important.html>. ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554) สมุนไพรรมีประโยชน์หลากหลาย ดังนี้

1) สามารถรักษาโรคบางชนิดได้ โดยไม่ต้องใช้ยาแผนปัจจุบัน ซึ่งบางชนิดอาจมีราคาแพง และต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก อีกทั้งอาจหาซื้อได้ยากในท้องถิ่นนั้น

2) ให้ผลการรักษาได้ดีใกล้เคียงกับยาแผนปัจจุบัน และให้ความปลอดภัยแก่ผู้ใช้มากกว่าแผนปัจจุบัน

3) สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น เพราะส่วนใหญ่ได้จากพืชซึ่งมีอยู่ทั่วไป ทั้งในเมืองและชนบท

4) มีราคาถูก สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อยาแผนปัจจุบัน ที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเป็นการลดการขาดดุลทางการค้า

5) ใช้เป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง

6) ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้ เช่น กะเพรา โหระพา ขิง ข่า คำถึง

7) ใช้ในการถนอมอาหาร เช่น ลูกจันทร์ ดอกจันทร์และกานพลู

8) ใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สีส ของอาหาร เช่น ลูกจันทร์ ใช้ปรุงแต่งกลิ่นอาหารพวกขนมปัง เนย ไข่กรอก แฮม เบคอน

9) สามารถปลูกเป็นไม้ประดับ อาคารสถานที่ต่างๆ ให้สวยงาม เช่น กุณ ชุมเห็ดเทศ

10) ใช้ปรุงเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม เช่น ประคำดีควาย ว่านหางจระเข้

11) ใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก ผลไม้ เช่น สะเดา ตะไคร้หอม ยาสูบ

12) เป็นพืชที่สามารถส่งออกทำรายได้ให้กับประเทศ เช่น กระวาน ขมิ้นชัน เร่ว

13) เป็นการอนุรักษ์มรดกไทยให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นรู้จักช่วยตนเอง ในการนำพืชสมุนไพรรในท้องถิ่นของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามแบบแผนโบราณ

14) ทำให้คนเห็นคุณค่าและกลับมาดำเนินชีวิตใกล้ชีวิตธรรมชาติยิ่งขึ้น

15) ทำให้เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรม และคุณค่าของความเป็นไทย

3.4 ความรู้/ข้อควรรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและยาสมุนไพร

3.4.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับยาสมุนไพร

Thai Complementary Medicine (<http://www.thaicom.org/herbpage2.php> ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554) ความรู้เรื่องยาสมุนไพรถือเป็นองค์ความรู้ที่เก่าแก่สำหรับมนุษย์ ในวงการวิทยาศาสตร์เชื่อว่าการที่มนุษย์รู้จักนำสมุนไพรชนิดต่างๆ มาใช้ในการรักษาโรคได้นั้น น่าจะเกิดจากการเรียนรู้จากพฤติกรรมของสัตว์ การบอกเล่าต่อๆ กันมา หรือเกิดจากการทดลอง และสั่งสมประสบการณ์มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากสมุนไพรมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิดกับชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังดำรงชีวิตด้วยการหาของป่า ลำสัตว์ มนุษย์มีวิวัฒนาการในการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ จึงรู้จักนำสมุนไพรมาใช้เป็นอาหาร เชื้อเพลิง เครื่องนุ่งห่ม และส่วนหนึ่งก็ใช้เป็นยารักษาโรค รูปแบบการใช้สมุนไพรก็จะมีความแตกต่างกัน ตามความหลากหลายของเผ่าพันธุ์มนุษย์ และความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น สมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐานส่วนใหญ่เป็นต้นไม้ ซึ่งต้นไม้เหล่านี้จะมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 5 ส่วน คือ ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล ส่วนของพืชเหล่านี้ต่างมีรูปร่าง ลักษณะ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป เช่นเดียวกับร่างกายมนุษย์ที่มีอวัยวะแตกต่างกันและต่างก็ทำหน้าที่ไม่เหมือนกัน ข้อสำคัญในการนำยาสมุนไพรมาใช้ก็ต้องคำนึงถึงหลักการให้ถูกต้องด้วย คือ

- 1) ใช้ให้ถูกต้อง สมุนไพรที่มีชื่อพ้องหรือซ้ำกันมาก และบางท้องถิ่นก็เรียกไม่เหมือนกัน จึงต้องรู้จักสมุนไพร และใช้ให้ถูกต้อง
- 2) ใช้ให้ถูกส่วน ต้นสมุนไพรไม่ว่าจะเป็นราก ใบ ดอก เปลือก ผล เมล็ด จะมีฤทธิ์ไม่เท่ากัน บางทีผลแก่ ผลอ่อน จะมีฤทธิ์แตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องรู้ว่าส่วนใดใช้เป็นยาได้
- 3) ใช้ให้ถูกขนาด สมุนไพรถ้าใช้น้อยไปก็รักษาไม่ได้ผล แต่ถ้ามากไปอาจเป็นอันตรายหรือเกิดพิษต่อร่างกายได้
- 4) ใช้ให้ถูกวิธี สมุนไพรบางชนิดต้องใช้สด บางชนิดต้องป่นกับเหล้า บางชนิดใช้ต้ม จะต้องรู้จักวิธีใช้ให้ถูกต้อง
- 5) ใช้ให้ถูกกับโรค เช่น ท้องผูกต้องใช้ยาระบาย ถ้าใช้ยาที่มีฤทธิ์ฝาดสมานจะทำให้ท้องผูกยิ่งขึ้น

3.4.2 ข้อควรรู้เกี่ยวกับสมุนไพร

Thai Complementary Medicine (<http://www.thaicom.org/herbpage3.php> ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554) การนำสมุนไพรไปใช้ ผู้ใช้จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับ

สมุนไพรให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากสมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย องค์ความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรด้านต่างๆ ได้แก่

1) *ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์* รู้จักจำแนกพืชสมุนไพรที่จะแนะนำอย่างถ่องแท้ เรียนรู้และสังเกตลักษณะของราก ลำต้น ดอก ผล และเมล็ดของพืช สังเกตรูปร่าง ขนาด สี กลิ่น และรส

2) *ความรู้ด้านการปลูกและกระจายพันธุ์* การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร ควรมึงานด้านการปลูกพืชสมุนไพร เพื่อเป็นแหล่งตัวอย่าง แหล่งขยายพันธุ์ และแหล่งวัตถุดิบ

3) *ความรู้ด้านการเก็บสมุนไพร* การทำให้แห้งและการเตรียมยาสมุนไพร พืชสมุนไพร เป็นสิ่งที่ได้รับจากสารประกอบทางเคมีของพืชสมุนไพรจะกำหนดด้วยปัจจัยหลายอย่าง ดังกล่าวแล้ว ควรต้องรู้จักธรรมชาติของสมุนไพรแต่ละชนิด เพื่อเลือกวิธีการเก็บ และเตรียมยาสมุนไพรให้สอดคล้องกับสมุนไพรชนิดนั้น

4) *ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับยาสมุนไพร* ผู้ใช้ควรมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสมุนไพรแต่ละชนิด ข้อมูลพฤกษศาสตร์ ด้านเภสัชวิทยา ด้านพิษวิทยา จะทำให้เกิดความมั่นใจต่อการใช้สมุนไพร นอกจากนี้เมื่อมีอาการเจ็บป่วย และใช้สมุนไพรในการรักษาตัวเอง จะเพิ่มพูนประสบการณ์ในการแนะนำและการใช้สมุนไพรได้อีกทางหนึ่ง

5) *ความรู้ด้านวิธีการใช้ยาสมุนไพร* การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น ควรรู้วิธีการใช้ และข้อควรระวังของสมุนไพรแต่ละชนิด อย่างถูกต้อง เพื่อให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย

สารเคมีที่ได้จากพืช นอกจากเรื่องรูป ลักษณะ ส่วนต่างๆ ของพืชที่ควร รู้จักแล้วนั้นเป็นองค์ประกอบลักษณะทางภายนอก ส่วนองค์ประกอบภายในหรือสารสำคัญต่างๆ ของพืช ก็จำเป็นต้องศึกษาเช่นกัน โดยส่วนมากนั้นสารสำคัญจากพืชจะสามารถจัดแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ สารเคมีที่ได้จากพืชสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) Primary metabolite และ 2) Secondary metabolite ซึ่งสามารถจำแนกเป็นยารักษาโรคได้เป็น 9 กลุ่ม คือ

ก. คาร์โบไฮเดรต คือสารอินทรีย์ที่ประกอบด้วย คาร์บอน ไฮโดรเจน และออกซิเจน ซึ่งสามารถพบได้ในพืชและสัตว์

ข. แอลคาลอยด์ เป็นสารอินทรีย์ซึ่งมีไนโตรเจนเป็นส่วนประกอบ และมีพิษ สามารถพบได้ในพืชชั้นสูง และมีสูตรโครงสร้างที่ซับซ้อน เป็นสารที่มีรสขมและไม่สามารถละลายในน้ำได้ นอกจากนี้ยังมีฤทธิ์ต่อระบบต่างๆ ของร่างกาย ซึ่งปัจจุบันสามารถพบได้ถึง 5,000 ชนิด

ค. ไกลโคไซด์ เป็นสารอินทรีย์ที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นน้ำตาลและสามารถละลายในน้ำได้ดี

ง. น้ำมันหอมระเหย เป็นน้ำมันที่ได้จากพืชโดยการกลั่นด้วยไอน้ำ หรือการบีบ มีกลิ่นเฉพาะตัว ระเหยได้ง่ายในอุณหภูมิธรรมดา และสามารถพบได้ในพืชเขตร้อน

จ. ไชมัน คือสารที่ไม่ละลายในน้ำแต่ละลายในตัวทำละลายอินทรีย์ เมื่อทำปฏิกิริยากับค่างจะกลายเป็นสบู่

ฉ. เรซิน คือสารอินทรีย์หรือสารผสมประเภทโพลีเมอร์ มีรูปร่างไม่แน่นอน มีสูตรโครงสร้างทางเคมีที่สลับซับซ้อน ไม่ละลายในน้ำ แต่สามารถละลายในตัวทำละลายอินทรีย์ เมื่อเผาไฟจะเกิดการหลอมเหลว

ช. วิตามิน คือสารประกอบอินทรีย์ที่มีอยู่เล็กน้อยในอาหาร ตามธรรมชาติสามารถเข้าสู่ร่างกายจากอาหารหรือแหล่งอื่น เพื่อให้มีหน้าที่เฉพาะทางกายภาพ หรือเพื่อการเติบโตเข้าสู่สภาพปกติ

ซ. สเตอรอยด์ คือสารอินทรีย์ที่มีโครงสร้าง ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยพืชและสัตว์ ในทางการแพทย์มีการใช้สเตอรอยด์พวกฮอร์โมนเพศเป็นยามาเป็นระยะเวลานาน ในการใช้พืชเป็นยาบำบัดโรคควรใช้อย่างระมัดระวัง เพื่อความถูกต้องและปลอดภัย

ฅ. ยาปฏิชีวนะ เป็นผลิตภัณฑ์ทางเคมีที่ได้จากสิ่งมีชีวิต ส่วนใหญ่จะได้จากแบคทีเรียและราสำหรับพืชชั้นสูงก็มีสารที่มีฤทธิ์เป็นยาปฏิชีวนะแต่ยาปฏิชีวนะที่ได้จากพืชสมุนไพรที่ใช้อยู่ในตลาดยังมีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน

3.5 วิธีการเก็บสมุนไพร

Thai Complementary Medicine (<http://www.thaicom.org/herbpage4.php> ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554) ยาสมุนไพรเป็นส่วนประกอบที่ได้จากพืช สัตว์ หรือแร่ธาตุ ตัวยาที่มีอยู่ในสมุนไพร จะมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง แต่ที่สำคัญคือ ช่วงเวลาที่เก็บสมุนไพร การเก็บในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมจะมีผลต่อฤทธิ์ของยาสมุนไพรนั้นๆ คือ อาจมีฤทธิ์ที่อ่อนมาก ไม่เหมาะสมกับการรักษา หรือมีความเป็นพิษ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงว่าเก็บยาถูกต้องหรือไม่ ส่วนไหนของพืชที่เป็นยา พื้นดินที่ปลูก อากาศ การเลือกเก็บส่วนที่ใช้เป็นยาอย่างถูกต้องถูกวิธี จะมีผลอย่างมากต่อประสิทธิภาพของยาที่จะนำมารักษาโรค หากปัจจัยดังกล่าวเปลี่ยนไป ปริมาณตัวยาที่มีอยู่ในสมุนไพรจะเปลี่ยนไปด้วย ทำให้ยานั้นไม่เกิดผลในทางการรักษา

วิธีเก็บยาสมุนไพร การเก็บเครื่องยาสมุนไพร ตามตำราโบราณ มีวิธีเก็บ 4 วิธี คือ

1) เก็บตามฤดูกาล เช่น ฤดูร้อน เก็บแก่น หรือราก ฤดูฝน เก็บใบ ดอก และ ฤดูหนาว เก็บเปลือก กะพี้ เนื้อไม้

2) เก็บตามทิศทาง 4 เช่น วันจันทร์ วันเสาร์ เก็บยาที่อยู่ทางทิศตะวันตก วันพุธ วันศุกร์ เก็บยาที่อยู่ทางทิศใต้ วันอาทิตย์ วันอังคาร เก็บยาที่อยู่ทางทิศตะวันออก และวันพฤหัสบดีที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2548 เก็บยาที่อยู่ทางทิศเหนือ

3) เก็บตามวันและเวลา

วัน	เช้า	สาย	เที่ยง	เย็น	เช่น
อาทิตย์	ต้น	ใบ	ราก	เปลือก	
จันทร์	ใบ	แก่น	ต้น	เปลือก	
อังคาร	ใบ	เปลือก	ต้น	ราก	
พุธ	ราก	เปลือก	ต้น	แก่น	
พฤหัสบดี	แก่น	ใบ	ราก	เปลือก	
วันศุกร์	ใบ	ราก	เปลือก	ต้น	
วันเสาร์	ราก	ต้น	เปลือก	ใบ	

4) เก็บตามยาม เวลากลางวันมี 4 ยาม ดังตารางที่ 2.1 ดังนี้
ตารางที่ 2.1 เก็บตามยาม

ยาม	เวลากลางวัน	ส่วนที่เก็บ	เวลากลางคืน	ส่วนที่เก็บ
1	06.00-09.00 น.	ใบ ดอก ผล	18.00-21.00 น.	เก็บ ราก
2	09.00-12.00 น.	กิ่ง ก้าน	21.00-24.00 น.	ต้น เปลือก แก่น
3	12.00-15.00 น.	ต้น เปลือก แก่น	24.00-03.00 น.	กิ่ง ก้าน
4	15.00-18.00 น.	ราก	03.00-06.00 น.	ใบ ดอก ผล

ที่มา: Thai Complementary Medicine, คู่มือสุขภาพด้วยยาสมุนไพร

จาก <http://www.thaicom.org/herbpage4.php> [ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554]

3.6 ความหมายของคำที่ควรทราบเพื่อการใช้สมุนไพรอย่างถูกต้อง

Thai Complementary Medicine (<http://www.thaicom.org/herbpage5.php> ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554) ดังนี้

ใบเพสลาด หมายถึง ใบไม้ที่จวนแก่

ทั้งห้า หมายถึง ส่วนของราก ต้น ผล ใบ ดอก

เหล้ม หมายถึง เหล้มโรง (28 คีกริ)

ยาทั้งห้า หมายถึง การเก็บยาจากพืชชนิดเดียว แต่เอายา 5 อย่าง ในต้นนั้น
คือ ราก แก่น เปลือก ใบ ดอก หรือ ผล

แอลกอฮอล์ หมายถึง แอลกอฮอล์ชนิดสีขาวสำหรับผสมยา ห้ามใช้
แอลกอฮอล์ชนิดจุดไฟ

น้ำปูนใส หมายถึง น้ำยาที่ทำขึ้นโดยการนำปูนที่รับประทานกับหมากมา
ละลายน้ำสะอาด ตั้งทิ้งไว้ แล้วรินน้ำใสมาใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม หมายถึง ต้มสมุนไพรด้วยการใส่น้ำพอประมาณ หรือสามเท่า
ของปริมาณที่ต้องการใช้ ต้มพอเดือดอ่อนๆ ให้เหลือ 1 ส่วน จาก 3 ส่วน ชั่งต้น รินเอาน้ำดื่มตามขนาด

ชงน้ำดื่ม หมายถึง ใส่น้ำเดือดหรือน้ำร้อนจัดลงบนสมุนไพรที่อยู่ใน
ภาชนะปิดฝาทิ้งไว้สักครู่จึงใช้ดื่ม

1 กำมือ มีปริมาณเท่ากับสี่หยิบมือ หรือหมายความว่าปริมาณของ
สมุนไพรที่ได้จากการใช้มือเพียงข้างเดียวกำโดยให้ปลายนิ้วจรดอุ้งมือ โห่ง ๆ

1 กอบมือ มีปริมาณเท่ากับสองฝ่ามือ หรือหมายความว่าปริมาณของ
สมุนไพรที่ได้จากการใช้มือทั้งสองข้างกอบเข้าหากันให้ส่วนของปลายนิ้วแตะกัน

1 ถ้วยแก้ว มีปริมาตรเท่ากับ 250 มิลลิลิตร

1 ถ้วยชา มีปริมาตรเท่ากับ 75 มิลลิลิตร

1 ช้อนโต๊ะ มีปริมาตรเท่ากับ 15 มิลลิลิตร

1 ช้อนควม มีปริมาตรเท่ากับ 8 มิลลิลิตร

1 ช้อนชา มีปริมาตรเท่ากับ 5 มิลลิลิตร

คุณภาพของยาสมุนไพรจะใช้รักษาโรคได้ดีหรือไม่ นั่น ที่สำคัญอยู่ที่ช่วงเวลาเก็บ
สมุนไพรและวิธีการเก็บ แต่ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ยังต้องคำนึงถึงอีกอย่างคือพื้นที่ปลูก เช่น ลำไย ควร
ปลูกในพื้นที่ดิน ที่เป็นด่างปริมาณของตัวยาจะสูง เช่น สะระแหน่ หากปลูกในพื้นที่เป็นทราย ปริมาณ
น้ำมันหอมระเหยจะสูง และยังมีปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโต ภูมิอากาศ เป็นต้น
ต่างมีผลต่อคุณภาพสมุนไพรทั้งสิ้น ดังนั้นเราควรพิจารณาหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน ก่อนที่จะเก็บ
ยาสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค

3.7 การเก็บรักษาสมุนไพร

Thai Complementary Medicine (<http://www.thaicom.org/herbpage6.php> ค้นคืน
วันที่ 5 สิงหาคม 2554) การเก็บรักษาสมุนไพรไว้เป็นเวลานานมักจะเกิดการขึ้นรา มีหนอน เปลี่ยน
ลักษณะ สี กลิ่น ทำให้ยาสมุนไพรนั้นเสื่อมคุณภาพลง ทำให้มีผลไม่ดีต่อฤทธิ์การรักษาหรือสูญเสีย

ฤทธิ์การรักษา จึงควรมีการจัดการเก็บรักษาที่ดี เพื่อจะประกันคุณภาพและฤทธิ์การรักษา ของยาสมุนไพรนั้น การเก็บรักษาควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ยาที่จะเก็บรักษาไว้จะต้องทำให้แห้ง เพื่อป้องกันการขึ้นราและการเปลี่ยนแปลงลักษณะเกิดภาวะออกซิไดซ์ ยาที่ขึ้นราง่ายต้องหั่นเอาออกตากแดดเป็นประจำ
- 2) สถานที่ที่เก็บยา จะต้องแห้ง เย็น การถ่ายเทของอากาศดี
- 3) ควรเก็บแบ่งเป็นสัดส่วน ยาที่มีพิษ ยาที่มีกลิ่นหอม ควรเก็บแยกไว้ในที่มิดชิด เพื่อป้องกันการสับสนปะปนกัน
- 4) ดูแลป้องกัน ไฟ หนอน หนู และแมลงต่างๆ

3.8 อันตรายจากการแพ้ยาสมุนไพร

Thai Complementary Medicine (<http://www.thaicom.org/herbpage8.php> ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554) สมุนไพรมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับยาทั่วไป คือมีทั้งคุณและโทษ บางคนใช้แล้วเกิดอาการแพ้ได้ แต่เกิดขึ้นได้น้อยเพราะสมุนไพรมีใช้สารเคมีชนิดเดียวเช่นยาแผนปัจจุบัน ฤทธิ์จึงไม่รุนแรง (ยกเว้นพวกพืชพิษบางชนิด) แต่ถ้าเกิดอาการแพ้ขึ้นควรหยุดยาเสียก่อน ถ้าหยุดแล้วอาการหายไป อาจทดลองใช้ยาอีกครั้งโดยระมัดระวัง ถ้าอาการเช่นเดิมเกิดขึ้นอีกแสดงว่าเป็นพิษของยาสมุนไพร ฉะนั้นควรหยุดยาและเปลี่ยนไปใช้ยาอื่น หรือถ้าอาการแพ้รุนแรง ควรไปรับการรักษาที่สถานอนามัยหรือโรงพยาบาลใกล้บ้านทันที

- 1) อาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร มีดังนี้
 - (1) ผื่นขึ้นตามผิวหนังอาจเป็นตุ่มเล็ก ๆ ตุ่มโต ๆ เป็นปื้นหรือเป็นเม็ดแบนคล้ายลมพิษ อาจบวมที่ตา (ตาปิด) หรือริมฝีปาก (ปากแฉก) หรือมีเพียงดวงสีแดงที่ผิวหนัง
 - (2) เมื่ออาหาร คลื่นไส้อาเจียน (หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง) ถ้ามีอยู่ก่อนกินยา อาจเป็นเพราะโรค
 - (3) หูอื้อ ตามัว ชาที่ลิ้น ชาที่ผิวหนัง
 - (4) ประสาทความรู้สึกทำงานไวเกินปกติ เช่นเพียงแตะผิวหนังก็รู้สึกเจ็บ ลูบผมก็แสบหนังศีรษะ ฯลฯ
 - (5) ใจสั่น ใจเต้น หรือรู้สึกวูบวาบคล้ายหัวใจจะหยุดเต้น และเป็นบ่อยๆ
 - (6) ตัวเหลือง ตาเหลือง ปัสสาวะสีเหลือง เขียวเกิดฟองสีเหลือง (เป็นอาการของดีซ่าน) อาการนี้แสดงถึงอันตรายร้ายแรง ต้องรีบไปหาแพทย์
- 2) อาการเจ็บป่วยและโรคที่ไม่ควรใช้สมุนไพรหรือซื้อยารับประทานด้วยตนเอง หากผู้ป่วยเป็นโรคร้ายแรง โรคเรื้อรัง หรือโรคที่ยังพิสูจน์ไม่ได้แน่ชัดว่ารักษาด้วยสมุนไพรได้ เช่น ภูมิแพ้ คันขี้กัก บาดทะยัก กระดูกหัก มะเร็ง วัณโรค กามโรค ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคเรื้อน

ดีซ่าน หลอดลมอักเสบเรื้อรัง ปอดบวม (ปอดอักเสบ) อากาบวม ไทฟอยด์ โรคตาทุกชนิด ไม่ควรใช้สมุนไพร ถ้าผู้ป่วยเป็นโรค/อาการเจ็บป่วยที่รุนแรง ต้องนำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาลทันทีไม่ควรรักษาด้วยการซื้อยามารับประทานเอง หรือใช้สมุนไพร อาการที่รุนแรงมีดังนี้

(1) ไข้สูง (ตัวร้อนจัด) ตาแดง ปวดเมื่อยมาก ชีมี บางทีพูดเพ้อ (อาจจะเป็นไข้หวัดใหญ่หรือไข้ป่าชนิดขึ้นสมอง)

(2) ไข้สูงและดีซ่าน (ตัวเหลือง) อ่อนเพลียมาก อาจเจ็บในแถวชายโครง (อาจเป็นโรคตับอักเสบ ภูน้ำดีอักเสบ ฯลฯ)

(3) ปวดแหวะคือ เวลาเอามือกดเจ็บปวดมากขึ้น หน้าท้องแข็ง อาจท้องผูก และมีไข้เล็กน้อยหรือมาก (อาจเป็นโรคไส้ติ่งอักเสบอย่างแรงหรือลำไส้ส่วนอื่นอักเสบ)

(4) เจ็บแปลบในท้องคล้ายมีอะไรจิกขาด ปวดท้องรุนแรง ท้องแข็ง อาจมีตัวร้อนและคลื่นไส้ อาเจียนด้วยบางทีมีประวัติปวดท้องบ่อย ๆ มาก่อน (อาจมีการทะลุของกระเพาะอาหารหรือลำไส้)

(5) อาเจียนเป็นโลหิตหรือไอเป็นโลหิต (อาจเป็นโรคร้ายแรงของกระเพาะอาหารหรือปอด) ต้องให้คนไข้นอนพักนิ่งๆ ก่อน ถ้าแพทย์อยู่ใกล้ควรเชิญมาตรวจที่บ้าน ถ้าจำเป็นต้องพาไปหาแพทย์ ควรรอให้เลือดหยุดเสียก่อน และควรพาไปโดยมีการกระเทือนกระแทกน้อยที่สุด

(6) ท้องเดินอย่างแรง อุจจาระเป็นน้ำ บางทีมีลักษณะคล้ายน้ำขาวขำ ถ่ายติดต่อกันอย่างรวดเร็ว คนไข้อ่อนเพลียมาก ตาลึก หน้าแข็ง (อาจเป็นอหิวาตกโรค) ต้องพาไปหาแพทย์โดยด่วน ถ้าไปไม่ไหวต้องแจ้งแพทย์หรืออนามัยที่ใกล้ที่สุดโดยเร็ว

(7) ถ่ายอุจจาระเป็นมูกและเลือด บางทีเกือบไม่มีเนื้ออุจจาระเลย ถ่ายบ่อยมาก อาจถึงสิบครั้งในหนึ่งชั่วโมง คนไข้เพลียมาก (อาจเป็นโรคบิดอย่างรุนแรง)

(8) สำหรับเด็ก โดยเฉพาะอายุต่ำกว่า 12 ปี ไข้สูง ใจมาก หายใจมีเสียงผิดปกติ คล้าย ๆ กับมีอะไรติดอยู่ในคอ บางทีมีอาการหน้าเขียวด้วย (อาจเป็นโรคคอตีบ) ต้องพาไปหาแพทย์โดยด่วนที่สุด

3.9 การทำหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร

1) ความหมายของการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร

ไร่สุคนิรันดร (<http://www.raisuksunirandom.com> ค้นคืนวันที่ 2 สิงหาคม 2554)
สมุนไพรแปรรูป หมายถึง ส่วนของพืชสมุนไพร ที่นำมาผสมปรุง หรือแปรสภาพอื่นๆ เช่น บดละเอียด สกัด จนไม่เห็นรูปแบบเดิมตามธรรมชาติ เพื่อใช้เป็น

(1) อาหาร ส่วนใหญ่มักแปรรูปเป็นเครื่องดื่มน้ำสมุนไพร เครื่องดื่มผงสำเร็จรูปสมุนไพร

(2) ยา เป็นการนำสมุนไพรมาแปรรูปเพื่อวัตถุประสงค์ในการเป็นยารักษาโรค อาจจำแนกเป็นยาสมุนไพรสูตรเดี่ยว และยาสมุนไพรสูตรต้นตำรับ

(3) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพอื่นๆ เช่น แชมพูผสมสมุนไพร สบู่เหลว ผสมสมุนไพร โดยนำสมุนไพรมาแปรรูป และใช้เป็นส่วนผสมกับส่วนประกอบทางเคมีหรือ ส่วนผสมอื่นๆ ในผลิตภัณฑ์นั้นๆ

2) การนำสมุนไพรมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ

การแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรชนิดต่างๆ มีมากมาย เช่น ทำลูกประคบสมุนไพร ทำสบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำมันนวด ยาหม่อง น้ำหมักชีวภาพ ฯลฯ

(1) ลูกประคบสมุนไพร

ก. ความหมายของลูกประคบ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

(<http://www.samoonprithai.com/compress.html> ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554) ลูกประคบ คือ การนำสมุนไพรหลายๆ ชนิดมาห่อรวมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นยาสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย ซึ่งเมื่อถูกความร้อนจะระเหยออกมากลายเป็นกลิ่น เช่น ใพล ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย ตะไคร้ มะกรูด การบูร โดยเราสามารถนำเอาสมุนไพรเหล่านั้นมาหั่นย่อยอย่างหยาบๆ จากนั้นห่อด้วยผ้าดิบแล้วนำไปผ่านกระบวนการความร้อน ด้วยวิธีการนึ่งไอน้ำหรือใส่ไมโครเวฟ เพื่อให้สมุนไพรละลายออกมาเป็นตัวยา ซึมเข้าได้ผิวหนังตามร่างกาย ถ้าใช้ไมโครเวฟจะต้องพรมน้ำให้ชุ่มมากกว่าการนึ่งด้วยไอน้ำ

สมัยโบราณจะใช้เหล้าขาวไปพรมด้วย เพราะเหล้าขาวเป็นตัวนำยา (หรือกษัยยา) เป็นการช่วยให้สมุนไพรละลายและซึมเข้าสู่ผิวหนังได้ดียิ่งขึ้น การนึ่งระยะแรกจะใช้ประมาณ 10 – 15 นาที หากใช้ไมโครเวฟในการอุ่นลูกประคบ ห้ามพรมด้วยเหล้าขาวเด็ดขาด เพราะอาจทำให้เกิดอันตรายได้

ลูกประคบ เป็นวิธีการบำบัดรักษาของแพทย์แผนไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้ควบคู่กับการนวดไทย โดยใช้การประคบหลังการนวดหรือประคบพร้อมนวดร่างกาย

ข. ชนิดของลูกประคบ

ลูกประคบมี 2 ชนิด คือ ลูกประคบสมุนไพรสดและลูกประคบสมุนไพรแห้ง

ก) ลูกประคบสมุนไพรสด ข้อดี คือ การใช้สมุนไพรสดในการปรุงลูกประคบนั้น สมุนไพรจะมีน้ำอยู่แล้วจึงไม่จำเป็นต้องพรมน้ำก่อนนำไปใช้ ไม่ต้องตากแห้ง ไม่ต้องอบฆ่าเชื้อ ไม่ต้องกลัวขึ้นรา ข้อจำกัด คือ เมื่อปรุงลูกประคบเสร็จแล้ว ต้องรีบนำไปใช้ ไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน ในอุณหภูมิปกติ ต้องเก็บในตู้เย็นหรือภาชนะบรรจุพิเศษ

ข) **ลูกประคบสมุนไพรแห้ง** ข้อดี คือ เก็บไว้ได้นาน สะดวกในการนำไปใช้ สามารถเตรียมสมุนไพรที่ใช้ในการปรุงลูกประคบได้ครบถ้วนมากขึ้น เนื่องจากสมุนไพรบางชนิดไม่สามารถหาได้ในท้องถิ่น ต้องหามาจากแหล่งอื่น

วันที เจตธรรมจักร (2546: 10) การประคบสมุนไพร เป็นสิ่งหนึ่งที่อยู่กับสังคมไทยมานาน แม้ว่าในอดีตจะเป็นที่นิยมของคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ปัจจุบันกำลังกลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะจากชาวต่างประเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะกระแสสปาที่กำลังมาแรง กล่าวกันว่า สถานบริการสปาที่กำลังได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก ขณะนี้คือ สถานบริการสปาในประเทศไทย เพราะมีการนำเอาเทคนิค วิธีการบำบัดแพทย์แผนไทยและการใช้สมุนไพรเข้ามาผสมผสาน จนได้ชื่อเฉพาะว่า สปาแผนไทย หรือ “ไทยสปา” ทำให้ผู้ที่เข้ามาใช้บริการรู้สึกผ่อนคลายทั้งร่างกายและจิตใจ

(2) สมุนไพร

สมุนไพร เป็นสิ่งที่ใช้ในการทำมาความสะอาดร่างกาย เช่น การอาบน้ำ การล้างมือ สมุนไพรจะช่วยให้ไขมันสลายไป ทำให้การชำระล้างสะอาดมากขึ้น ทำมาจากไขมันสัตว์ผสมกับน้ำหอม และวัตถุเคมีอื่นๆ มีให้เลือกหลายสี หลายกลิ่น

สมุนไพร คือ ส่วนผสมระหว่างกรดกับด่าง ในอัตราที่ทำให้สามารถทำความสะอาดได้ดี และไม่เป็นอันตรายต่อผิว คือมีค่า pH อยู่ระหว่าง 8-10 กรดหรือกรดไขมัน เช่น น้ำมันพืช ไขมันสัตว์ ด่าง เช่น โซดาไฟ โดยทั่วไปอัตราส่วนผสมที่เหมาะสมคือเมื่อผสมกันแล้ว ควรจะเหลือกรดไขมันอยู่ประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ หากไม่มีเครื่องมือในการวัดค่า pH ให้เก็บสมุนไพรอย่างน้อย 15-30 วัน เพื่อให้ค่า pH ลดลง อยู่ในอัตราที่เหมาะสม

การทำสมุนไพร ควรศึกษาคุณสมบัติของส่วนประกอบแต่ละชนิด ก่อนเริ่มตั้งสูตร และลงมือผลิต นอกจากนี้ยังสามารถเติมส่วนผสมเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มคุณภาพของสมุนไพร เช่น น้ำนมแพะ น้ำนมวัว หรือสมุนไพรต่าง ๆ

มันธนา ศรีสวัสดิ์ (2550: 85) งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาสบู่เหลวล้างมือผสมน้ำมันหอมระเหยทีทรีและการทดสอบในอาสาสมัคร พบว่า อาสาสมัครมีความพึงพอใจในสบู่เหลวล้างมือผสมน้ำมันหอมระเหยทีทรี (TTO) และสบู่เหลวควบคุม (CT) แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} > 0.05$) และพบว่าสบู่เหลวล้างมือผสมน้ำมันหอมระเหยทีทรี (TTO) มีจุดเด่นในการล้างมือแล้วให้ความรู้สึกสะอาดมากที่สุด ทั้งยังมีคุณสมบัติในการล้างออกง่าย

3) ขบวนการ 5 G เพื่อการผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างมีคุณภาพ

ไร้สุขนिरันดร (<http://www.raisuknirundorn.com> ค้นคืนวันที่ 2 สิงหาคม 2554) ในปัจจุบันมีการใช้สมุนไพรกันอย่างแพร่หลายทั้งในรูปแบบของอาหารผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร

ผลิตภัณฑ์ยาและเครื่องสำอาง เนื่องจากมีความเชื่อมั่นว่าการใช้สมุนไพรที่มีความปลอดภัยสูงเพราะเป็นสารจากธรรมชาติ สมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนสร้างงานและเพิ่มรายได้จากวัตถุดิบและองค์ความรู้ที่มีในชุมชน นอกจากนี้จะทำให้มีผลิตภัณฑ์ใช้ในชุมชนเองแล้ว ยังมีการส่งเสริมให้มีการพัฒนาศักยภาพเพื่อการส่งออก

ซึ่งจากข้อมูลที่มีรายงานพบว่ารูปแบบสมุนไพรที่มีการส่งออกส่วนมาก เป็นสมุนไพรในรูปแบบพืชสดหรือพืชแห้ง ส่วนที่เป็นสารบริสุทธิ์และสารสกัดยังมีน้อย สมุนไพรที่ส่งออกมักเป็นสมุนไพรที่ใช้ประโยชน์เป็นยา อาหาร ในการส่งออกสมุนไพรนั้น ผู้ผลิตจะต้องมีการพัฒนาสมุนไพรให้ตรงกับความต้องการของต่างประเทศ นั่นก็คือการยอมรับข้อกำหนดของประเทศนั้นๆ ซึ่งเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันไม่มากนัก โดยหลักการแล้วมักจะคำนึงถึงความปลอดภัย ประสิทธิภาพ ประโยชน์ ซึ่งการกำหนดเกณฑ์คุณภาพนั้น โดยหลักการทั่วไปคือ การใช้ 5G เพื่อพัฒนาสมุนไพรให้มีคุณภาพจะเป็นการพัฒนาที่ครบวงจรและสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งหลักการทั่วไปของ 5G ประกอบไปด้วย

(1) GAP (Good Agricultural Practice) คือ การผลิตทางการเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นแนวทางในการทำเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานกำหนด ผลผลิตสูงคุ้มค่าต่อการลงทุน นอกจากนี้ขบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร และไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสังคม

(2) GHP (Good Harvesting Practice) คือ การเก็บเกี่ยวที่ถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากคุณภาพของสมุนไพร โดยเฉพาะที่นำมาใช้เป็นยาปริมาณสาระสำคัญในสมุนไพรเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งระยะเวลาที่เก็บเกี่ยวมีผลเป็นอย่างมากต่อปริมาณของสาระสำคัญในพืชสมุนไพร นอกจากนี้ยังรวมถึงการเก็บเกี่ยวรักษาผลผลิตและการบรรจุการขนส่ง

(3) GMP (Good Manufacturing Practice) คือ หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิต ซึ่งในการผลิตผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีคุณภาพที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ดีควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

ก. มีความปลอดภัย (Safety)

ข. มีประสิทธิภาพดี (Effectiveness)

ค. เป็นที่ยอมรับและนำไปใช้ได้ (Acceptability/applicability)

ในทางปฏิบัติมีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการผลิต ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ วัตถุดิบและวัสดุสำหรับบรรจุ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสูตรต้นตำรับ วิธีการผลิตและการควบคุมคุณภาพ อุปกรณ์การผลิต สถานที่ผลิตและการบริหารจัดการ เป็นต้น GMP ถือเป็น ส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพ (quality assurance) เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่า ผลิตภัณฑ์ถูกผลิต และควบคุมอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มีคุณภาพตามมาตรฐานเหมาะสมแก่การนำไปใช้

(4) GLP (Good Laboratory Practice) คือ วิธีปฏิบัติที่ดีทางห้องปฏิบัติการ เพื่อ การควบคุมคุณภาพมาตรฐานของผลิตภัณฑ์

(5) GCP (Good Clinical Practice) คือ วิธีปฏิบัติที่ดีทางคลินิก

3.10 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้สมุนไพร

พิธีฎุฎ์ บัญชชช (2545: 31-32) การนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ดังนี้

1. ความแพร่หลายและการพัฒนาของระบบการแพทย์แผนใหม่ ซึ่งเป็นระบบ ที่มีประสิทธิภาพในการรักษาค่อนข้างสูง ประกอบกับการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง ทำให้คน ส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงการรักษาสมัยใหม่มากขึ้น มีผลทำให้ระบบการแพทย์พื้นฐฐฐที่มีข้อจำกัด ในเรื่องประสิทธิภาพการรักษาและรักษาได้เฉพาะบางโรคถูกแทนที่

2. การที่รัฐเข้ามาแทรกแซงในกิจการของระบบการแพทย์พื้นบ้าน โดยออก พระราชบัญญัติการประกอบโรค โดยกำหนดให้มีการสอบใบอนุญาต มีส่วนสำคัญที่ทำให้ หมอพื้นบ้านขาดสิทธิอำนาจที่จะให้ลูกศิษย์ประกอบอาชีพรวมทั้งถูกจำกัดบทบาท

3. การลดลงของป่า ซึ่งเป็นแหล่งสมุนไพรที่มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อการนำ สมุนไพรมาใช้ เช่น สมุนไพรบางอย่างหายากและการปรุงยาของหมอมมีข้อจำกัด เป็นต้น

4. การที่คนได้รับการศึกษาสูงขึ้นและระบบการศึกษาที่มีอยู่ปลูกฝังในคน เชื่อถือระบบการรักษาแผนใหม่ มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจระบบการแพทย์ แผนโบราณที่มีอยู่เดิมและหันไปใช้บริการของแพทย์สมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพของสังคม ปัจจุบันมากกว่า

5. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว โดยเฉพาะการที่คนหนุ่มสาว เดินทางไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้านมีส่วนสำคัญที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการใช้ สมุนไพรจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่หยุดชะงักหรือขาดตอนลง

4. ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาชูณอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

พัชระ พิมพ์บุลย์ (<http://sites.google.com/site/patcharapimboon/ran-ngan/bth-thi> ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554)

4.1 ประวัติความเป็นมาของศูนย์

ดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ เริ่มบุกเบิก วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2512 ปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาจนถึงปี พ.ศ.2518 ประสบกับปัญหาอ้อยและมันสำปะหลังราคาผลผลิตตกต่ำ ในปี พ.ศ. 2528 มีความคิดริเริ่มที่จะเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกมันสำปะหลังและปลูกอ้อยมาเป็น การทำไร่นาสวนผสม คือ การทำสวนผลไม้ และปลูกผักสวนครัวซึ่งเป็นพืชที่มีอายุสั้น เก็บเกี่ยวได้เร็ว จนมีการจำหน่าย ผู้บริโภคตามตลาดนัด พ.ศ. 2535 ได้ไปอบรมการแพทย์พื้นบ้านแล้วกลับมาปลูกสมุนไพรใกล้ตัวไว้ที่บ้าน พ.ศ.2538 จึงประสบความสำเร็จการทำสมุนไพรไล่แมลง การทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง ในปี พ.ศ. 2542 จึงมีความคิดว่าจะสร้างเวทีชาวบ้าน เพื่อให้คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จึงเปลี่ยนชื่อเวทีชาวบ้านมาเป็น ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย จากนั้นเป็นต้นมาก็มีผู้คนสนใจสมุนไพรและเกษตรอินทรีย์มาศึกษาดูงานกันมากมาย เริ่มตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

4.2 สภาพทางภูมิศาสตร์ของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย

สถานที่ตั้ง ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เลขที่ 99 หมู่ที่ 1 ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

ลักษณะทางกายภาพ ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงบริเวณรอบ ๆ เป็นสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่ ด้านหลังศูนย์ติดกับภูเขาชูณอินทร์ ฤดูฝนจะมีน้ำปริมาณที่เพียงพอต่อการทำเกษตร ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การทำเกษตรทรัพยากรที่สำคัญ คือ ป่าไม้บริเวณรอบ ๆ ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย

พิกัดแผนที่

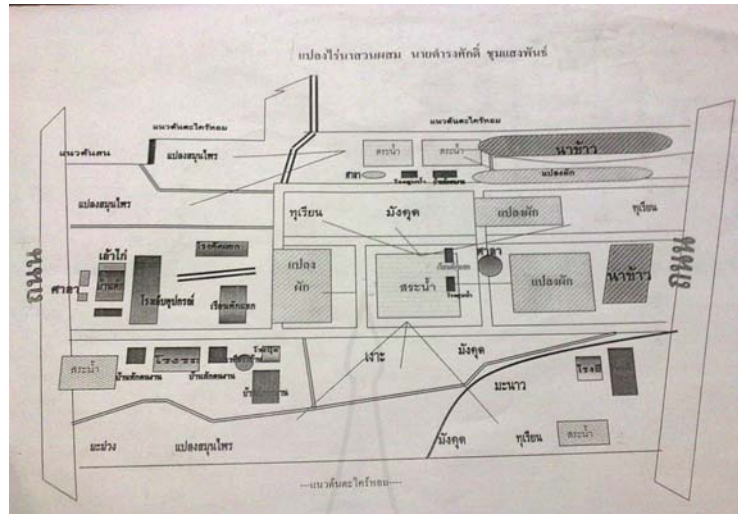
ทิศเหนือ จรดโรงเรียนป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

ทิศใต้ จรดโรงเรียนยุบตาแหน่ง อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

ทิศตะวันออก จรดสวนยางพารา

ทิศตะวันตก จรดเขาชูณอินทร์

ดั่งภาพที่ 2.1

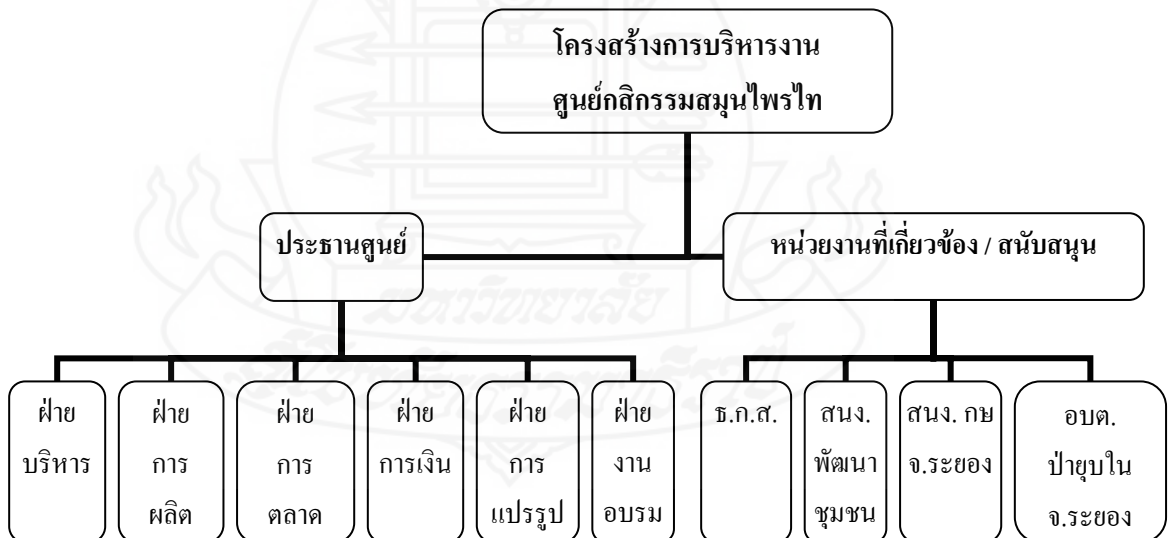
ภาพที่ 2.1 แผนที่ศูนย์กลางกิจกรรมสมุนไพรไทย

ที่มา: พัชระ พิมพบุลย์, รายงานการฝึกประสบการณ์ การเรียนรู้ศูนย์กลางกิจกรรมสมุนไพรไทย

เขานูนอินทร์ อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา

จาก <https://sites.google.com/site/patcharapimboon/ran-ngan/bth-thi> [ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554]

4.3 โครงสร้างการบริหารงาน ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 โครงสร้างการบริหารงาน

ที่มา: พัชระ พิมพบุลย์, รายงานการฝึกประสบการณ์ การเรียนรู้ศูนย์กลางกิจกรรมสมุนไพรไทย

เขานูนอินทร์ ตำบลป่าขุ่น อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา

จาก <https://sites.google.com/site/patcharapimboon/ran-ngan/bth-thi> [ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554]

4.4 กิจกรรม

1) *กิจกรรมหลัก* ของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย ได้แก่ การทำเกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรแบบไร้นาสวนผสม การแปรรูปสมุนไพร การดูแลต้นไม้และผลไม้ ให้ความรู้กับคนในชุมชนและนอกชุมชน ศึกษาสมุนไพรรักษาคคนในชุมชนและนอกชุมชน

2) *กิจกรรมรอง* ของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย ได้แก่ อบรมเกษตรกรลูกค้า ฅ.ก.ส. ศึกษาดูงานนอกสถานที่ และออกร้านตามสถานที่ราชการ

4.5 ผลิภคภคณ์ของศูนย์และแหล่งซื้อวัตถุดิบสมุนไพร

ผลิภคภคณ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ได้แก่ ผักปลอดสารพิษ ซึ่งปลูกแบบหมุนเวียน จึงมีผักแทบทุกชนิด ที่ปลูกได้ในสภาพนิเวศน์แฉวนั้น ทั้งคะน้ำ ถั่ว ผักกาด เป็นต้น รวมทั้งผลไม้ก็หลายชนิด เช่น มังคุด เงาะ ทุเรียน สละ ระกำ ลองกอง มีตลาดรองรับที่แน่นอน โดยส่งไปขายที่ศูนย์จำหน่ายของกลุ่ม ศูนย์กิจกรรมยังนำไปสู่การแปรรูปเป็นเม็ด เป็นน้ำ เป็นผง ตากแห้งสำหรับดื่มหรือเพื่อจัดผสมตามสูตรเป็นยาหม้อ ให้ผู้รักสุขภาพเลือกใช้ได้ตามสะดวก และในกระบวนการผลิตจะเน้นมากในเรื่องความสะอาด ซึ่งรวมถึงผลิภคภคณ์สมุนไพรสำหรับคน พิษผักผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ และสัตว์ เป็นต้น

แหล่งซื้อวัตถุดิบสมุนไพร มีแหล่งซื้อดังนี้ ซื้อจากสมาชิกในกลุ่มสมุนไพร ซื้อจากชาวบ้านในชุมชน ศูนย์เพาะปลูกเอง สมุนไพรบางชนิดต้องไปซื้อที่กรุงเทพฯ และบางชนิดไปเก็บบริเวณใกล้เคียง

สมุนไพรที่นำมาขายจะต้องปลอดสารพิษเท่านั้น ทางศูนย์ถึงจะรับซื้อ ทำให้สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย

4.6 การบริหารงานอบรม การเตรียมงานมี 4 ขั้นตอนดังนี้

1) *การประชุม* เป็นการเตรียมความพร้อมของวิทยากรและฐานเรียนรู้ เช่น สถานที่ เอกสาร ที่พัก อาหาร เป็นต้น

2) *การวางแผน* คือแบ่งหน้าที่ดูแลแต่ละฐานงานต่างๆ เช่น ฐานปฎิบัติภาพ ฐานนำยาล้างจาน ฐานสมุนไพรลูกประคบ ฐานน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น

3) *การดำเนินงาน* งานสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่อย่างไร

4) *สรุป* คือแต่ละฐานงานมีข้อบกพร่องหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะการทำงานอย่างไร และหาวิธีแก้ไข ปรับปรุง เสนอแนะต่อไป

ตารางที่ 2.2 กิจกรรมของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรรไทย

รายการ/ เวลา	เนื้อหาโดยย่อ
วันที่หนึ่ง 11.00 – 20.30 น.	<ul style="list-style-type: none"> - กล่าวต้อนรับโดย นาย โดย ดำรงค์ศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ - กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ แบ่งกลุ่ม แจกป้ายชื่อ แจกตำราเรียน ใบประเมิน ก่อนเข้ารับการอบรม - ฟังการบรรยาย เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยนาย ดำรงค์ศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ - ลงฐานปฏิบัติงาน ฐานเพาะถั่วงอก การทำสบู่ถ่านไม้ไผ่ แชมพูสมุนไพรรครีมอาบน้ำ บัญชีครัวเรือน พร้อมทั้งสรุปบทเรียน
วันที่สอง 05.30 – 21-30 น.	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้สมุนไพรรไทยใกล้ตัว - ลงมือปฏิบัติ 4 ฐานเรียนรู้ ฐานลงแปลงผัก เทคนิคการใส่ปุ๋ยแปลงผัก ฐานเทคนิคการปลูกผัก – การทำรองผัก ฐานเทคนิคการทำน้ำหมักชีวภาพ ฐานสมุนไพรรไทยไล่แมลง พร้อมทั้งสรุปบทเรียน
วันที่สาม 05.30 – 21-30 น.	<ul style="list-style-type: none"> - ลงฐานปฏิบัติงาน 4 ฐานเรียนรู้ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การแปรรูปสมุนไพรรไทย สมุนไพรรไทยลูกประคบ - เรียนรู้การเพาะเห็ด - กิจกรรมหุงหาอาหาร - ลงมือทำกิจกรรม สนุกสนาน ร้องลำทำเพลง
วันที่สุดท้าย 05.30 – 11-00 น.	<ul style="list-style-type: none"> - สรุปบทเรียน ชักถามข้อสงสัย - ทำใบประเมินหลังเข้ารับการอบรม - ทำพิธีปิดการอบรม เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

หมายเหตุ กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ที่มา: พัชระ พิมพ์บุลย์, รายงานการฝึกประสบการณ์ การเรียนรู้ศูนย์กิจกรรมสมุนไพรรไทย

เขานูนอินทร์ อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

จาก <https://sites.google.com/site/patcharapimboon/ran-ngan/bth-thi> [ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554]

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษา ดังนี้
 ไพฑูรย์ ตั้งยืนยง (2549: 75) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของลูกค้าต่อผลิตภัณฑ์
 สมุนไพรของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ พบว่า ลูกค้าส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.7 เป็นเพศหญิง
 จำนวน 218 ราย และ ร้อยละ 23.7 เป็นเพศชาย จำนวน 82 ราย ร้อยละ 40.3 มีอายุระหว่าง 20-30 ปี
 ร้อยละ 50.7 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 39.0 มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 37.3 มีอาชีพ
 รับราชการ และร้อยละ 52.0 มีรายได้ต่อเดือน 50,001-15,000 บาท ร้อยละ 339.0 รู้จักผลิตภัณฑ์โดย
 เอกสารแนะนำผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 15.18 ผลิตภัณฑ์ที่เลือกใช้คือ ยาแก้ไอมะขามป้อม ร้อยละ 52.53
 เหตุผลที่เลือกใช้ยาสมุนไพรเนื่องจากไม่มีผลข้างเคียง และร้อยละ 38.49 วัตถุประสงค์ที่ใช้
 ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเนื่องจากเพื่อสุขภาพที่ดี

พระปลัดวีระนนท์ วีรนนฺโท เจริญราช (2550: 100) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจในการ
 ใช้ยาสมุนไพรของประชาชนในตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยา
 สมุนไพรไทยรักษาโรค พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรไทยในการรักษาโรคใน
 ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความรู้เกี่ยวกับยา
 สมุนไพรในการรักษาโรค คือข้อที่ตอบถูกมากที่สุด คือ ข้อความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรสำหรับรักษา
 โรคทั่วไป คือ สะเดา สะเดา สำหรับโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 78.00
 รองลงมาในข้อความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคผิวหนัง คือ ขมิ้นเหลือง จำนวน 194 คน
 คิดเป็นร้อยละ 77.60 และอันดับสามในข้อความรู้ที่เกี่ยวกับสมุนไพรใช้ในการรักษาโรคทางเดิน
 ปัสสาวะ คือ หนุ้าหมอน้อย จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 75.60

นงเยาว์ เทพยา (2549: 158) ศึกษาเรื่องความมหัศจรรย์ของสมุนไพร ซึ่งทางกลุ่ม
 ได้มีการพัฒนาปรับปรุงสูตรหลากหลายชนิด เช่นสมุนไพรที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้
 ได้มีการดัดแปลงสูตร โดยนำสมุนไพรมาเป็นส่วนผสมเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มสรรพคุณทางยาและลักษณะ
 ที่พึงประสงค์มากขึ้น สารสำคัญที่มีในสมุนไพร ไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ ไม่ทำให้เกิดอาการระคาย
 เคืองผิวหนัง หรือทำให้เกิดอาการแพ้ เช่น สมุนไพรเปลือกมังคุด จากชุมชนบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา
 จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นกลุ่มชุมชนที่มีชื่อเสียงในด้านการผลิตสมุนไพร โดยมีจุดขายคือ ใช้สารสกัด
 จากเปลือกมังคุดและสมุนไพรชนิดอื่นๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนผสมในการผลิตสมุนไพร ทำให้
 กลุ่มชุมชนชาวคีรีวงเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ทำรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มเป็นจำนวนมาก รายได้
 เฉลี่ยของประชากรประมาณ 59,250 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และสามารถชำระหนี้กู้ยืมได้ร้อยละ 99

อำพร คำทรงทรัพย์ (2537: 32) กล่าวว่า กิจกรรมสันตนาการหรือนันทนาการ เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศให้มีความสุขสนุกสนาน รื่นเริง เพื่อให้คลายจากความตึงเครียด ทั้งยังเป็น การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เข้ารับการอบรมให้มากยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ จัดขึ้นในการรวมกลุ่มหรือพบปะสังสรรค์ ลักษณะของกิจกรรม และเกมนันทนาการ บางแห่ง เรียกว่า สันตนาการหรือกลุ่มสัมพันธ์ มุ่งให้เกิดความสุขสนุกสนาน และผ่อนคลายความตึงเครียด สามารถเล่นได้ในทุกเพศ ทุกวัย เหมาะกับสถานที่ เวลา อุปกรณ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ ผู้เข้าร่วมมีความเพลิดเพลิน มีการแสดงออกอิสระส่งเสริมความเป็นผู้นำ ผู้ตาม ใช้เป็นกิจกรรมใน ห้องฝึกอบรม หรือนอกห้องฝึกอบรมได้หลากหลาย อาจจะมีจังหวะดนตรีหรือเสียงเพลง ประกอบการเล่น

เครือวัลย์ ลิมอภิชาติ (2537: 7) และอาชญญา รัตนอุบล (2540: 51) กล่าวว่า วิทยากรควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์การจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง มีการเตรียมการ ในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ตลอดจนมีความตั้งใจจริง รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความเป็นกันเอง มีมนุษยสัมพันธ์ มีปฏิภาณไหวพริบ คอยช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี เชื่อมั่นในตัวเอง ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความอดทน ยืดหยุ่น ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การฝึกอบรมได้ และมีความคิดสร้างสรรค์ เคารพต่อคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2538: 41) กล่าวว่า “ในการทำไร่นาสวนผสมของชาวบ้าน โดยเฉพาะทางอีสานซึ่งกำลังได้รับความนิยมกว้างขวางขึ้นทุกขณะ ผู้นำชาวบ้านท่านหนึ่งทำ การเกษตรด้วยการปลูกพืช หลายอย่าง เขาไม่ต้องการใช้ยาฆ่าแมลงที่ประกอบด้วยสารเคมี เพราะรู้ถึง พิษภัย ได้สังเกตธรรมชาติมาเนิ่นนาน จึงได้รวบรวมหากิ่งก่าซึ่งมีน้อยลงทุกทีมาปล่อยใน ไร่นา 600 ตัว กิ่งก่าเหล่านี้กินแมลงทุกชนิดที่เป็นศัตรูพืชผักไม่ช้ากิ่งก่าก็เพิ่มจำนวนมาก บัดนี้มีเป็นหมื่น ๆ ตัว ส่วนแมลงก็หมดไปหรือมีใหม่ก็ถูกกิ่งก่าควบคุมประชากรไว้ ชาวบ้านก็เห็นเช่นนั้นก็ได้เอา อย่างแพร่หลายออกไป เมื่อกิ่งก่ามีจำนวนมากเด็ก ๆ ก็จับกิ่งก่ามาเป็นอาหาร ควบคุมจำนวนกิ่งก่า ได้เช่นกัน เรื่องนี้ดูเผิน ๆ ไม่ลึกซึ่งอะไร แต่เป็นการชี้บ่งถึงความเข้าใจความสมดุลในธรรมชาติที่ นำมาแก้ปัญหาการเกษตรได้ง่าย ๆ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเกษตรยั่งยืนและแก้ปัญหาราษฎรพิชจาก ยาฆ่าแมลงได้ด้วย”

เอกราช มณีภรณ์ (2542: 20) ศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษากรณีจังหวัดมุกดาหาร พบว่า คณะกรรมการ บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มีความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่ในระดับปานกลาง มี ประสิทธิภาพรวมในระดับสูง ปัจจัยที่ไม่มีมีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุ

วิจิตร คำยัง (2542: 69) ศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์และความคิดเห็นของผู้เข้ารับการศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์และการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ก่อนและหลังการฝึกอบรม พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการศึกษาหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม แสดงว่าผู้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้น และ 2) ความคิดเห็นของผู้เข้ารับการศึกษาที่มีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ในด้านกระบวนการ จากผลการวิจัยพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมมีความคิดเห็นว่าเป็นประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ วิธีการฝึกอบรมโดยการฝึกปฏิบัติ การศึกษาดูงาน กิจกรรมกลุ่ม วิทยากรมีความรู้และความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา สถานที่ฝึกอบรมมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ สถานที่ฝึกอบรมสะอาด สะดวก สบาย สถานที่สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ เหมาะสม อาหารและของว่างมีเพียงพอและรสชาติดี เจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ให้การบริการและต้อนรับดี และเจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมให้ความสะดวกในด้านต่างๆ ดี

คุณเดือน ศรีปากดี (2548: 141) ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการฝึกอบรมทักษะอาชีพ หลักสูตรวิชาชีพพระยาศรีธรรมโศภน เพื่อพัฒนาสู่ความยั่งยืน ผลการประเมิน พบว่า 1) มีความพึงพอใจในหลักสูตรในระดับมาก ผู้เข้าอบรมสามารถนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ได้จริง และหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เข้าอบรม เนื่องด้วยการฝึกอบรมครั้งนี้ได้เน้นการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมและผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและมีความรู้ในเรื่องเกษตรกรรมมาก่อน เมื่อมาฝึกอบรมจึงมีความพึงพอใจเพราะสามารถเรียนรู้ด้วยความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้จริงกับวิถีชีวิตของตนเอง 2) มีความพึงพอใจด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมในระดับปานกลาง วัสดุที่ใช้ในการฝึกอบรมมีความเหมาะสมของวัสดุที่ใช้ในการฝึกอบรม เน้นการใช้วัสดุท้องถิ่น หรือวัสดุที่หาซื้อหรือใช้งานง่าย เมื่อสิ้นสุดการอบรมผู้เข้าอบรมสามารถที่จะหาวัสดุที่มีในท้องถิ่นของตนเองประยุกต์ใช้ได้จริง

ธัชพร วงษ์เหรียญทอง (2550: 69) ศึกษาเรื่องรูปแบบมาตรฐานฉลากยาของประเทศไทย พบว่า การใช้ตัวอักษรภาษาไทย ใช้กับองค์ประกอบของฉลากยา ที่ไม่สามารถแทนด้วยสัญลักษณ์ภาพหรือสีได้ ได้แก่ ชื่อสามัญทางยา ขนาดยา และวันผลิต/หมดอายุ การใช้รูปแบบมาตรฐานในฉลากและบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม สามารถระบุประเภทของยาตามวิธีการใช้และสรรพคุณของยาได้ โดยสนับสนุนด้วยสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบมาตรฐานในฉลากและบรรจุภัณฑ์ยาด้วย การใช้ตัวอักษรภาษาไทย คำร้อยละที่มากที่สุด ได้แก่ ตัวอักษรภาษาไทยแบบหัวกลม มีคะแนน 297 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 74.25

พระครูวิสิฐพัฒนารักษ์ บัวศรี (2550: 117) ศึกษาเรื่องการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาพยาบาล : กรณีศึกษาว่านหางจระเข้ของกลุ่มชาติแม่บ้านวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

อุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การจัดการด้านการตลาด สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ดำเนินการจัดการด้านการตลาด การจำหน่ายแชมพู ชา และวุ้นจากว่านหางจระเข้ของกลุ่มสาธิตแม่บ้านวัดกลาง ลักษณะการจำหน่ายจะเป็นการขายฝากและขายตรงตามความต้องการของผู้ใช้และสั่งจองไว้ล่วงหน้า

วิธิต มั่นกระโทก (2552: 79-80) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจและความรู้ของผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านความรู้ ความเข้าใจ ที่เกษตรกรได้รับจากการฝึกอบรม โดยภาพรวมของจังหวัดเชียงใหม่ มีระดับความรู้ ความเข้าใจ ค่าเฉลี่ยรวม 2.52 คือ มีระดับความรู้ ความเข้าใจ ในระดับมาก และผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ ได้แก่ การศึกษา เกษตรกรที่มีการศึกษาอยู่ในระดับสูงจะมีความพึงพอใจในการเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เพราะเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ได้ถึงข้อจำกัดของทางปราชญ์ชาวบ้านได้ว่า สามารถอำนวยความสะดวกของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมได้ขนาดไหน มีข้อจำกัดด้านใดบ้างที่ทางทีมวิทยากรของปราชญ์ชาวบ้านไม่สามารถดำเนินการได้ เช่น จำนวนของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมในรุ่นนั้นมากเกินไปจนทำให้จำนวนบุคลากรของทีมงานปราชญ์ชาวบ้านไม่เพียงพอ เกษตรกรที่มีการศึกษาในระดับต่ำอาจไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเกิดจากสาเหตุที่ทำให้ทีมวิทยากรอำนวยความสะดวกได้ไม่ดีพอ และในส่วนของ รายได้เฉลี่ย ที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจนั้นเกิดจากการที่ได้ฝึกอบรมแล้วสามารถมองหาช่องทางที่อาจทำให้ก่อรายได้ในภาคเกษตรเพิ่มขึ้นและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นจึงก่อให้เกิดความพึงพอใจ

ทิพรัตน์ ปะสีละเตสัง (2551: 49) ศึกษาเรื่องกิจกรรมโครงการคณิตศาสตร์ เรื่องสถิติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมหลวงพ่อกุณ ประสิษฐุ โข จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงการคณิตศาสตร์ ได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมค่อนข้างมาก มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเห็นอย่างชัดเจน ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และร่วมทำกิจกรรมการนำประสบการณ์ในชีวิตจริงมาใช้ เป็นการเชื่อมโยงความรู้ แนวคิด ทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ไปใช้ตอบคำถาม ตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ทำให้ผู้เรียนได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคณิตศาสตร์ในห้องเรียนกับคณิตศาสตร์ในชีวิตประจำวัน เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพจริงได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาชุนอินทร์ ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) มีวิธีดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับประชากร กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ ผู้เข้าฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาชุนอินทร์ ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ในปี 2553 รวมทั้งสิ้นจำนวน 850 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง จากกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกจากประชากร จำนวน 850 ราย โดยคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรด้วยสูตรของ Taro Yamane 1973 อ้างถึงใน จินดา ขลิบทอง 2544: 19) คือ

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

โดย n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

(ซึ่งการวิจัยครั้งนี้กำหนดให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ 7)

$$\text{แทนค่า } n = \frac{850}{1+850(0.07)^2}$$

$$n = 164 \text{ คน}$$

ดังนั้น ขนาดตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จึงเท่ากับ 164 คน คิดเป็นร้อยละ 19.29 ของประชากรทั้งหมด

การสุ่มคัดเลือกตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) และสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 164 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบ มีโครงสร้าง

2.2 การสร้างแบบสอบถาม โดยการกำหนดตัวแปรที่ต้องการในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วจึงกำหนดตัวชี้วัดและมาตรวัดตัวแปรในแต่ละประเด็นตามที่กำหนดไว้ แล้วจึงนำตัวแปรตามประเด็นตัวชี้วัดและมาตรวัดมาสร้างเป็นคำถาม ซึ่งคำถามประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ

1) คำถามที่กำหนดคำตอบไว้ให้เลือกตอบหรือคำถามปิด

2) คำถามประเภทเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นให้ข้อมูลอย่างเต็มที่หรือคำถามเปิด โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับผู้เข้ารับการศึกษาทำสมาธิของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรไท เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจำนวน 20 คน การวิจัยครั้งนี้แบ่งคำถามตามแบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการศึกษาทำสมาธิของศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรไท เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ประกอบด้วยคำถาม คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลักในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสบการณ์การทำงาน การเป็นสมาชิก/สถาบันเกษตรกร

ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการศึกษาเกี่ยวกับสมาธิและการทำสมาธิ ประกอบด้วยคำถาม คือ ความรู้เกี่ยวกับสมาธิ การใช้ประโยชน์จากสมาธิ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมาธิ เป็นลักษณะคำถามปลายปิด มีคำถามให้เลือกเป็นแบบช่วงมาตรฐานประมาณค่า (rating scale) กำหนดให้แต่ละข้อ มี 4 ระดับ คือ ระดับความรู้ที่ได้รับมาก 3 คะแนน ระดับความรู้ที่ได้รับปานกลาง 2 คะแนน ระดับความรู้ที่ได้รับน้อย 1 คะแนน และระดับไม่มีความรู้เลย 0 คะแนน และมีการทดสอบแบบสอบถาม (Pre-test) กับผู้เข้ารับการศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร 20 ราย แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ได้ค่าความน่าเชื่อถือของ ระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้พื้นฐาน เท่ากับ 0.93 โดยกำหนดค่าเฉลี่ยของคะแนน ในแต่ละระดับ ดังนี้

ช่วงคะแนน 2.34 - 3.00 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับมาก

ช่วงคะแนน 1.67 - 2.33 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับปานกลาง

ช่วงคะแนน 1.00 - 1.66 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับน้อย

สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลย (คิดเป็นค่าร้อยละ)

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ประกอบด้วยคำถาม 9 ด้าน คือ 1) ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม 2) ด้านการดำเนินการฝึกอบรม 3) ด้านพิธีกร 4) ด้านเนื้อหาวิชาการ 5) ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ 6) ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร 7) ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย 8) ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และ 9) ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร เป็นลักษณะคำถามปลายปิด มีคำถามให้เลือกเป็นแบบช่วงมาตราประมาณค่า (rating scale) กำหนดให้แต่ละข้อ มี 5 ระดับ คือ ระดับความพึงพอใจที่ได้รับมากที่สุด 5 คะแนน ความพึงพอใจมาก 4 คะแนน ความพึงพอใจปานกลาง 3 คะแนน ความพึงพอใจน้อย 2 คะแนน และความพึงพอใจน้อยที่สุด 1 คะแนน โดยกำหนดค่าเฉลี่ยของคะแนน ในแต่ละระดับ ดังนี้

ช่วงคะแนน 4.24 - 5.00 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ช่วงคะแนน 3.43 - 4.23 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมาก

ช่วงคะแนน 2.62 - 3.42 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง

ช่วงคะแนน 1.81 - 2.61 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อย

ช่วงคะแนน 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 การพิสูจน์สมมติฐาน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์

(Correlation analysis : r)

เกณฑ์การแปลค่าระดับความสัมพันธ์ (r) บวกและลบ ดังนี้

* มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

0.95 - 1.00 หมายถึง ระดับความสัมพันธ์สูงยิ่ง

0.80 - 0.94 หมายถึง ระดับความสัมพันธ์สูง

0.60 - 0.79 หมายถึง ระดับความสัมพันธ์ปานกลาง

0.40 - 0.59 หมายถึง ระดับความสัมพันธ์ต่ำ

0.20 - 0.39 หมายถึง ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก

0.00 - 0.19 หมายถึง ระดับมีค่าความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ประกอบด้วยคำถาม 9 ด้าน คือ 1) ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม 2) ด้านการดำเนินการฝึกอบรม 3) ด้านพิธีกร 4) ด้านเนื้อหาวิชาการ 5) ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ 6) ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร 7) ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย 8) ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และ 9) ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร เป็นลักษณะคำถามปลาย

ปิด มีคำถามให้เลือกเป็นแบบช่วงมาตรฐานค่า (rating scale) กำหนดให้แต่ละข้อ มี 5 ระดับ คือ ระดับความพึงพอใจที่ได้รับมากที่สุด 5 คะแนน ความพึงพอใจมาก 4 คะแนน ความพึงพอใจปานกลาง 3 คะแนน ความพึงพอใจน้อย 2 คะแนน และความพึงพอใจน้อยที่สุด 1 คะแนน โดยกำหนดค่าเฉลี่ยของคะแนน ในแต่ละระดับ ดังนี้

ช่วงคะแนน 4.24 - 5.00 หมายถึง ระดับปัญหามากที่สุด

ช่วงคะแนน 3.43 - 4.23 หมายถึง ระดับปัญหามาก

ช่วงคะแนน 2.62 - 3.42 หมายถึง ระดับปัญหาปานกลาง

ช่วงคะแนน 1.81 - 2.61 หมายถึง ระดับปัญหาน้อย

ช่วงคะแนน 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับปัญหาน้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบสามารถตอบคำถามได้โดยเสรี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากกลุ่มตัวอย่างจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง จำนวน 164 ราย โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 ออกหนังสือจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา ขอความอนุเคราะห์ในการสำรวจข้อมูลกับศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ระหว่างเดือนธันวาคม 2554 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2555 โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.2.1 จัดทำแผนการปฏิบัติงาน การออกเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

3.2.2 จัดเตรียมแบบสอบถามและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ในการสอบถามให้พร้อมและเพียงพอ

3.2.3 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เพื่อนัดหมายวันและเวลา ให้ตรงกับผู้มาเข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

3.2.4 ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม ให้กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการอบรมพร้อมกับขอรับคืนแบบสอบถามหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำแบบสอบถามที่ได้ออกไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ จัดทำรหัสข้อมูลเพื่อประเมินผลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การจัดลำดับ (Ranking) สถิติที่ใช้พิสูจน์สมมติฐาน คือ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation analysis : r)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตอนแบ่งเป็นดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ระดับความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความหมายและการจัดอันดับ

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความหมายและการจัดอันดับ

ตอนที่ 4 การพิสูจน์สมมติฐาน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ (Correlation analysis : r)

ตอนที่ 5 ปัญหา และข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความหมายและการจัดอันดับ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ประกอบด้วยรายละเอียด โดยแบ่งผลการศึกษาเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ตอนที่ 2 ระดับความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร

ตอนที่ 3 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ตอนที่ 4 การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำสมุนไพร

ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

n = 164

สภาพปัจจัยพื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ	Min	Max	\bar{X}	S.D
เพศ						
- หญิง	117	71.3				
- ชาย	47	28.7				
อายุ (ปี)			19	76	43.29	11.46
- น้อยกว่า 41	75	45.7				
- 41 – 50	46	28.0				
- 51 – 60	30	18.3				
- มากกว่า 60	13	8.0				

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 164

สภาพปัจจัยพื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ	Min	Max	\bar{X}	S.D
ระดับการศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกอบรม						
- ไม่ได้เรียนหนังสือ	2	1.2				
- จบประถมศึกษา	79	48.2				
- จบมัธยมศึกษาตอนต้น	32	19.5				
- จบมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	35	21.3				
- จบปวส./อนุปริญญา	6	3.7				
- จบปริญญาตรี	10	6.1				
อาชีพ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)						
- ไม่ได้ประกอบอาชีพ	4	2.4				
- การเกษตร	90	54.9				
- ค้าขาย	35	21.3				
- รับจ้างทั่วไป	29	17.7				
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ/บริษัทเอกชน	2	1.2				
- อื่นๆ ระบุ.....	4	2.4				
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)			1	6	12469.51	8777.71
- น้อยกว่า 5,001	13	7.9				
- 5,001 – 10,000	93	56.7				
- 10,001 – 15,000	19	11.6				
- 15,001 – 20,000	24	14.6				
- 20,001 – 25,000	8	4.9				
- มากกว่า 25,001	7	4.3				
ประสบการณ์ในการทำงาน (ปี)			1	7	19.01	12.41
- น้อยกว่า 6	18	11.0				
- 6 - 10	39	23.7				
- 11 - 15	26	15.9				

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 164

สภาพปัจจัยพื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ	Min	Max	\bar{X}	S.D
- 16 - 20	21	12.8				
- 21 - 25	14	8.5				
- 26 - 30	19	11.6				
- มากกว่า 30	27	16.5				
การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร						
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)						
- กลุ่มส่งเสริมการเกษตร	8	4.9				
- กลุ่มเกษตรกร	78	47.6				
- กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	15	9.1				
- กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส.	124	75.6				
- ศูนย์กิจกรรมสมุนไพรรพท	15	9.1				
- กลุ่มลูกค้า ธ.ออมสิน	2	1.2				
- อื่นๆ ระบุ.....	2	1.2				
- ไม่ได้เป็นสมาชิกเลย	2	1.2				

จากตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรพท พบว่า เพศ พบว่า ผู้เข้าอบรมการทำสมุนไพรรพทส่วนใหญ่ ร้อยละ 71.3 เป็นเพศหญิง และ ร้อยละ 28.7 เป็นเพศชาย

อายุ พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรพท ร้อยละ 45.7 มีอายุน้อยกว่า 41 ปี มากที่สุด รองลงมา ร้อยละ 28.0 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 18.3 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ตามลำดับและมีเพียงร้อยละ 8.0 ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี โดยมีอายุต่ำสุด 19 ปี สูงสุด 76 ปี และมีอายุเฉลี่ย 43.29 ปี

การศึกษา พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรรพท ร้อยละ 48.2 จบการศึกษาสูงสุด ระดับประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 21.3 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ร้อยละ 19.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 6.1 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 3.7 จบการศึกษาระดับปวส./อนุปริญญา และมีเพียงร้อยละ 1.2 ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

อาชีพ พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ร้อยละ 54.9 ประกอบอาชีพการเกษตร รองลงมา ร้อยละ 21.3 ค้าขาย ร้อยละ 17.7 รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 2.4 อาชีพธุรกิจส่วนตัว ข้าราชการบำนาญ และไม่ได้ประกอบอาชีพเท่ากัน และร้อยละ 1.2 พนักงานรัฐวิสาหกิจ/บริษัทเอกชน ตามลำดับ

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ร้อยละ 56.7 รายได้เฉลี่ยสูงสุดอยู่ในช่วง 5,001 - 10,000 บาท/เดือน รองลงมา ร้อยละ 14.6 มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 15,001 - 20,000 บาท/เดือน ร้อยละ 11.6 มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 10,001 - 15,000 บาท/เดือน ร้อยละ 7.9 มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่า 5,001 บาท/เดือน ร้อยละ 4.9 มีรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 20,001 - 25,000 บาท/เดือน และ ร้อยละ 4.3 มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 25,001 บาท/เดือน ตามลำดับ โดยมีรายได้เฉลี่ย 12469.51 บาท/เดือน

ประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ร้อยละ 23.7 มีประสบการณ์ในการทำงานสูงสุดอยู่ในช่วง 6 - 10 ปี รองลงมาคือ ร้อยละ 16.5 ประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 31 ปี ร้อยละ 15.9 ประสบการณ์ในการทำงานอยู่ในช่วง 11 - 15 ปี ร้อยละ 12.8 ประสบการณ์ในการทำงานอยู่ในช่วง 16 - 20 ปี ร้อยละ 11.6 ประสบการณ์ในการทำงานอยู่ในช่วง 26 - 30 ปี ร้อยละ 11.0 ประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า 6 ปี และ ร้อยละ 8.5 ที่ ประสบการณ์ในการทำงานอยู่ในช่วง 21 - 25 ปี ตามลำดับ โดยมีประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 19.01 ปี

การเป็นสมาชิกของกลุ่ม/สถาบันการเกษตร พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ร้อยละ 75.6 ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ช.ก.ส. รองลงมา ร้อยละ 47.6 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 9.1 เป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไท เท่ากัน ร้อยละ 4.9 กลุ่มส่งเสริมเกษตร ร้อยละ 1.2 มีกลุ่มลูกค้าธนาคารออมสิน ไม่ได้เป็นสมาชิกเลย และอื่นๆ เท่ากัน และไม่มีใครเป็นสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลย ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร

การวิจัยความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร ได้กำหนดความรู้พื้นฐานไว้ 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ด้านการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร และด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร สรุปผลได้ดัง ตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้พื้นฐาน				\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีเลย				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร					2.06	0.96	ปานกลาง	
1) ความหมายของสมุนไพร	28/17.0	102/62.2	18/11.0	16/9.8	2.06	0.95	ปานกลาง	9
2) ความเป็นมาและประวัติการใช้สมุนไพร	36/22.0	84/51.2	26/15.8	18/11.0	2.06	0.95	ปานกลาง	9
3) ความรู้/ข้อควรระวังเกี่ยวกับสมุนไพรและยาสมุนไพร	29/17.6	99/60.4	16/9.8	20/12.2	2.09	0.92	ปานกลาง	7
4) พฤกษศาสตร์ของสมุนไพร	23/14.0	78/47.6	38/23.2	25/15.2	1.89	1.12	ปานกลาง	13
5) การปลูก กระจายพันธุ์ การบำรุงรักษาพืชสมุนไพร	66/40.2	59/36.0	23/14.0	16/9.8	2.29	0.77	ปานกลาง	2
6) การเก็บสมุนไพร	62/37.8	62/37.8	19/11.6	21/12.8	2.30	0.77	ปานกลาง	1
7) วิธีการใช้สมุนไพร	45/27.4	78/47.6	20/12.2	21/12.8	2.17	0.85	ปานกลาง	4

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้พื้นฐาน				\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีเลย				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
8) ข้อควรระวังของสมุนไพรแต่ละชนิด	30/18.3	72/43.9	38/23.2	24/14.6	1.94	1.06	ปานกลาง	12
9) อันตรายจากการแพ้ยาสมุนไพร	19/11.6	80/48.8	37/22.6	28/17.0	1.86	1.15	ปานกลาง	15
10) อาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร	16/9.8	77/47.0	43/26.2	28/17.0	1.80	1.22	ปานกลาง	16
11) อาการเจ็บป่วยและโรคที่ไม่ควรใช้สมุนไพร	21/12.8	79/48.2	36/22.0	28/17.0	1.89	1.12	ปานกลาง	13
12) ความเหมาะสมของการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน	39/23.8	74/45.1	27/16.5	24/14.6	2.08	0.93	ปานกลาง	8
13) การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการรักษาอาการเบื้องต้น	41/25.0	90/54.9	23/14.0	10/6.1	2.11	0.90	ปานกลาง	6
14) การประยุกต์ใช้สมุนไพรในครัวเรือน	46/28.0	81/49.4	27/16.5	10/6.1	2.12	0.89	ปานกลาง	5
15) การประยุกต์ใช้สมุนไพรในการรักษาโรค	42/25.6	75/45.7	36/22.0	11/6.7	2.03	0.97	ปานกลาง	11
16) การใช้สมุนไพรเป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายแข็งแรง	51/31.1	90/54.9	15/9.1	8/4.9	2.23	0.81	ปานกลาง	3
การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร					2.23	0.83	ปานกลาง	
17) ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้	86/52.4	65/39.6	8/5.0	5/3.0	2.49	0.72	มาก	1
18) ใช้ในการถนอมอาหาร	36/22.0	91/55.5	17/10.4	20/12.1	2.13	0.88	ปานกลาง	6

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้พื้นฐาน				\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีเลย				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
19) ใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สี รส ของอาหาร	39/23.8	89/54.3	16/9.8	20/12.1	2.16	0.86	ปานกลาง	5
20) ปลุกเป็นไม้ประดับ	53/32.3	78/47.6	15/9.1	18/11.0	2.26	0.79	ปานกลาง	4
21) ปลุกเพื่อการค้า	71/43.3	57/34.8	18/11.0	18/11.0	2.36	0.74	มาก	2
22) ใช้ปรุงเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม	41/25.0	77/47.0	25/15.2	21/12.8	2.11	0.90	ปานกลาง	8
23) ใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก ผลไม้	67/40.9	69/42.1	15/9.1	13/7.9	2.34	0.75	มาก	3
24) ใช้เป็นสีย้อม	33/20.1	92/56.1	21/12.8	18/11.0	2.08	0.93	ปานกลาง	9
25) เป็นพืชที่สามารถส่งออกทำรายได้ให้ประเทศ	44/26.82	76/46.34	25/15.24	19/11.6	2.13	0.88	ปานกลาง	6
การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร					2.26	0.81	ปานกลาง	
26) สมุนไพรแปรรูปเป็นอาหาร/ยา	50/30.5	92/56.0	16/9.8	6/3.7	2.21	0.82	ปานกลาง	9
27) ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพอื่นๆ	72/43.9	66/40.2	17/10.4	9/5.5	2.35	0.75	มาก	7
28) สมุนไพรลูกประคบ	77/47.0	59/35.9	16/9.8	12/7.3	2.40	0.73	มาก	3
29) แคมพูสมุนไพร	75/45.7	59/36.0	18/11.0	12/7.3	2.37	0.74	มาก	6
30) สมุนไพร	79/48.2	56/34.1	17/10.4	12/7.3	2.40	0.73	มาก	3
31) น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร	75/45.7	60/36.6	17/10.4	12/7.3	2.38	0.74	มาก	5

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้พื้นฐาน				\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีเลย				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
32) สมุนไพรไล่แมลง	86/52.4	47/28.7	18/11.0	13/7.9	2.45	0.72	มาก	1
33) น้ำมันนวดสมุนไพร	58/35.4	68/41.5	21/12.8	17/10.4	2.25	0.80	ปานกลาง	8
34) น้ำหมักชีวภาพสมุนไพร	85/52.0	43/26.1	22/13.4	14/8.5	2.42	0.73	มาก	2
35) ยาหม่องสมุนไพร	44/26.8	71/43.3	23/14.0	26/15.9	2.15	0.87	ปานกลาง	12
36) ยาดมสมุนไพร	44/26.8	76/46.3	21/12.8	23/14.0	2.16	0.86	ปานกลาง	11
37) ฤงหอมสมุนไพร	43/26.2	68/41.5	32/19.5	21/12.8	2.07	0.94	ปานกลาง	14
38) สมุนไพรอบแช่อาบ	41/25.0	83/50.6	19/11.6	21/12.8	2.15	0.87	ปานกลาง	12
39) สมุนไพรล้างพิษ	52/31.7	64/39.0	25/15.2	23/14.0	2.19	0.84	ปานกลาง	10
40) ครีมนวดสมุนไพรลดไขมัน	28/17.1	76/46.3	33/20.1	27/16.5	1.96	1.04	ปานกลาง	15

n=164

\bar{X} = weighted mean score (ค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย)

เกณฑ์ประเมินค่า

ระดับ	3	หมายถึง	ความรู้มาก	ช่วงคะแนนเฉลี่ย	2.34 - 3.00	คะแนน	มีระดับความรู้พื้นฐานมาก
ระดับ	2	หมายถึง	ความรู้ปานกลาง	ช่วงคะแนนเฉลี่ย	1.67 - 2.33	คะแนน	มีระดับความรู้พื้นฐานปานกลาง
ระดับ	1	หมายถึง	รู้น้อย	ช่วงคะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.66	คะแนน	มีระดับความรู้พื้นฐานน้อย
ระดับ	0	หมายถึง	ไม่มีความรู้เลย	คิดเป็นค่าร้อยละ			

จากตารางที่ 4.2 จากการศึกษาความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร พบว่า ผู้เข้ารับอบรมมีความรู้พื้นฐานโดยภาพรวมว่ามีระดับความรู้ปานกลาง ($\bar{X} = 2.18$) โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร และความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ($\bar{X} = 2.26, 2.23$ และ $\bar{X} = 2.06$) โดยสรุปแยกประเด็นดังนี้

สำหรับผู้มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความรู้ปานกลาง ($\bar{X} = 2.06$) เมื่อแยกตามประเด็นผู้เข้าอบรมมีความรู้ระดับปานกลางในทุกประเด็นดังนี้ การเก็บสมุนไพร การปลูกกระจายพันธุ์ การบำรุงรักษาพืชสมุนไพร การใช้สมุนไพรเป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายแข็งแรง วิธีการใช้สมุนไพร การประยุกต์ใช้สมุนไพรในครัวเรือน การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการรักษาอาการเบื้องต้น ความรู้/ข้อควรระวังเกี่ยวกับสมุนไพรและยาสมุนไพร ความเหมาะสมของการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน ความหมายของสมุนไพรและความเป็นมาและประวัติการใช้สมุนไพร เท่ากัน การประยุกต์ใช้สมุนไพรในการรักษาโรค ข้อควรระวังของสมุนไพรแต่ละชนิด พฤกษศาสตร์ของสมุนไพรและอาการเจ็บป่วยและโรคที่ไม่ควรใช้สมุนไพร เท่ากัน อันตรายจากการแพ้ยาสมุนไพร และอาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร ($\bar{X} = 2.30, 2.29, 2.23, 2.17, 2.12, 2.11, 2.09, 2.08, 2.06, 2.03, 1.94, 1.89$ และ $\bar{X} = 1.86$) ตามลำดับ

สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลย ในประเด็นความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร เรียงลำดับดังนี้ อันตรายจากการแพ้ยาสมุนไพร อาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร และอาการเจ็บป่วยและโรคที่ไม่ควรใช้สมุนไพร เท่ากัน พฤกษศาสตร์ของสมุนไพร ข้อควรระวังของสมุนไพรแต่ละชนิดและความเหมาะสมของการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน เท่ากัน การเก็บสมุนไพรและวิธีการใช้สมุนไพร เท่ากัน ความรู้/ข้อควรระวังเกี่ยวกับสมุนไพรและยาสมุนไพร ความเป็นมาและประวัติการใช้สมุนไพร ความหมายของสมุนไพรและการปลูก กระจายพันธุ์ การบำรุงรักษาพืชสมุนไพร เท่ากัน การประยุกต์ใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการรักษาอาการเบื้องต้นและการประยุกต์ใช้สมุนไพรในครัวเรือน เท่ากัน และการใช้สมุนไพรเป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายแข็งแรง (ร้อยละ 17.0, 15.2, 14.6, 12.8, 12.2, 11.0, 9.8, 6.7, 6.1 และร้อยละ 4.9) ตามลำดับ

สำหรับผู้มีความรู้การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความรู้ปานกลาง ($\bar{X} = 2.23$) เมื่อแยกตามประเด็นผู้เข้าอบรมมีความรู้ระดับมาก 3 ประเด็นดังนี้ ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้ ปลูกเพื่อการค้า และใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก ผลไม้ ($\bar{X} = 2.49, 2.36$ และ $\bar{X} = 2.34$) ตามลำดับ และมีความรู้ระดับปานกลาง 6 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ปลูกเป็นไม้ประดับ ใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สีสรร ของอาหาร ใช้ในการถนอมอาหารและเป็นพืชที่สามารถส่งออก

ทำรายได้ให้ประเทศ เท่ากัน ใช้ปรุงเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม และใช้เป็นสีย้อม ($\bar{X} = 2.26, 2.16, 2.13, 2.11$ และ $\bar{X} = 2.08$) ตามลำดับ

สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลย ในประเด็นการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร เรียงลำดับดังนี้ ใช้ปรุงเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม ใช้ในการถนอมอาหารและใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สี รส ของอาหาร เท่ากัน เป็นพืชที่สามารถส่งออกทำรายได้ให้ประเทศ ปลูกเป็นไม้ประดับ ปลูกเพื่อการค้า และใช้เป็นสีย้อม เท่ากัน ใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก ผลไม้ และใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้ (ร้อยละ 12.8, 12.1, 11.6, 11.0, 7.9 และร้อยละ 3.0) ตามลำดับ

สำหรับผู้มีความรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร พบว่าผู้เข้าอบรมมีความรู้ปานกลาง ($\bar{X} = 2.26$) เมื่อแยกตามประเด็นผู้เข้าอบรมมีความรู้ระดับมาก 7 ประเด็นดังนี้ สมุนไพรไล่แมลง สมุนไพรและสมุนไพรถูกประกอบ เท่ากัน น้ำหมักชีวภาพสมุนไพร น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร แชมพูสมุนไพร ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพอื่นๆ ($\bar{X} = 2.45, 2.40, 2.42, 2.38, 2.37$ และ $\bar{X} = 2.35$) ตามลำดับ และมีความรู้ระดับปานกลาง 8 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ น้ำมันนวดสมุนไพร สมุนไพรแปรรูปเป็นอาหาร/ยา สมุนไพรล้างพิษ ยาคุมสมุนไพร ยาหม่องสมุนไพร และสมุนไพรอบแห้งอบ เท่ากัน ถูหอมสมุนไพร และครีมนวดสมุนไพรลดไขมัน ($\bar{X} = 2.25, 2.21, 2.19, 2.16, 2.15, 2.07$ และ $\bar{X} = 1.96$) ตามลำดับ

สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลย ในประเด็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร เรียงลำดับดังนี้ ครีมนวดสมุนไพรลดไขมัน ยาหม่องสมุนไพร ยาคุมสมุนไพรและสมุนไพรล้างพิษ เท่ากัน ถูหอมสมุนไพรและสมุนไพรอบแห้งอบ เท่ากัน น้ำมันนวดสมุนไพร น้ำหมักชีวภาพสมุนไพร สมุนไพรไล่แมลง สมุนไพรถูกประกอบ แชมพูสมุนไพร สมุนไพร และน้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร เท่ากัน ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพอื่นๆ และสมุนไพรแปรรูปเป็นอาหาร/ยา (ร้อยละ 16.5, 15.9, 14.0, 12.8, 10.4, 8.5, 7.9, 7.3, 5.5 และร้อยละ 3.7) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

การวิจัยความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ได้กำหนดความพึงพอใจไว้ 9 ด้าน ประกอบด้วยด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ด้านพิธีกร ด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร สรุปผลได้ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม						3.35	0.64	ปานกลาง	
1.1 ความเหมาะสมของระยะเวลาการจัดฝึกอบรม	0/0.0	65/39.6	77/47.0	14/8.5	8/4.9	3.21	0.80	ปานกลาง	5
1.2 การเลือกใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับกิจกรรม	2/1.2	73/44.5	76/46.3	13/7.9	0/0.0	3.39	0.65	ปานกลาง	3
1.3 การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม	0/0.0	60/36.6	79/48.2	17/10.4	8/4.9	3.16	0.80	ปานกลาง	6
1.4 การมีส่วนร่วมระหว่างกรฝึกอบรม	0/0.0	56/34.1	96/58.5	12/7.3	0/0.0	3.27	0.59	ปานกลาง	4

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
1.5 การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรม แสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม	0/0.0	77/47.0	87/53.0	0/0.0	0/0.0	3.47	0.50	มาก	2
1.6 ความสนุกสนานและได้รับสาระประโยชน์	13/7.9	79/48.2	68/41.5	4/2.4	0/0.0	3.62	0.67	มาก	1
2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม						3.44	0.64	มาก	
2.1 จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม	1/0.6	84/51.2	79/48.2	0/0.0	0/0.0	3.52	0.51	มาก	3
2.2 การอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน	4/2.4	84/51.2	58/35.4	18/11.0	0/0.0	3.45	0.72	มาก	4
2.3 เอกสารประกอบการฝึกอบรม	1/0.6	97/59.1	61/37.2	5/3.0	0/0.0	3.57	0.57	มาก	2
2.4 ความเหมาะสมของหลักสูตรในการฝึกอบรม	9/5.5	100/61.0	47/28.7	8/4.9	0/0.0	3.67	0.66	มาก	1
2.5 เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ	0/0.0	60/36.6	85/51.8	19/11.6	0/0.0	3.25	0.65	ปานกลาง	5
2.6 ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ	0/0.0	58/35.4	73/44.5	33/20.1	0/0.0	3.15	0.73	ปานกลาง	6
3. ด้านพิธีกร/วิทยากร หรือผู้ดำเนินรายการ						3.68	0.50	มาก	
3.1 ความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้	7/4.3	118/72.0	39/23.8	0/0.0	0/0.0	3.80	0.49	มาก	1
3.2 การใช้สื่อประกอบการบรรยาย	2/1.2	118/72.0	44/26.8	0/0.0	0/0.0	3.74	0.46	มาก	2

n=164

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
3.3 ความเหมาะสมของเทคนิคและวิธีการใช้ ในการฝึกอบรม	3/1.8	115/70.1	46/28.0	0/0.0	0/0.0	3.74	0.48	มาก	2
3.4 รูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ	1/0.6	71/43.3	88/53.7	4/2.4	0/0.0	3.42	0.55	ปานกลาง	5
3.5 การตอบคำถามชัดเจนตรงประเด็น	1/0.6	118/72.0	41/25.0	4/2.4	0/0.0	3.71	0.52	มาก	4
4. ด้านเนื้อหาวิชาการ						3.60	0.55	มาก	
4.1 การได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา ระหว่างการฝึกอบรม	0/0.0	69/42.1	89/54.3	6/3.7	0/0.0	3.38	0.56	ปานกลาง	5
4.2 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่มขึ้น หลังการฝึกอบรม	15/9.1	126/76.8	23/14.0	0/0.0	0/0.0	3.95	0.48	มาก	1
4.3 ประโยชน์ของเนื้อหาวิชาที่สามารถนำไปประยุกต์	3/1.8	75/45.7	77/47.0	9/5.5	0/0.0	3.44	0.63	มาก	4
4.4 การจัดแบ่งเนื้อหาเหมาะสมกับเวลา	5/3.0	118/72.0	41/25.0	0/0.0	0/0.0	3.78	0.48	มาก	2
4.5 หลักสูตรตรงกับความต้องการ	2/1.2	77/47.0	77/47.0	8/4.9	0/0.0	3.45	0.61	มาก	3

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
5. ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/ สิ่งอำนวยความสะดวก/ วัสดุอุปกรณ์						3.49	0.53	มาก	
5.1 ด้านสถานที่						3.45	0.58	มาก	
5.1.1 ความสะอาด ความเป็นระเบียบ เหมาะสม ในการฝึกอบรม	0/0.0	103/62.8	61/37.2	0/0.0	0/0.0	3.63	0.48	มาก	1
5.1.2 ความปลอดภัยของผู้เข้ารับการอบรม	0/0.0	93/56.7	67/40.9	4/2.4	0/0.0	3.54	0.55	มาก	2
5.1.3 ความสะดวกในการใช้ยานพาหนะ	0/0.0	85/51.8	69/42.1	10/6.1	0/0.0	3.46	0.61	มาก	3
5.1.4 ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร	0/0.0	51/31.1	87/53.0	26/15.9	0/0.0	3.15	0.67	ปานกลาง	4
5.2 ด้านสภาพแวดล้อม						3.59	0.52	มาก	
5.2.1 ความชัดเจนของการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ สถานที่ฝึกอบรม	0/0.0	101/61.6	63/38.4	0/0.0	0/0.0	3.62	0.49	มาก	4
5.2.2 ความสะดวกในการหาสถานที่ฝึกอบรม	0/0.0	115/70.1	49/29.9	0/0.0	0/0.0	3.70	0.46	มาก	1

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
5.2.3 บรรยากาศภายในห้องฝึกอบรม									
5.2.3.1 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ	0/0.0	105/64.0	59/36.0	0/0.0	0/0.0	3.64	0.48	มาก	3
5.2.3.2 แสงสว่างเพียงพอกับสถานที่	0/0.0	75/45.7	89/54.3	0/0.0	0/0.0	3.46	0.50	มาก	7
5.2.3.3 ไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆภายในห้องฯ	0/0.0	95/57.9	69/42.1	0/0.0	0/0.0	3.58	0.50	มาก	5
5.2.4 บรรยากาศภายนอกห้องฝึกอบรม									
5.2.4.1 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ	1/0.6	79/48.2	84/51.2	0/0.0	0/0.0	3.49	0.51	มาก	6
5.2.4.2 แสงสว่างเพียงพอกับสถานที่	0/0.0	121/73.8	43/26.2	0/0.0	0/0.0	3.74	0.44	มาก	2
5.2.4.3 ไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆภายนอกห้องฯ	0/0.0	74/45.1	66/40.2	24/14.6	0/0.0	3.30	0.71	ปานกลาง	8
5.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก						3.48	0.54	มาก	
5.3.1 การต้อนรับ	0/0.0	82/50.0	82/50.0	0/0.0	0/0.0	3.50	0.50	มาก	4
5.3.2 ความเพียงพอของอุปกรณ์/เครื่องมือ	0/0.0	54/32.9	110/67.1	0/0.0	0/0.0	3.33	0.47	ปานกลาง	8
5.3.3 ระบบสาธารณูปโภคที่ให้บริการ	0/0.0	79/48.2	85/51.8	0/0.0	0/0.0	3.48	0.50	มาก	5
5.3.4 ห้องนอน/ห้องน้ำ มีให้บริการเพียงพอ	0/0.0	77/47.0	75/45.7	12/7.3	0/0.0	3.40	0.62	ปานกลาง	7

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
5.3.5 อาหาร – เครื่องดื่ม มีความเหมาะสม	0/0.0	121/73.8	43/26.2	0/0.0	0/0.0	3.74	0.44	มาก	1
5.3.6 ห้องฝึกอบรม	0/0.0	112/68.3	46/28.0	6/3.7	0/0.0	3.65	0.55	มาก	2
5.3.7 ห้องบรรยาย	0/0.0	101/61.6	54/32.9	9/5.5	0/0.0	3.56	0.60	มาก	3
5.3.8 ร้านแสดงสินค้า	0/0.0	67/40.9	77/47.0	20/12.2	0/0.0	3.29	0.67	ปานกลาง	10
5.3.9 ร้านขายผลิตภัณฑ์	0/0.0	51/31.1	113/68.9	0/0.0	0/0.0	3.31	0.46	ปานกลาง	9
5.3.10 สถานที่จอดรถ	0/0.0	83/50.6	76/46.3	5/3.0	0/0.0	3.48	0.56	มาก	5
5.4 วัสดุอุปกรณ์						3.44	0.48	มาก	
5.4.1 มีความทันสมัย	0/0.0	47/28.7	114/69.5	3/1.8	0/0.0	3.27	0.48	ปานกลาง	3
5.4.2 มีจำนวนเพียงพอ	0/0.0	80/48.8	84/51.2	0/0.0	0/0.0	3.49	0.50	มาก	2
5.4.3 สามารถใช้งานได้ดี	0/0.0	91/55.5	73/44.5	0/0.0	0/0.0	3.55	0.50	มาก	1
6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร						3.66	0.43	มาก	
6.1 กระบวนการปลูก	1/0.6	69/42.1	94/57.3	0/0.0	0/0.0	3.43	0.51	มาก	10
6.2 การเก็บเกี่ยว	0/0.0	93/56.7	71/43.3	0/0.0	0/0.0	3.57	0.50	มาก	6

n=164

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
6.3 โรงตากและอบสมุนไพรที่ใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์	0/0.0	114/69.5	50/30.5	0/0.0	0/0.0	3.70	0.46	มาก	5
6.4 โรงบดสมุนไพรก่อนที่จะนำไปแปรรูป	0/0.0	90/54.9	74/45.1	0/0.0	0/0.0	3.55	0.50	มาก	8
6.5 โรงงานแปรรูปสมุนไพรให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ	0/0.0	84/51.2	80/48.8	0/0.0	0/0.0	3.51	0.50	มาก	9
6.6 การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร	2/1.2	134/81.7	28/17.1	0/0.0	0/0.0	3.84	0.40	มาก	2
6.7 การควบคุมคุณภาพวัตถุดิบ	0/0.0	135/82.3	29/17.7	0/0.0	0/0.0	3.82	0.38	มาก	3
6.8 การจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ	4/2.4	138/84.1	22/13.4	0/0.0	0/0.0	3.89	0.38	มาก	1
6.9 การผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป	0/0.0	93/56.7	71/43.3	0/0.0	0/0.0	3.57	0.50	มาก	6
6.10 การได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยการตรวจสอบรับรองของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)	0/0.0	125/76.2	39/23.8	0/0.0	0/0.0	3.76	0.43	มาก	4

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
7. ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย						3.24	0.62	ปานกลาง	
7.1 สมุนไพรลูกประคบ	0/0.0	91/55.5	73/44.5	0/0.0	0/0.0	3.55	0.50	มาก	2
7.2 น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร	0/0.0	58/35.4	75/45.7	31/18.9	0/0.0	3.16	0.72	ปานกลาง	7
7.3 การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพ	0/0.0	1/0.6	81/49.4	82/50.0	0/0.0	2.51	0.51	น้อย	10
7.4 สมุนไพรล้างพิษ	0/0.0	72/43.9	81/49.4	11/6.7	0/0.0	3.37	0.61	ปานกลาง	4
7.5 สมุนไพรไล่แมลง	1/0.6	15/9.1	62/37.8	86/52.4	0/0.0	2.58	0.68	น้อย	9
7.6 สบู่สมุนไพร	35/21.3	100/61.0	29/17.7	0/0.0	0/0.0	4.04	0.63	มาก	1
7.7 แชมพูสมุนไพร	0/0.0	45/27.4	102/62.2	17/10.4	0/0.0	3.17	0.59	ปานกลาง	6
7.8 ครีมอาบน้ำสมุนไพร	0/0.0	43/26.2	102/62.2	19/11.6	0/0.0	3.15	0.60	ปานกลาง	8
7.9 ลูกอมสมุนไพร	0/0.0	68/41.5	86/52.4	10/6.1	0/0.0	3.35	0.59	ปานกลาง	5
7.10 ยาหม่องสมุนไพร	0/0.0	89/54.3	75/45.7	0/0.0	0/0.0	3.54	0.50	มาก	3
8. ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์						3.40	0.57	ปานกลาง	
8.1 ความโดดเด่น สะดุดตา	7/4.3	84/51.2	73/44.5	0/0.0	0/0.0	3.60	0.57	มาก	4

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
8.2 การบอกชื่อผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน	59/36.0	94/57.3	11/6.7	0/0.0	0/0.0	4.29	0.59	มากที่สุด	1
8.3 การใส่รายละเอียดทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ	0/0.0	9/5.5	104/63.4	51/31.1	0/0.0	2.74	0.55	ปานกลาง	9
8.4 การบ่งบอกถึงสรรพคุณ ส่วนประกอบ วิธีการใช้ วิธีการเก็บรักษา ผู้ผลิต วันผลิต	22/13.4	109/66.5	33/20.1	0/0.0	0/0.0	3.93	0.58	มาก	3
8.5 รูปภาพ ขนาด น้ำหนัก ของสินค้า	0/0.0	77/47.0	75/45.7	12/7.3	0/0.0	3.40	0.62	ปานกลาง	7
8.6 ความมีอนามัย ป้องกันการปนเปื้อน	17/10.4	120/73.2	27/16.5	0/0.0	0/0.0	3.94	0.52	มาก	2
8.7 การเน้นวัสดุธรรมชาติ ทำจากวัสดุรีไซเคิล และออกแบบให้ง่ายต่อการรีไซเคิล	0/0.0	2/1.2	90/54.9	72/43.9	0/0.0	2.57	0.52	น้อย	10
8.8 ความน่าสนใจโดยรูปลักษณ์และลักษณะ การใช้งาน	0/0.0	76/46.3	79/48.2	9/5.5	0/0.0	3.41	0.59	ปานกลาง	6
8.9 ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็น Green products	0/0.0	18/11.0	93/56.7	53/32.3	0/0.0	2.79	0.62	ปานกลาง	8
8.10 ราคาของบรรจุภัณฑ์	4/2.4	79/48.2	81/49.4	0/0.0	0/0.0	3.53	0.55	มาก	5

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n=164

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
9. ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร						3.33	0.56	ปานกลาง	
9.1 ตลาดกลาง	0/0.0	35/21.3	110/67.1	19/11.6	0/0.0	3.10	0.57	ปานกลาง	5
9.2 ตลาดขายปลีก	0/0.0	72/43.9	87/53.0	5/3.0	0/0.0	3.41	0.55	ปานกลาง	2
9.3 ตลาดขายส่ง	1/0.6	89/54.3	74/45.1	0/0.0	0/0.0	3.55	0.51	มาก	1
9.4 ตลาดวัตถุดิบ	0/0.0	50/30.5	95/57.9	19/11.6	0/0.0	3.19	0.62	ปานกลาง	3
9.5 ตลาดท้องถิ่น	0/0.0	43/26.2	102/62.2	19/11.6	0/0.0	3.15	0.60	ปานกลาง	4

\bar{X} = weighted mean score (ค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย)

เกณฑ์ประเมินค่า

ระดับ 5 หมายถึง ความพึงพอใจมากที่สุด	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 4.24 – 5.00 คะแนน	มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง ความพึงพอใจมาก	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 3.43 – 4.23 คะแนน	มีระดับความพึงพอใจมาก
ระดับ 3 หมายถึง ความพึงพอใจปานกลาง	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 2.62 – 3.42 คะแนน	มีระดับความพึงพอใจปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง ความพึงพอใจน้อย	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.81 – 2.61 คะแนน	มีระดับความพึงพอใจน้อย
ระดับ 1 หมายถึง ความพึงพอใจน้อยที่สุด	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.80 คะแนน	มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร มีระดับความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.47$) รวมถึง ด้านต่างๆ จำนวน 9 ประเด็น เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านพิธีกร ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร ด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ($\bar{X} = 3.68, 3.66, 3.60, 3.49, 3.44, 3.40, 3.35, 3.33$ และ $\bar{X} = 3.24$) ตามลำดับ โดยสรุปแยกประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความสนุกสนานและได้รับสาระประโยชน์ และการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม ($\bar{X} = 3.62$ และ $\bar{X} = 3.47$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจระดับปานกลาง 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ การเลือกใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับกิจกรรม การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ฝึกอบรม ความเหมาะสมของระยะเวลาการจัดฝึกอบรม และการจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม ($\bar{X} = 3.39, 3.27, 3.21$ และ $\bar{X} = 3.16$) ตามลำดับ

2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับมาก ($\bar{X} = 3.44$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความเหมาะสมของหลักสูตรในการฝึกอบรม เอกสารประกอบการฝึกอบรม จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม และการอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน ($\bar{X} = 3.67, 3.57, 3.52$ และ $\bar{X} = 3.45$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจระดับปานกลาง 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ และความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ($\bar{X} = 3.25$ และ $\bar{X} = 3.15$) ตามลำดับ

3. ด้านพิธีกร/วิทยากร หรือผู้ดำเนินรายการ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ การใช้สื่อประกอบการบรรยาย และความเหมาะสมของเทคนิคและวิธีการใช้ในการฝึกอบรม เท่ากัน และการตอบคำถามชัดเจนตรงประเด็น ($\bar{X} = 3.80, 3.74$ และ $\bar{X} = 3.71$) ตามลำดับ และมีระดับความพึงพอใจปานกลางในประเด็น รูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ ($\bar{X} = 3.42$)

4. ด้านเนื้อหาวิชาการ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่มขึ้นหลังการฝึกอบรม การจัดแบ่งเนื้อหา

เหมาะสมกับเวลา หลักสูตรตรงกับความต้องการ และประโยชน์ของเนื้อหาวิชาที่สามารถนำไปประยุกต์ ($\bar{X} = 3.95, 3.78, 3.45$ และ $\bar{X} = 3.44$) ตามลำดับ และมีระดับความพึงพอใจปานกลางในประเด็น การได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระหว่างการฝึกอบรม ($\bar{X} = 3.38$)

5. ด้านสถานที่ / สภาพแวดล้อม / สิ่งอำนวยความสะดวก / วัสดุอุปกรณ์ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจระดับมาก ($\bar{X} = 3.49$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย ดังนี้

5.1 ด้านสถานที่ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรรดับมาก ($\bar{X} = 3.45$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 3 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเหมาะสมในการฝึกอบรม ความปลอดภัยของผู้เข้ารับการอบรม และความสะดวกในการใช้ยานพาหนะ ($\bar{X} = 3.63, 3.54$ และ $\bar{X} = 3.46$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจปานกลางในประเด็น ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร ($\bar{X} = 3.15$)

5.2 ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรรดับมาก ($\bar{X} = 3.59$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 7 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ บรรยากาศภายนอกห้องมีแสงสว่างเพียงพอกับสถานที่ ความสะดวกในการหาสถานที่ฝึกอบรม บรรยากาศภายในห้องมีอุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ ความชัดเจนของการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ บรรยากาศภายในห้องไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆ บรรยากาศภายนอกห้องมีอุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ และบรรยากาศภายในห้องมีแสงสว่างเพียงพอกับสถานที่ ($\bar{X} = 3.74, 3.70, 3.64, 3.62, 3.58, 3.49$ และ $\bar{X} = 3.46$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจปานกลางในประเด็น บรรยากาศภายนอกห้องไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆ ($\bar{X} = 3.30$)

5.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรรดับมาก ($\bar{X} = 3.48$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 6 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ อาหาร – เครื่องดื่มมีความเหมาะสม ห้องฝึกอบรม ห้องบรรยาย การต้อนรับ ระบบสาธารณูปโภคที่ให้บริการและสถานที่จอดรถเท่ากัน ($\bar{X} = 3.74, 3.65, 3.56, 3.50$ และ $\bar{X} = 3.48$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจปานกลาง 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ห้องน้ำ/ห้องนอนมีให้บริการเพียงพอ ความเพียงพอของอุปกรณ์/เครื่องมือ ร้านขายผลิตภัณฑ์ และร้านแสดงสินค้า ($\bar{X} = 3.40, 3.33, 3.31$ และ $\bar{X} = 3.29$) ตามลำดับ

5.4 ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรรดับมาก ($\bar{X} = 3.44$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ สามารถใช้งานได้ดี มีจำนวนเพียงพอ ($\bar{X} = 3.55$ และ $\bar{X} = 3.49$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจปานกลางในประเด็น มีความทันสมัย ($\bar{X} = 3.27$)

6. **ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมากทุกประเด็น เรียงลำดับดังนี้ การจัดการศัตรูพืชด้วยวิถีธรรมชาติ การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร การควบคุมคุณภาพวัตถุดิบ การได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์โดยการตรวจสอบรับรองของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) โรงตากและอบสมุนไพรที่ใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์ การเก็บเกี่ยวและการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเท่ากัน โรงบดสมุนไพร ก่อนที่จะนำไปแปรรูป โรงงานแปรรูปสมุนไพรให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ และกระบวนการปลูก ($\bar{X} = 3.89, 3.84, 3.82, 3.76, 3.70, 3.57, 3.55, 3.51$ และ $\bar{X} = 3.43$) ตามลำดับ

7. **ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย** พบว่า ภาพรวมผู้เข้ารับอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมาก 3 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ สบู่สมุนไพร สมุนไพรลูกประคบ และยาหม่องสมุนไพร ($\bar{X} = 4.04, 3.55$ และ $\bar{X} = 3.54$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจปานกลาง 5 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ สมุนไพรล้างพิษ ลูกอบสมุนไพร แชมพูสมุนไพร น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพรและครีมอาบน้ำสมุนไพร ($\bar{X} = 3.37, 3.35, 3.17, 3.16$ และ $\bar{X} = 3.15$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจน้อย 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ สมุนไพรไล่แมลง และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพ ($\bar{X} = 2.58$ และ $\bar{X} = 2.51$) ตามลำดับ

8. **ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด 2 ประเด็น ดังนี้ การบอกชื่อผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.29$) และมีความพึงพอใจมาก 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความมีอนามัย ป้องกันการปนเปื้อน การบ่งบอกถึงสรรพคุณ ส่วนประกอบวิธีการใช้ วิธีการเก็บรักษา ผู้ผลิต วันผลิต ความโดดเด่น สะอาด และราคาของบรรจุภัณฑ์ ($\bar{X} = 3.94, 3.93, 3.60$ และ $\bar{X} = 3.53$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจปานกลาง 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความน่าสนใจโดยรูปลักษณ์และลักษณะการใช้งาน รูปภาพ ขนาด น้ำหนัก ของสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็น Green products การใส่รายละเอียดทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ($\bar{X} = 3.41, 3.40, 2.79$ และ $\bar{X} = 2.74$) ตามลำดับ และมีความพึงพอใจน้อยในประเด็น ดังนี้ การเน้นวัสดุธรรมชาติ ทำจากวัสดุรีไซเคิล และออกแบบให้ง่ายต่อการรีไซเคิล ($\bar{X} = 2.57$)

9. **ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในการทำสมุนไพรระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับความพึงพอใจมากในประเด็น ดังนี้ ตลาดขายส่ง ($\bar{X} = 3.55$) และมีความพึงพอใจปานกลาง 4 ประเด็น เรียงลำดับ

ดังนี้ ตลาดขายปลีก ตลาดวัตถุดิบ ตลาดท้องถิ่น และตลาดกลาง ($\bar{X} = 3.41, 3.19, 3.15$ และ $\bar{X} = 3.10$) ตามลำดับ

ตอนที่ 4 การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย

การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย เป็นการทดสอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของ อายุ การศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสิทธิภาพในการทำงาน ว่ามีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรในระดับใด ผลการทดสอบสมมุติฐาน ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ความสัมพันธ์ของ อายุ การศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงาน ว่ามีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม การทำสมุนไพรร

ประเด็นความพึงพอใจ	n = 164							
	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม	-0.125	0.110	0.039	0.621	0.077	0.328	-0.122	0.120
1.1 ความเหมาะสมของระยะเวลาการจัดฝึกอบรม	0.048	0.546	-0.081	0.300	-0.033	0.676	0.048	0.541
1.2 การเลือกใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับกิจกรรม	0.009	0.906	-0.005	0.948	0.054	0.495	-0.099	0.205
1.3 การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม	-0.146	0.063	0.038	0.628	0.077	0.327	-0.050	0.523
1.4 การมีส่วนร่วมระหว่างการฝึกอบรม	0.006	0.934	0.066	0.400	0.109	0.166	-0.033	0.672
1.5 การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม	-0.177*	0.023	0.080	0.311	-0.053	0.498	-0.171*	0.029
1.6 ความสนุกสนานและได้รับสาระประโยชน์	-0.077	0.325	0.036	0.649	0.031	0.694	-0.048	0.546

๑๘

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	n = 164							
	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม	-0.029	0.717	0.167*	0.033	0.233**	0.003	-0.110	0.160
2.1 จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม	0.053	0.500	0.011	0.885	-0.044	0.575	-0.075	0.338
2.2 การอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน	-0.145	0.065	0.090	0.252	0.012	0.875	-0.228**	0.003
2.3 เอกสารประกอบการฝึกอบรม	-0.053	0.496	0.139	0.075	0.141	0.071	0.007	0.930
2.4 ความเหมาะสมของหลักสูตรในการฝึกอบรม	0.006	0.944	0.062	0.428	0.098	0.210	-0.004	0.959
2.5 เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ	-0.033	0.675	0.169*	0.031	0.286**	0.000	-0.052	0.507
2.6 ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ	0.099	0.209	0.013	0.865	0.158*	0.043	0.043	0.584

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้ เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	3. ด้านพิธีกร/วิทยากร หรือผู้ดำเนินรายการ	0.034	0.668	-0.011	0.888	-0.032	0.683	0.030
3.1 ความรู้ ความสามารถ ในการถ่ายทอดความรู้	-0.019	0.808	0.050	0.526	-0.086	0.276	-0.082	0.298
3.2 การใช้สื่อประกอบการบรรยาย	0.011	0.892	0.126	0.109	0.076	0.332	-0.013	0.866
3.3 ความเหมาะสมของเทคนิคและวิธีการใช้ในการ การฝึกอบรม	0.010	0.903	0.015	0.848	0.059	0.452	0.065	0.406
3.4 รูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ	0.021	0.789	-0.106	0.178	0.004	0.960	0.089	0.259
3.5 การตอบคำถามชัดเจนตรงประเด็น	0.053	0.503	-0.086	0.273	-0.118	0.133	0.002	0.975

∞

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	4. ด้านเนื้อหาวิชาการ	-0.045	0.569	0.195*	0.012	0.095	0.224	-0.117
4.1 การได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา ระหว่างการฝึกอบรม	0.019	0.812	0.021	0.789	-0.112	0.155	-0.090	0.251
4.2 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่มขึ้น หลังการฝึกอบรม	-0.023	0.770	0.135	0.085	0.117	0.136	0.046	0.555
4.3 ประโยชน์ของเนื้อหาวิชาที่สามารถ นำไปประยุกต์	0.079	0.314	0.046	0.561	0.139	0.077	-0.013	0.866
4.4 การจัดแบ่งเนื้อหาเหมาะสม กับเวลา	-0.128	0.103	0.113	0.151	0.008	0.921	-0.153	0.051
4.5 หลักสูตรตรงกับความต้องการ	-0.081	0.302	0.181*	0.020	0.078	0.319	-0.085	0.278

68

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	5. ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์	0.003	0.974	0.109	0.167	0.075	0.342	-0.023
5.1 ด้านสถานที่	-0.010	0.901	-0.047	0.552	0.011	0.894	0.056	0.476
5.1.1 ความสะอาด ความเป็นระเบียบ เหมาะสมในการฝึกอบรม	0.117	0.136	-0.013	0.869	0.051	0.513	0.157*	0.045
5.1.2 ความปลอดภัยของผู้เข้ารับการฝึกอบรม	-0.076	0.331	-0.110	0.162	-0.057	0.466	-0.021	0.791
5.1.3 ความสะดวกในการใช้ยานพาหนะ	0.096	0.223	-0.027	0.729	0.051	0.519	0.070	0.375
5.1.4 ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร	-0.126	0.109	0.045	0.567	-0.019	0.809	-0.066	0.402

๐๖

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	5.2 สภาพแวดล้อม	0.068	0.386	0.056	0.473	-0.011	0.891	0.077
5.2.1 ความชัดเจนของการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ฯ	0.032	0.681	-0.055	0.481	-0.063	0.423	0.031	0.692
5.2.2 ความสะดวกในการหาสถานที่ฝึกอบรม	-0.029	0.715	-0.053	0.498	-0.030	0.706	-0.036	0.647
5.2.3 บรรยากาศภายในห้องฝึกอบรม								
5.2.3.1 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ	0.029	0.710	-0.044	0.575	-0.121	0.123	0.001	0.993
5.2.3.2 แสงสว่างเพียงพอกับสถานที่	0.006	0.934	0.059	0.456	-0.057	0.469	-0.005	0.951
5.2.3.3 ไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆภายในห้องฝึกอบรม	0.110	0.159	-0.108	0.167	-0.004	0.963	0.058	0.463
5.2.4 บรรยากาศภายนอกห้องฝึกอบรม								
5.2.4.1 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ	0.096	0.220	0.029	0.708	0.027	0.730	0.074	0.345

91

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	n = 164							
	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
5.2.4.2 แสงสว่างเพียงพอกับสถานที่	-0.019	0.812	0.201**	0.010	0.018	0.822	0.036	0.643
5.2.4.3 ไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆ ภายนอกห้องฝึกอบรม	-0.005	0.949	0.120	0.124	0.131	0.095	0.067	0.395
5.3 สิ่งอำนวยความสะดวก	-0.093	0.239	0.170*	0.030	0.054	0.492	-0.156*	0.047
5.3.1 การต้อนรับ	0.096	0.221	0.020	0.796	-0.001	0.993	-0.006	0.940
5.3.2 ความเพียงพอของอุปกรณ์/เครื่องมือ	-0.059	0.454	0.130	0.098	-0.029	0.708	-0.148	0.059
5.3.3 ระบบสาธารณูปโภคที่ให้บริการ	-0.080	0.307	0.040	0.615	0.024	0.758	-0.126	0.107
5.3.4 ห้องนอน/ห้องน้ำ มีให้บริการเพียงพอ	-0.019	0.810	0.036	0.649	-0.056	0.475	-0.041	0.601
5.3.5 อาหาร – เครื่องดื่ม มีความเหมาะสม	-0.065	0.410	-0.007	0.933	0.023	0.767	-0.051	0.517

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	n = 164							
	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
5.3.6 ห้องฝึกอบรม	0.027	0.730	-0.020	0.803	0.116	0.140	0.070	0.375
5.3.7 ห้องบรรยาย	-0.096	0.223	0.122	0.118	0.084	0.282	-0.038	0.628
5.3.8 ร้านแสดงสินค้า	-0.109	0.165	0.043	0.581	-0.083	0.292	-0.090	0.250
5.3.9 ร้านขายผลิตภัณฑ์	0.004	0.964	0.229**	0.003	0.170*	0.029	-0.044	0.573
5.3.10 สถานที่จอดรถ	0.006	0.940	0.008	0.921	-0.020	0.798	-0.067	0.393
5.4 วัสดุอุปกรณ์	0.082	0.295	-0.012	0.883	0.150	0.055	0.027	0.732
5.4.1 มีความทันสมัย	0.034	0.662	0.017	0.829	0.087	0.267	-0.051	0.520
5.4.2 มีจำนวนเพียงพอ	0.112	0.155	-0.123	0.117	0.052	0.507	0.079	0.315
5.4.3 สามารถใช้งานได้ดี	0.010	0.898	0.085	0.278	0.148	0.059	0.021	0.792

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร	-0.033	0.672	-0.036	0.643	-0.012	0.874	-0.031
6.1 กระบวนการปลูก	-0.072	0.358	-0.114	0.145	-0.061	0.439	-0.056	0.475
6.2 การเก็บเกี่ยว	-0.113	0.148	-0.047	0.549	0.002	0.981	-0.045	0.568
6.3 โรงตากและอบสมุนไพรที่ใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์	0.059	0.455	-0.009	0.907	0.022	0.781	-0.004	0.963
6.4 โรงบดสมุนไพรก่อนที่จะนำไปแปรรูป	0.060	0.448	-0.099	0.206	-0.084	0.287	0.049	0.530
6.5 โรงงานแปรรูปสมุนไพรให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ	-0.004	0.961	-0.030	0.705	0.010	0.900	-0.066	0.400
6.6 การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร	-0.019	0.806	0.205**	0.008	-0.026	0.742	-0.093	0.238
6.7 การควบคุมคุณภาพวัตถุดิบ	-0.082	0.297	-0.041	0.604	-0.024	0.756	-0.014	0.861

94

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	6.8 การจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ	0.098	0.212	-0.022	0.779	-0.003	0.971	0.141
6.9 การผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป	-0.143	0.067	0.045	0.566	0.113	0.150	-0.094	0.233
6.10 การได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์โดยการตรวจสอบรับรองของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)	0.127	0.105	0.019	0.811	0.001	0.995	0.102	0.192
7. ผลลัพธ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย	0.041	0.605	-0.083	0.291	-0.008	0.920	0.087	0.268
7.1 สมุนไพรลูกประคบ	-0.080	0.308	0.055	0.488	-0.054	0.490	-0.075	0.343
7.2 น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร	0.182*	0.020	-0.191*	0.014	-0.181*	0.020	0.120	0.126
7.3 การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพ	-0.156*	0.047	0.060	0.446	-0.129	0.099	-0.020	0.797

95

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	7.4 สมุนไพรล้างพิษ	0.034	0.670	0.019	0.812	0.065	0.406	-0.011
7.5 สมุนไพรไล่แมลง	0.011	0.888	-0.123	0.115	-0.115	0.143	0.021	0.791
7.6 สมุนไพร	0.048	0.541	0.116	0.139	0.233**	0.003	0.119	0.128
7.7 แชมพูสมุนไพร	-0.105	0.181	-0.094	0.229	-0.057	0.470	-0.150	0.056
7.8 ครีมอาบน้ำสมุนไพร	0.009	0.910	-0.044	0.579	0.087	0.267	0.091	0.249
7.9 ลูกอมสมุนไพร	0.041	0.598	0.121	0.122	0.108	0.169	0.044	0.580
7.10 ยาหม่องสมุนไพร	0.093	0.236	-0.161*	0.040	0.036	0.648	0.134	0.088

96

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้ เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	8. ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์	0.010	0.904	-0.025	0.750	-0.005	0.945	0.021
8.1 ความโดดเด่น สะดุดตา	0.123	0.117	0.041	0.604	-0.007	0.926	0.141	0.071
8.2 การบอกชื่อผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน	-0.011	0.889	-0.011	0.891	0.043	0.580	0.022	0.777
8.3 การใส่รายละเอียดทั้งภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ	-0.066	0.402	-0.061	0.440	-0.061	0.440	-0.007	0.932
8.4 การบ่งบอกถึงสรรพคุณ ส่วนประกอบ วิธีการใช้ วิธีการเก็บรักษา ผู้ผลิต วันผลิต	-0.108	0.167	-0.012	0.875	-0.080	0.306	-0.062	0.427
8.5 รูปภาพ ขนาด น้ำหนัก ของสินค้า	0.011	0.887	-0.095	0.225	-0.065	0.412	-0.029	0.710

97

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเด็นความพึงพอใจ	n = 164							
	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
8.6 ความมีอนามัย ป้องกันการปนเปื้อน	0.004	0.959	-0.043	0.583	-0.021	0.786	0.038	0.625
8.7 การเน้นวัสดุธรรมชาติ ทำจากวัสดุรีไซเคิล และออกแบบให้ง่ายต่อการรีไซเคิล	-0.069	0.377	0.083	0.292	0.057	0.469	-0.053	0.497
8.8 ความน่าสนใจโดยรูปลักษณ์และลักษณะการใช้งาน	0.015	0.851	0.090	0.254	-0.038	0.628	-0.011	0.884
8.9 ผลกระทบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็น Green products	0.058	0.463	-0.027	0.733	0.055	0.486	0.064	0.418
8.10 ราคาของบรรจุภัณฑ์	0.066	0.401	-0.045	0.568	0.106*	0.179	-0.035	0.654

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n = 164

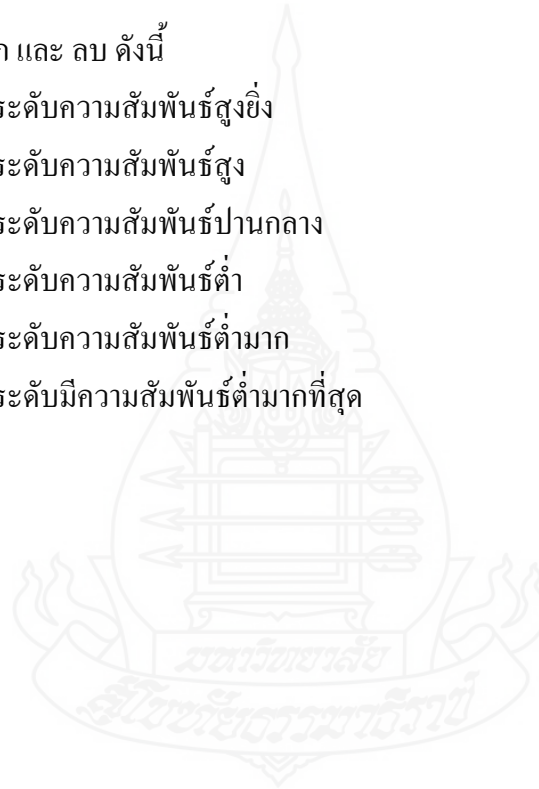
ประเด็นความพึงพอใจ	อายุ		การศึกษา		รายได้เฉลี่ย/เดือน		ประสบการณ์ในการทำงาน	
	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig	r	Asymp .Sig
	9. ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร	-0.191*	0.014	0.112	0.153	-0.003	0.972	-0.177*
9.1 ตลาดกลาง	-0.144	0.066	0.041	0.600	0.140	0.073	-0.052	0.505
9.2 ตลาดขายปลีก	-0.171*	0.028	0.115	0.142	-0.065	0.412	-0.270**	0.000
9.3 ตลาดขายส่ง	-0.045	0.570	0.063	0.421	-0.109	0.164	-0.127	0.105
9.4 ตลาดวัตถุดิบ	-0.126	0.107	0.108	0.170	0.036	0.643	-0.061	0.434
9.5 ตลาดท้องถิ่น	0.052	0.510	-0.069	0.379	-0.024	0.758	0.088	0.262

66

หมายเหตุ * มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 ** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เกณฑ์การแปลค่าระดับความสัมพันธ์ (r) บวก และ ลบ ดังนี้

0.95 - 1.00	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์สูงยิ่ง
0.80 - 0.94	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์สูง
0.60 - 0.79	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ปานกลาง
0.40 - 0.59	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ต่ำ
0.20 - 0.39	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก
0.00 - 0.19	หมายถึง	ระดับมีความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร อายุ การศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ประสิทธิภาพในการทำงาน ว่ามีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมการทำ สมุนไพร พิจารณาแต่ละประเด็นพบว่า มีประเด็นที่มีความสัมพันธ์กันที่ระดับ 0.01 ได้แก่

1. การศึกษามีความสัมพันธ์กับด้านสภาพแวดล้อม ในประเด็นย่อย คือ บรรยากาศภายนอกห้องฝึกอบรมมีแสงสว่างเพียงพอกับสถานที่ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ($r = 0.201$, Asymp.Sig = 0.010) **ด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก** ในประเด็นย่อย คือ ร้านขายผลิตภัณฑ์ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ($r = 0.229$, Asymp.Sig = 0.003) **ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร** ในประเด็นย่อย คือ การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ($r = 0.205$, Asymp.Sig = 0.008)

2. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับการดำเนินการฝึกอบรมและประเด็นย่อย คือ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ($r = 0.233$, Asymp.Sig = 0.003) และ ($r = 0.286$, Asymp.Sig = 0.000) **ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย** ในประเด็นย่อย คือ สบู่สมุนไพร ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ($r = 0.233$, Asymp.Sig = 0.003)

3. ประสิทธิภาพในการทำงานมีความสัมพันธ์กับการดำเนินการฝึกอบรม ในประเด็นย่อย คือ การอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ($r = -0.228$, Asymp.Sig = 0.003) **ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร** ในประเด็นย่อย คือ ตลาดขายปลีก ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ($r = -0.270$, Asymp.Sig = 0.000)

ส่วนที่มีความสัมพันธ์กันในระดับ 0.05 ได้แก่

1. อายุมีความสัมพันธ์กับด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ในประเด็นย่อย คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.177$, Asymp.Sig = 0.023) **ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย** ในประเด็นย่อย คือ น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.182$, Asymp.Sig = 0.020) และประเด็นการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพ ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.156$, Asymp.Sig = 0.047) **ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร และประเด็นย่อยคือ** ตลาดขายปลีก ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.191$, Asymp.Sig = 0.014) และ ($r = -0.171$, Asymp.Sig = 0.028)

2. การศึกษามีความสัมพันธ์กับการดำเนินการฝึกอบรม และประเด็นย่อย คือ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.167$, Asymp.Sig = 0.033) และ ($r = 0.169$, Asymp.Sig = 0.031) **ด้านเนื้อหาวิชาการ** ในทิศทางเดียวกัน

แต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.195$, $Asymp.Sig = 0.012$) และประเด็นย่อย คือ หลักสูตรตรงกับความต้องการ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.181$, $Asymp.Sig = 0.020$) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.170$, $Asymp.Sig = 0.030$) ผลลัพธ์จากสมุนไพรมุ่งจำหน่าย ในประเด็นย่อย คือ ยาหม่องสมุนไพรมุ่งจำหน่าย ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.161$, $Asymp.Sig = 0.040$)

3. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับการดำเนินการฝึกอบรมในประเด็นย่อย คือ ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.158$, $Asymp.Sig = 0.043$) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในประเด็นย่อย คือ ร้านขายผลิตภัณฑ์ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.170$, $Asymp.Sig = 0.029$) ผลลัพธ์จากสมุนไพรมุ่งจำหน่าย ในประเด็นย่อย คือ น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพรมุ่งจำหน่าย ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.181$, $Asymp.Sig = 0.020$) ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ในประเด็นย่อย คือ ราคาของบรรจุภัณฑ์ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.106$, $Asymp.Sig = 0.179$)

4. ประสบการณ์ในการทำงานมีความสัมพันธ์กับด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ในประเด็นย่อย คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.171$, $Asymp.Sig = 0.029$) ด้านสถานที่ ในประเด็นย่อย คือ ความสะอาด ความเป็นระเบียบ เหมาะสมในการฝึกอบรม ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = 0.157$, $Asymp.Sig = 0.045$) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.156$, $Asymp.Sig = 0.047$) ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพรมุ่งจำหน่าย ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ($r = -0.177$, $Asymp.Sig = 0.023$)

สรุปได้ว่า การศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมุ่งจำหน่ายในด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรมุ่งจำหน่าย ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ได้แก่ ด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และผลลัพธ์จากสมุนไพรมุ่งจำหน่าย

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมุ่งจำหน่ายในด้านการดำเนินการฝึกอบรม ได้แก่ ผลลัพธ์จากสมุนไพรมุ่งจำหน่าย

ส่วนอายุและประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมุ่งจำหน่าย

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

5.1 ปัญหา

ปัญหาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ได้กำหนดปัญหาไว้ 9 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ด้านพิธีกร ด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร สรุปผลได้ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ปัญหาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม						1.76	0.64	น้อยที่สุด	
1.1 สถานที่คับแคบจนเกินไป	0/0.0	0/0.0	0/0.0	89/54.3	75/45.7	1.54	0.50	น้อยที่สุด	6
1.2 ระยะเวลาจัดนานเกินไป	0/0.0	0/0.0	25/15.2	72/43.9	67/40.9	1.74	0.71	น้อยที่สุด	4
1.3 ช่วงเวลาของแต่ละกิจกรรมน้อยไป	0/0.0	1/0.6	16/9.8	86/52.4	61/37.2	1.74	0.65	น้อยที่สุด	4
1.4 การเปิดโอกาสให้ซักถาม และแสดงความคิดเห็นน้อยไป	0/0.0	0/0.0	17/10.4	94/57.3	53/32.3	1.78	0.62	น้อยที่สุด	3

n=164

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
1.5 การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมน้อย	0/0.0	0/0.0	21/12.8	103/62.8	40/24.4	1.88	0.60	น้อย	2
1.6 ความรู้ที่ได้ไม่สามารถนำไปประยุกต์	0/0.0	0/0.0	20/12.2	106/64.6	38/23.2	1.89	0.59	น้อย	1
2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม						1.77	0.56	น้อยที่สุด	
2.1 พิธีพินันในพิธีเปิด-ปิด การฝึกอบรมมากไป	0/0.0	0/0.0	9/5.5	95/57.9	60/36.6	1.69	0.57	น้อยที่สุด	4
2.2 จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากเกินไป	0/0.0	0/0.0	23/14.0	107/65.2	34/20.7	1.93	0.59	น้อย	1
2.3 เอกสารที่แจกน้อยเกินไป	0/0.0	0/0.0	0/0.0	108/65.9	56/34.1	1.66	0.48	น้อยที่สุด	5
2.4 จุดลงทะเบียนวุ่นวายสับสน	0/0.0	0/0.0	22/13.4	95/57.9	47/28.7	1.85	0.63	น้อย	3
2.5 หลักสูตรที่ฝึกอบรมมีประโยชน์น้อย	0/0.0	0/0.0	5/3.0	93/56.7	66/40.2	1.63	0.54	น้อยที่สุด	6
2.6 เจ้าหน้าที่บริการมีไม่เพียงพอ	0/0.0	0/0.0	15/9.1	113/68.9	36/22.0	1.87	0.54	น้อย	2
3. ด้านพิธีกร/วิทยากร หรือผู้ดำเนินรายการ						1.44	0.50	น้อยที่สุด	
3.1 การใช้สื่อประกอบการบรรยายน้อยไป	0/0.0	0/0.0	0/0.0	65/39.6	99/60.4	1.40	0.49	น้อยที่สุด	4
3.2 ขาดความรู้ความสามารถในการสื่อ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	53/32.3	111/67.7	1.32	0.47	น้อยที่สุด	6
ความหมาย อธิบาย การยกตัวอย่างให้เป็นที่เข้าใจ									

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
3.3 ใช้เทคนิคและวิธีการไม่เหมาะสม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	77/47.0	87/53.0	1.47	0.50	น้อยที่สุด	3
3.4 ขาดรูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ	0/0.0	0/0.0	3/1.8	78/47.6	83/50.6	1.51	0.54	น้อยที่สุด	2
3.5 ขาดการยอมรับฟังความคิดเห็น ของผู้เข้าอบรม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	56/34.1	108/65.9	1.34	0.48	น้อยที่สุด	5
3.6 ขาดไหวพริบ ปฏิภาณ ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า	0/0.0	0/0.0	2/1.2	88/53.7	74/45.1	1.56	0.52	น้อยที่สุด	1
4. ด้านเนื้อหาวิชาการ						1.33	0.50	น้อยที่สุด	
4.1 ไม่ได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา ระหว่างการฝึกอบรม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	54/32.9	110/67.1	1.33	0.47	น้อยที่สุด	3
4.2 ไม่สามารถนำเนื้อหาวิชาที่ฝึกอบรม ไปประยุกต์ได้	0/0.0	0/0.0	4/2.4	49/29.9	111/67.7	1.35	0.53	น้อยที่สุด	2
4.3 เนื้อหาไม่เหมาะสมกับเวลา	0/0.0	0/0.0	3/1.8	60/36.6	101/61.6	1.40	0.53	น้อยที่สุด	1
4.4 หลักสูตรไม่ตรงกับความต้องการ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	52/31.7	112/68.3	1.32	0.47	น้อยที่สุด	4

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
5. ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/ สิ่งอำนวยความสะดวก/ วัสดุอุปกรณ์						1.25	0.47	น้อยที่สุด	
5.1 ด้านสถานที่						1.34	0.49	น้อยที่สุด	
5.1.1 ขาดความสะอาด ไม่เป็นระเบียบ ไม่เหมาะสมในการฝึกอบรม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	29/17.7	135/82.3	1.18	0.38	น้อยที่สุด	2
5.1.2 ไม่ปลอดภัยกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	19/11.6	145/88.4	1.12	0.32	น้อยที่สุด	3
5.1.3 โต๊ะ เก้าอี้ ไม่เพียงพอ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	9/5.5	155/94.5	1.05	0.23	น้อยที่สุด	5
5.1.4 ไม่สะดวกในการใช้ยานพาหนะ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	11/6.7	153/93.3	1.07	0.25	น้อยที่สุด	4
5.1.5 ไม่สะดวกในการติดต่อสื่อสาร	0/0.0	55/33.5	0/0.0	44/26.8	65/39.6	2.27	1.29	น้อย	1
5.2 ด้านสภาพแวดล้อม						1.90	0.61	น้อย	
5.2.1 ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ สถานที่ฝึกอบรม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	18/11.0	146/89.0	1.11	0.31	น้อยที่สุด	6

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
5.2.2 สถานที่ฝึกอบรมค่อนข้างหายาก ทางเข้าไม่สะดวก	0/0.0	0/0.0	90/54.9	44/26.8	30/18.3	3.37	0.78	ปานกลาง	1
5.2.3 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศไม่ดี	0/0.0	0/0.0	0/0.0	20/12.2	144/87.8	1.12	0.33	น้อยที่สุด	5
5.2.4 แสงสว่างไม่เพียงพอ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	22/13.4	142/86.6	1.13	0.34	น้อยที่สุด	4
5.2.5 มีสิ่งรบกวนต่างๆ ในระหว่าง การฝึกอบรม (เช่น เสียงพูดคุย การเดินเข้า-ออก เสียงโทรศัพท์ แมลงตัวเล็กๆ)	0/0.0	84/51.2	33/20.1	14/8.5	33/20.1	3.02	1.19	ปานกลาง	2
5.2.6 กลิ่นเหม็นจากมูลขยะ มูลสัตว์	0/0.0	0/0.0	23/14.0	62/37.8	79/48.2	1.66	0.71	น้อยที่สุด	3
5.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก						1.33	0.44	น้อยที่สุด	
5.3.1 ขาดการต้อนรับที่ดี	0/0.0	0/0.0	0/0.0	22/13.4	142/86.6	1.13	0.34	น้อยที่สุด	5
5.3.2 ไม่เพียงพอของอุปกรณ์/เครื่องมือ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	27/16.5	137/83.5	1.16	0.37	น้อยที่สุด	4
5.3.3 ขาดระบบสาธารณสุขปลอดภัยที่เหมาะสม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	20/12.2	144/87.8	1.12	0.33	น้อยที่สุด	6
5.3.4 ห้องนอน/ห้องน้ำ ไม่เพียงพอ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	20/12.2	144/87.8	1.12	0.33	น้อยที่สุด	6

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
5.3.5 อาหาร – เครื่องดื่ม ไม่เพียงพอ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	17/10.4	147/89.6	1.10	0.31	น้อยที่สุด	8
5.3.6 อาหาร – เครื่องดื่ม ไม่ถูกสุขลักษณะ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	13/7.9	151/92.1	1.08	0.27	น้อยที่สุด	9
5.3.7 ร้านอาหารค่อนข้างน้อย	0/0.0	1/0.6	8/4.9	53/32.3	102/62.2	1.44	0.62	น้อยที่สุด	3
5.3.8 ขาดห้องสมุดเกี่ยวกับสมุนไพร	3/1.8	1/0.6	50/30.5	88/53.7	22/13.4	2.24	0.76	น้อย	1
5.3.9 ไม่มีการบริการสปา	0/0.0	1/0.6	42/25.6	94/57.3	27/16.5	2.10	0.66	น้อย	2
5.4 วัสดุอุปกรณ์						1.08	0.32	น้อยที่สุด	
5.4.1 ขาดความทันสมัย ล้าหลัง	0/0.0	0/0.0	3/1.8	26/15.9	135/82.3	1.20	0.44	น้อยที่สุด	1
5.4.2 ไม่เพียงพอสำหรับใช้งาน	0/0.0	0/0.0	2/1.2	18/11.0	144/87.8	1.13	0.38	น้อยที่สุด	2
5.4.3 สภาพชำรุด ไม่ปลอดภัยต่อการใช้งาน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	19/11.6	145/88.4	1.12	0.32	น้อยที่สุด	3
5.4.4 การจัดวางไม่เป็นระเบียบ หายาก	0/0.0	0/0.0	0/0.0	7/4.3	157/95.7	1.04	0.20	น้อยที่สุด	4
5.4.5 ใช้ผิดประเภท	0/0.0	0/0.0	0/0.0	3/1.8	161/98.2	1.02	0.13	น้อยที่สุด	5
6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร						1.25	0.46	น้อยที่สุด	
6.1 วัตถุดิบมีจำนวนจำกัด	0/0.0	0/0.0	1/0.6	17/10.4	146/89.0	1.12	0.34	น้อยที่สุด	7

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
6.2 ขาดการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์	0/0.0	0/0.0	1/0.6	27/16.5	136/82.9	1.18	0.40	น้อยที่สุด	4
6.3 ขาดความน่าเชื่อถือและยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์	0/0.0	0/0.0	0/0.0	15/9.1	149/90.9	1.09	0.29	น้อยที่สุด	9
6.4 ขาดการตระหนักถึงคุณประโยชน์ในการใช้งาน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	22/13.4	142/86.6	1.13	0.34	น้อยที่สุด	6
6.5 ขาดการจัดระบบการผลิตที่เหมาะสม	0/0.0	0/0.0	0/0.0	25/15.2	139/84.8	1.15	0.36	น้อยที่สุด	5
6.6 การแปรรูปเบื้องต้นในการผลิต ยังไม่ได้มาตรฐาน สะอาด และปลอดภัย	0/0.0	0/0.0	0/0.0	19/11.6	145/88.4	1.12	0.32	น้อยที่สุด	7
6.7 ขาดการนำเทคโนโลยี และวิทยาการสมัยใหม่มาปรับใช้ในการแปรรูป	0/0.0	0/0.0	10/6.1	68/41.5	86/52.4	1.54	0.61	น้อยที่สุด	3
6.8 ขาดการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความหลากหลายให้แก่สินค้า	0/0.0	0/0.0	12/7.3	79/48.2	73/44.5	1.63	0.62	น้อยที่สุด	2
6.9 ขาดการปรับปรุงและพัฒนาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ (packaging) ให้ทันสมัยและจูงใจในการซื้อ	0/0.0	14/8.5	14/8.5	77/47.0	59/36.0	1.90	0.88	น้อย	1

n=164

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
7. ผลกระทบจากสมุนไพรที่วางจำหน่าย						1.05	0.21	น้อยที่สุด	
7.1 ขาดเครื่องหมาย อย. จากสำนักงาน คณะกรรมการอาหารและยา	0/0.0	0/0.0	0/0.0	7/4.3	157/95.7	1.04	0.20	น้อยที่สุด	6
7.2 ไม่มีชื่อและสถานที่ผลิตระบุไว้ชัดเจน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	5/3.0	159/97.0	1.03	0.17	น้อยที่สุด	7
7.3 ขาดความปลอดภัยในการนำมาใช้	0/0.0	0/0.0	0/0.0	9/5.5	155/94.5	1.05	0.23	น้อยที่สุด	4
7.4 รูปแบบภายนอก ภาชนะบรรจุสมุนไพร ไม่สะอาด ปิดไม่มิดชิด เป็นยาเก่า ฉลากเก่า เลอะเทอะ หรือ มีฝุ่นละอองเกาะ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	3/1.8	161/98.2	1.02	0.13	น้อยที่สุด	8
7.5 รูปแบบภายใน									
7.5.1 ยาผง มีมอดเจาะ พงยาจับตัวเป็นกลุ่ม ไม่ค่อยละเอียดเสมอกัน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	10/6.1	154/93.9	1.06	0.24	น้อยที่สุด	2
7.5.2 ยา น้ำ มีราขึ้น ขอบๆ เป็นสีดำ ตัวยาที่มี ส่วนประกอบน้ำมันกับน้ำแยกชั้นกัน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	8/4.9	156/95.1	1.05	0.22	น้อยที่สุด	4

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
7.5.3 ยาแคปซูล มีกลิ่นผิดปกติ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	10/6.1	154/93.9	1.06	0.24	น้อยที่สุด	2
7.5.4 ยาดอกเม็ด สีของเม็ดยาไม่สม่ำเสมอ มีสีเข้ม สีอ่อน หรือเป็นสีต่างๆ ต่างๆ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	12/7.3	152/92.7	1.07	0.26	น้อยที่สุด	1
8. ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์						1.68	0.41	น้อยที่สุด	
8.1 ไม่สะอาด ไม่โดดเด่น ไม่สะดุดตา	0/0.0	0/0.0	0/0.0	10/6.1	154/93.9	1.06	0.24	น้อยที่สุด	8
8.2 ขาดความชัดเจนของชื่อผลิตภัณฑ์	0/0.0	0/0.0	0/0.0	5/3.0	159/97.0	1.03	0.17	น้อยที่สุด	10
8.3 ขาดรายละเอียดที่เป็นภาษาอังกฤษ	17/10.4	87/53.0	27/16.5	18/11.0	15/9.1	3.45	1.11	มาก	1
8.4 การใช้วัสดุท้องถิ่นมาบรรจุภัณฑ์ ก่อนข้างน้อย	0/0.0	0/0.0	29/17.7	55/33.5	80/48.8	1.69	0.76	น้อยที่สุด	3
8.5 ต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบมีราคาสูง	0/0.0	0/0.0	0/0.0	17/10.4	147/89.6	1.10	0.31	น้อยที่สุด	4
8.6 ตราสัญลักษณ์และรูปลักษณ์ภายนอกของผลิตภัณฑ์ไม่ชัดเจน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	10/6.1	154/93.9	1.06	0.24	น้อยที่สุด	8
8.7 กระบวนการในการทำบรรจุภัณฑ์ มีความซับซ้อนและยุ่งยาก	0/0.0	0/0.0	0/0.0	13/7.9	151/92.1	1.08	0.27	น้อยที่สุด	6

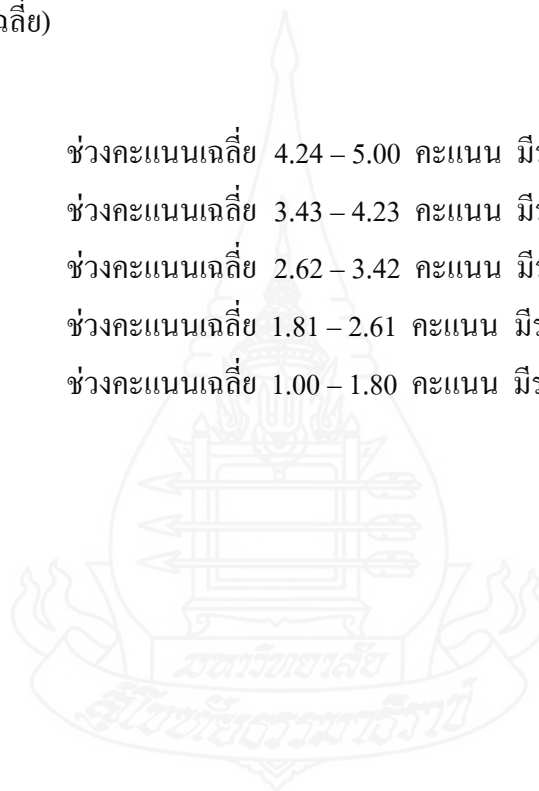
ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับของปัญหา					\bar{X}	S.D.	ความหมาย	อันดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ	จำนวน/ร้อยละ				
n=164									
8.8 วัตถุประสงค์หายาก ไม่มีอยู่ในท้องถิ่น	0/0.0	0/0.0	0/0.0	11/6.7	153/93.3	1.07	0.25	น้อยที่สุด	7
8.9 กลุ่มผู้ผลิตและผู้จำหน่ายไม่ค่อยสนใจ ในเรื่องการทำบรรจุภัณฑ์	0/0.0	0/0.0	2/1.2	12/7.3	150/91.5	1.10	0.34	น้อยที่สุด	4
8.10 ขาดผู้สนับสนุนและวิทยากร ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบรรจุภัณฑ์	12/7.3	63/38.4	34/20.7	18/11.0	37/22.6	2.97	1.30	ปานกลาง	2
9. ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร						1.25	0.35	น้อยที่สุด	
9.1 ร้านแสดงสินค้ามีน้อยเกินไป	0/0.0	5/3.0	49/29.9	85/51.8	25/15.2	2.21	0.73	น้อย	1
9.2 ผลิตภัณฑ์มีจำนวนจำกัด	0/0.0	0/0.0	0/0.0	15/9.1	149/90.9	1.09	0.29	น้อยที่สุด	5
9.3 การจัดเรียงสินค้าไม่เป็นระเบียบ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	15/9.1	149/90.9	1.09	0.29	น้อยที่สุด	5
9.4 ขาดแหล่งรับซื้อสินค้าโดยตรง	0/0.0	0/0.0	0/0.0	21/12.8	143/87.2	1.13	0.34	น้อยที่สุด	2
9.5 สินค้าและบริการที่นำเสนอไม่จูงใจ	0/0.0	0/0.0	0/0.0	18/11.0	146/89.0	1.11	0.31	น้อยที่สุด	3
9.6 ไม่มีป้ายแสดงราคาสินค้าภายในร้าน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	16/9.8	148/90.2	1.10	0.30	น้อยที่สุด	4
9.7 ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและเจ้าของร้าน	0/0.0	0/0.0	0/0.0	9/5.5	155/94.5	1.05	0.23	น้อยที่สุด	8
9.8 สู้กับประเภทหรือรูปแบบร้านค้าคู่แข่งไม่ได้	0/0.0	0/0.0	0/0.0	11/6.7	153/93.3	1.07	0.25	น้อยที่สุด	7

\bar{X} = weighted mean score (ค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย)

เกณฑ์ประเมินค่า

ระดับ 5 หมายถึง ปัญหามากที่สุด	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 4.24 – 5.00 คะแนน มีระดับปัญหามากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง ปัญหามาก	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 3.43 – 4.23 คะแนน มีระดับปัญหามาก
ระดับ 3 หมายถึง ปัญหาปานกลาง	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 2.62 – 3.42 คะแนน มีระดับปัญหาปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง ปัญหาน้อย	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.81 – 2.61 คะแนน มีระดับปัญหาน้อย
ระดับ 1 หมายถึง ปัญหาน้อยที่สุด	ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.80 คะแนน มีระดับปัญหาน้อยที่สุด

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรรดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.42$) รวมถึง ด้านต่างๆ จำนวน 9 ประเด็น มีปัญหาน้อยที่สุดทุกประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ด้านพิธีกร ด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรรดับ และด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพรรดับ เท่ากัน และด้านผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรรดับที่วางจำหน่าย ($\bar{X} = 1.77, 1.76, 1.68, 1.44, 1.33, 1.25$ และ $\bar{X} = 1.05$) ตามลำดับ แยกประเด็นดังต่อไปนี้

1. **ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรรดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.76$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อย 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ความรู้ที่ได้ไม่สามารถนำไปประยุกต์ และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมน้อย ($\bar{X} = 1.89$ และ $\bar{X} = 1.88$) ตามลำดับ และมีปัญหาน้อยที่สุด 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ การเปิดโอกาสให้ซักถามและแสดงความคิดเห็นน้อยไป ระยะเวลาจัดนานเกินไปและช่วงเวลาของแต่ละกิจกรรมน้อยไป เท่ากัน และสถานที่คับแคบจนเกินไป ($\bar{X} = 1.78, 1.74$ และ $\bar{X} = 1.54$) ตามลำดับ

2. **ด้านการดำเนินการฝึกอบรม** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรรดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.77$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อย 3 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากเกินไป เจ้าหน้าที่บริการมีไม่เพียงพอ และจุดลงทะเบียนวุ่นวายสับสน ($\bar{X} = 1.93, 1.87$ และ $\bar{X} = 1.85$) ตามลำดับ และมีปัญหาน้อยที่สุด 3 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ พิธีพินันในพิธีเปิด – ปิด การฝึกอบรมมากเกินไป เอกสารที่แจกน้อยเกินไป และหลักสูตรที่ฝึกอบรมมีประโยชน์น้อย ($\bar{X} = 1.69, 1.66$ และ $\bar{X} = 1.63$) ตามลำดับ

3. **ด้านพิธีกร/วิทยากร หรือผู้ดำเนินรายการ** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรรดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.44$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อยที่สุดในทุกประเด็น ดังนี้ ขาดไหวพริบ ปฏิภาณ ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ขาดรูปแบบ และเทคนิคการนำเสนอ ใช้เทคนิคและวิธีการไม่เหมาะสม การใช้สื่อประกอบการบรรยายน้อยไป ขาดการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม และขาดความรู้ ความสามารถในการสื่อความหมาย อธิบาย การยกตัวอย่างให้เป็นที่เข้าใจ ($\bar{X} = 1.56, 1.51, 1.47, 1.40, 1.34$ และ $\bar{X} = 1.32$) ตามลำดับ

4. **ด้านเนื้อหาวิชาการ** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรรดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.33$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อยที่สุดในทุกประเด็น ดังนี้ เนื้อหาไม่เหมาะสมกับเวลา ไม่สามารถนำเนื้อหาวิชาที่ฝึกอบรมไปประยุกต์ได้ ไม่ได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาระหว่างการฝึกอบรม และหลักสูตรไม่ตรงกับความต้องการ ($\bar{X} = 1.40, 1.35, 1.33$ และ $\bar{X} = 1.32$) ตามลำดับ

5. ด้านสถานที่ / สภาพแวดล้อม / สิ่งอำนวยความสะดวก / วัสดุอุปกรณ์ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.25$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย ดังนี้

5.1 ด้านสถานที่ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.34$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อยในประเด็น ดังนี้ ไม่สะดวกในการติดต่อสื่อสาร ($\bar{X} = 2.27$) และมีปัญหาน้อยที่สุด 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ขาดความสะดวก ไม่เป็นระเบียบ ไม่เหมาะสมในการฝึกอบรม ไม่ปลอดภัยกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม ไม่สะดวกในการใช้ยานพาหนะ และโต๊ะ เก้าอี้ ไม่เพียงพอ ($\bar{X} = 1.18, 1.12, 1.07$ และ $\bar{X} = 1.05$) ตามลำดับ

5.2 ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรระดับน้อย ($\bar{X} = 1.90$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาปานกลาง 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ สถานที่ฝึกอบรมค่อนข้างหายาก ทางเข้าไม่สะดวก และมีสิ่งรบกวนต่างๆ ในระหว่างการฝึกอบรม ($\bar{X} = 3.37$ และ $\bar{X} = 3.02$) ตามลำดับ และมีปัญหาน้อยที่สุด 4 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ กลิ่นเหม็นจากมูลขยะ มูลสัตว์ แสงสว่างไม่เพียงพอ อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศไม่ดี และขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ฝึกอบรม ($\bar{X} = 1.66, 1.13, 1.12$ และ $\bar{X} = 1.11$) ตามลำดับ

5.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.33$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อย 2 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ขาดห้องสมุดเกี่ยวกับสมุนไพรรและไม่มีบริการสปา ($\bar{X} = 2.24$ และ $\bar{X} = 2.10$) ตามลำดับ และมีปัญหาน้อยที่สุด 7 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ร้านอาหารค่อนข้างน้อย ไม่เพียงพอของอุปกรณ์/เครื่องมือ ขาดการต้อนรับที่ดี ขาดระบบสาธารณูปโภคที่เหมาะสม และห้องนอน/ห้องน้ำไม่เพียงพอ เท่ากัน อาหาร - เครื่องดื่มไม่เพียงพอ และอาหาร - เครื่องดื่ม ไม่ถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 1.44, 1.16, 1.13, 1.12, 1.10$ และ $\bar{X} = 1.08$) ตามลำดับ

5.4 ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.08$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อยที่สุดในทุกประเด็น ดังนี้ ขาดความทันสมัย ล้าหลัง ไม่เพียงพอสำหรับใช้งาน สภาพชำรุด ไม่ปลอดภัยต่อการใช้งาน การจัดวางไม่เป็นระเบียบ หายาก และใช้ผิดประเภท ($\bar{X} = 1.20, 1.13, 1.12, 1.04$ และ $\bar{X} = 1.02$) ตามลำดับ

6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรร พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำสมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.25$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีปัญหาน้อย

ในประเด็น ดังนี้ ขาดการปรับปรุง และพัฒนาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ (packaging) ให้ทันสมัยและ
 จูงใจในการซื้อ ($\bar{X} = 1.90$) และมีปัญหาน้อยที่สุด 8 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ ขาดการวิจัยและ
 พัฒนา เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความหลากหลายให้แก่สินค้า ขาดการนำเทคโนโลยี และวิทยาการ
 สมัยใหม่มาปรับใช้ในการแปรรูป ขาดการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ขาดการจัดระบบการผลิตที่
 เหมาะสม ขาดการตระหนักถึงคุณประโยชน์ในการใช้งาน วัตถุดิบมีจำนวนจำกัดและการแปรรูป
 เบื้องต้นในการผลิต ยังไม่ได้มาตรฐาน สะอาด และปลอดภัย เท่ากัน และขาดความน่าเชื่อถือและ
 ขอมรับในตัวผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 1.63, 1.54, 1.18, 1.15, 1.13, 1.12$ และ $\bar{X} = 1.09$) ตามลำดับ

7. **ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการ
 ทำสมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.05$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหา
 น้อยที่สุดในทุกประเด็น ดังนี้ **รูปแบบภายใน ยาดอกเม็ดยา** สีของเม็ดยาไม่สม่ำเสมอ มีสีเข้ม สีอ่อน
 หรือเป็นสีต่างๆต่าง **ยาผง** มีมอดเจาะ พงยาจับตัวเป็นกลุ่มไม่ค่อยละเอียดเสมอกันและ **ยาแคปซูล** มี
 กลิ่นผิดปกติ เท่ากัน **ยาน้ำ** มีราขึ้น ขอบๆเป็นสีดำ ด้วยยาที่มีส่วนประกอบน้ำมันกับน้ำแยกชั้นกัน
 และขาดความปลอดภัยในการนำมาใช้ เท่ากัน ขาดเครื่องหมาย อย. จากสำนักงานคณะกรรมการ
 อาหารและยา ไม่มีชื่อและสถานที่ผลิตระบุไว้ชัดเจน และ**รูปแบบภายนอก** ภาพขณะบรรจุสมุนไพร
 ไม่สะอาด ปิดไม่มิดชิด เป็นยาเก่า ฉลากเก่า เลอะเทอะ หรือมีฝุ่นละอองเกาะ ($\bar{X} = 1.07, 1.06, 1.05,$
 $1.04, 1.03$ และ $\bar{X} = 1.02$) ตามลำดับ

8. **ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์** พบว่า ภาพรวมผู้เข้าอบรมมีปัญหาในการทำ
 สมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.68$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหามากใน
 ประเด็น ดังนี้ ขาดรายละเอียดที่เป็นภาษาอังกฤษ ($\bar{X} = 3.45$) และมีปัญหาปานกลางในประเด็น
 ดังนี้ ขาดผู้สนับสนุนและวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบรรจุภัณฑ์ ($\bar{X} = 2.97$) และมีปัญหา
 น้อยที่สุด 8 ประเด็น เรียงลำดับดังนี้ การใช้วัสดุท้องถิ่นมาบรรจุภัณฑ์ค่อนข้างน้อย ต้นทุนในการ
 ซื้อวัตถุดิบมีราคาสูงและกลุ่มผู้ผลิตและผู้จำหน่ายไม่ค่อยสนใจในเรื่องการทำบรรจุภัณฑ์ เท่ากัน
 กระบวนการในการทำบรรจุภัณฑ์มีความซับซ้อนและยุ่งยาก วัตถุดิบหายาก ไม่มีอยู่ในท้องถิ่น
 ไม่สะอาด ไม่โดดเด่น ไม่สะดุดตาและตราสัญลักษณ์และรูปลักษณ์ภายนอกของผลิตภัณฑ์ไม่
 ชัดเจน เท่ากัน และขาดความชัดเจนของชื่อผลิตภัณฑ์ ($\bar{X} = 1.69, 1.10, 1.08, 1.07, 1.06$ และ $\bar{X} =$
 1.03) ตามลำดับ

9. **ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร** พบว่า ภาพรวมผู้เข้ารับอบรมมีปัญหาในการทำ
 สมุนไพรระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.25$) และเมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า มีระดับปัญหาน้อยใน
 ประเด็น ดังนี้ ร้านแสดงสินค้าน้อยเกินไป ($\bar{X} = 2.21$) และมีปัญหาน้อยที่สุด 7 ประเด็น
 เรียงลำดับดังนี้ ขาดแหล่งรับซื้อสินค้าโดยตรง สินค้าและบริการที่น่าเสนอไม่จูงใจ ไม่มีป้ายแสดง

ราคาสินค้าภายในร้าน ผลិតภัณฑ์มีจำนวนจำกัดและการจัดเรียงสินค้าไม่เป็นระเบียบเท่ากัน ผู้กับประเภทหรือรูปแบบร้านค้าคู่แข่งไม่ได้ และไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและเจ้าของร้าน ($\bar{X} = 1.13, 1.11, 1.10, 1.09, 1.07$ และ $\bar{X} = 1.05$) ตามลำดับ

5.2 ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการศึกษาประกอบการทำสมุนไพรของศูนย์ศึกษกรรมสมุนไพรไทยไว้ 9 ด้าน สรุปได้ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการศึกษาประกอบการทำสมุนไพร

	n=164	
ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม	17	10.37
2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม	14	8.54
3. ด้านพิธีกร/วิทยากร หรือผู้ดำเนินรายการ	13	7.93
4. ด้านเนื้อหาวิชาการ	16	9.76
5. ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์	12	7.32
6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร	10	6.10
7. ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย	8	4.88
8. ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์	10	6.10
9. ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร	7	4.27

จากตารางที่ 4.6 ข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับอบรมในการทำสมุนไพร พบว่า ร้อยละ 10.37 ให้ข้อเสนอแนะด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ระบุว่าควรมีการสอนวิธีการนวดไทย รองลงมา ร้อยละ 9.76 ให้ข้อเสนอแนะด้านเนื้อหาวิชาการ ระบุว่าควรสรุปเนื้อหาให้กระชับและเข้าใจง่ายมากกว่านี้ ร้อยละ 8.54 ด้านการดำเนินการฝึกอบรมว่าให้เพิ่มการอบรมเฉพาะเรื่องเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และอยากให้มีนันทนาการในช่วงบ่ายให้มากกว่านี้ ร้อยละ 7.93 ด้านพิธีกร ระบุว่าให้ความรู้ชัดเจนดีมาก ตรงต่อเวลา มีความเป็นกันเองกับผู้เข้ารับการศึกษา มีการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์จริงได้ดี และอยากให้ผู้เชี่ยวชาญในบางเรื่องเข้ามาร่วมในการให้ความรู้ ร้อยละ 7.32 ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ระบุว่า สถานที่และสภาพแวดล้อมเหมาะสมเป็นอย่างดีต่อผู้เข้ารับการศึกษา ส่วนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีการเตรียมไว้

เรียบร้อยแล้ว อาหารปลอดภัยจากสารเคมี แต่มีแมลงหิวี่มากและในตอนกลางคืนมีขุงมาก ร้อยละ 6.10 ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร และด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เท่ากัน ระบุว่าควรรให้มีการสอนการแปรรูปสมุนไพรให้หลากหลาย แบบง่ายๆให้สามารถทำเองได้ใช้ในครัวเรือน ควรรให้มีการสอนทำยาหม่อง (แบบจี๊ฝั้ง) ส่วนในด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ระบุว่า อยากให้มีความรู้มาช่วยออกแบบบรรจุภัณฑ์และสอนเทคนิคการออกแบบมากกว่านี้ พร้อมทั้งให้หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องมาให้คำปรึกษาและมีการ R&D ผลิตภัณฑ์อยู่ประจำ ร้อยละ 4.88 ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ระบุว่า มีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และควรรให้มีหน่วยงานภาคีภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ และ ร้อยละ 4.27 ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร ระบุว่า ควรมีการวางตลาดให้ เข้าสู่ OTOP จังหวัด และให้มีศูนย์สมุนไพรให้แพร่หลายมากขึ้นเพื่อทำการเปิดตลาด

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นต่างๆ สำคัญ 3 ส่วน คือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ มีรายละเอียด ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง 2) ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง 3) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง 4) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง 5) ปัญหา และข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรในการวิจัย ได้แก่ คือ ผู้เข้าฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ในปี 2553 รวมทั้งสิ้นจำนวน 850 คน กลุ่มตัวอย่าง 164 คน

1.2.2 เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังนี้ คือแบบสอบถามสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง โดยแบ่งเป็น 5 ตอน คือ (1) ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง (2) ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง (3) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง (4) การทดสอบสมมติฐานการวิจัย และ (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

1.2.3 การทดสอบเครื่องมือการวิจัย นำแบบสอบถามไปทดสอบกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ตำบลป่าขุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ที่มีกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 20 ราย เพื่อนำมาทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability)

ในส่วนของคุณค่าความพึงพอใจได้ค่าความเชื่อมั่น 0.93, 0.95 และ 0.97 ตามลำดับ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขแล้วจึงนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

1.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย

1.2.4.1 ออกหนังสือจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช ขอความอนุเคราะห์ในการสำรวจข้อมูลกับศูนย์กิจกรรมสมุนไพรรักษาสุขภาพตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

1.2.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ระหว่างเดือนธันวาคม 2554 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2555 โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- (1) จัดทำแผนการปฏิบัติงาน การออกเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร
- (2) จัดเตรียมแบบสอบถามและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ในการสอบถามให้พร้อมและเพียงพอ
- (3) ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรรักษาสุขภาพอำเภอวังจันทร์ เพื่อให้ตรงกับผู้มาเข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร
- (4) ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม ให้กลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการฝึกอบรมพร้อมกับขอรับคืนแบบสอบถามหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรม

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำแบบสอบถามที่ได้ออกไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ จัดทำรหัสข้อมูลเพื่อประเมินผลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การจัดลำดับ (Ranking) สถิติที่ใช้พิสูจน์สมมติฐาน คือ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation analysis : r)

1.3 ผลการวิจัย

สรุปในประเด็นตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.3.1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 43.29 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพการเกษตร มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 12469.51 บาท ประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 19.01 ปี ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส.

1.3.2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ผู้เข้ารับอบรมมีความรู้พื้นฐานโดยภาพรวมพบว่ามึระดับความรู้ปานกลาง โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร และความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร โดยสรุปแยกประเด็นดังนี้

สำหรับผู้มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ผู้เข้าอบรมมีความรู้มากที่สุด คือ การเก็บสมุนไพร รongลงมา คือ การปลูก กระจายพันธุ์ การบำรุงรักษาพืชสมุนไพร และน้อยที่สุด คือ อาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร

สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลย ผู้เข้ารับอบรมไม่มีความรู้เลยมากที่สุด คือ อันตรายจากการแพ้ยาสมุนไพร อาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร และอาการเจ็บป่วยและโรคที่ไม่ควรใช้สมุนไพร รongลงมา คือ พฤกษศาสตร์ของสมุนไพร และน้อยที่สุด คือ การใช้สมุนไพรเป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายแข็งแรง

สำหรับผู้มีความรู้การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร ผู้เข้าอบรมมีความรู้มากที่สุด คือ ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้ รongลงมา คือ ปลูกเพื่อการค้า และน้อยที่สุด คือ ใช้เป็นสีย้อม

สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลย ผู้เข้ารับอบรมไม่มีความรู้เลยมากที่สุด คือ ใช้ปรุงเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม รongลงมา คือ ใช้ในการถนอมอาหารและใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สี รส ของอาหาร และน้อยที่สุด คือ ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้

สำหรับผู้มีความรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร ผู้เข้าอบรมมีความรู้มากที่สุด คือ สมุนไพรไล่แมลง รongลงมา คือ สมุนไพรและสมุนไพรลูกประคบ และน้อยที่สุด คือ ครีมขนาดสมุนไพรลดไขมัน

สำหรับผู้ไม่มีความรู้เลย ผู้เข้ารับอบรมไม่มีความรู้เลยมากที่สุด คือ ครีมขนาดสมุนไพรลดไขมัน รongลงมา คือ ยาหม่องสมุนไพร และน้อยที่สุด คือ สมุนไพรแปรรูปเป็นอาหาร/ยา

1.3.3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษา

ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมมีความพึงพอใจในระดับมาก 5 ประเด็น ได้แก่

1) **ด้านพิธีกร** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ รongลงมา คือ การใช้สื่อประกอบการบรรยาย และความเหมาะสมของเทคนิคและวิธีการใช้ในการฝึกอบรม และน้อยที่สุด คือ รูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ

2) **ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ การจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ รongลงมา คือ การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร และน้อยที่สุด คือ กระบวนการปลูก

3) **ด้านเนื้อหาวิชาการ** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่มขึ้นหลังการฝึกอบรม รองลงมา คือ การจัดแบ่งเนื้อหาเหมาะสมกับเวลา และน้อยที่สุด คือ การได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาระหว่างการฝึกอบรม

4) **ด้านสถานที่ / สภาพแวดล้อม / สิ่งอำนวยความสะดวก / วัสดุอุปกรณ์** เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อย ดังนี้

- **ด้านสถานที่** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเหมาะสมในการฝึกอบรม รองลงมา คือ ความปลอดภัยของผู้เข้ารับการอบรม และน้อยที่สุด คือ ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร

- **ด้านสภาพแวดล้อม** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ บรรยากาศภายนอกห้องมีแสงสว่างเพียงพอกับสถานที่ รองลงมา คือ ความสะดวกในการหาสถานที่ฝึกอบรม และน้อยที่สุด คือ บรรยากาศภายนอกห้องไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆ

- **ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ อาหาร - เครื่องดื่มมีความเหมาะสม รองลงมา คือ ห้องฝึกอบรม และน้อยที่สุด คือ วัสดุอุปกรณ์

- **ด้านวัสดุอุปกรณ์** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ สามารถใช้งานได้ดี รองลงมา คือ มีจำนวนเพียงพอ และน้อยที่สุด คือ มีความทันสมัย

5) **ด้านการดำเนินการฝึกอบรม** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความเหมาะสมของหลักสูตรในการฝึกอบรม รองลงมา คือ เอกสารประกอบการฝึกอบรม และน้อยที่สุด คือ ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ

และมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง 4 ประเด็น ตามลำดับดังนี้

1) **ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ การบอกชื่อผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน รองลงมา คือ ความมีอนามัย ป้องกันการปนเปื้อน และน้อยที่สุด คือ การเน้นวัสดุธรรมชาติ ทำจากวัสดุรีไซเคิล และออกแบบให้ง่ายต่อการรีไซเคิล

2) **ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความสนุกสนานและได้รับสาระประโยชน์ รองลงมา คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม และน้อยที่สุด คือ การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม

3) **ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ตลาดขายส่ง รองลงมา คือ ตลาดขายปลีก และน้อยที่สุด คือ ตลาดกลาง

4) **ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย** มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ สมุนไพร รองลงมา คือ สมุนไพรลูกประคบ และน้อยที่สุด คือ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ

1.3.4 การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย สรุปได้ว่า

จากสมมุติฐานที่ตั้งไว้มีความสัมพันธ์กันที่ระดับ 0.01 ได้แก่

1) การศึกษามีความสัมพันธ์กับด้านสภาพแวดล้อม ในประเด็นย่อย คือ บรรยากาศภายนอกห้องฝึกอบรมมีแสงสว่างเพียงพอกับสถานที่ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในประเด็นย่อย คือ ร้านขายผลิตภัณฑ์ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ด้านการทำการและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในประเด็นย่อย คือ การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก

2) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับด้านการดำเนินการฝึกอบรมและประเด็นย่อยคือ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ในประเด็นย่อย คือ สมุนไพร ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก

3) ประสิทธิภาพในการทำงานมีความสัมพันธ์กับด้านการดำเนินการฝึกอบรม ในประเด็นย่อย คือ การอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร ในประเด็นย่อย คือ ตลาดขายปลีก ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมาก

ส่วนที่มีความสัมพันธ์กันในระดับ 0.05 ได้แก่

1) อายุมีความสัมพันธ์กับด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ในประเด็นย่อย คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ในประเด็นย่อย คือ น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด และประเด็นการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ/น้ำหมักชีวภาพ ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร และประเด็นย่อยคือ ตลาดขายปลีก ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด

2) การศึกษามีความสัมพันธ์กับด้านการดำเนินการฝึกอบรมและประเด็นย่อยคือ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านเนื้อหาวิชาการ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด และประเด็นย่อย คือ หลักสูตรตรงกับความต้องการ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ในประเด็นย่อยคือ ยาหม่องสมุนไพร ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด

3) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับด้านการดำเนินการฝึกอบรม ในประเด็นย่อย คือ ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในประเด็นย่อย คือ ร้านขายผลิตภัณฑ์ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ในประเด็นย่อย คือ น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ในประเด็นย่อย คือ ราคาของบรรจุภัณฑ์ ในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด

4) ประสิทธิภาพในการทำงานมีความสัมพันธ์กับด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ในประเด็นย่อย คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านสถานที่ ในประเด็นย่อย คือ ความสะอาด ความเป็นระเบียบ เหมาะสมในการฝึกอบรมในทิศทางเดียวกันแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด ด้านการตลาด เกี่ยวกับสมุนไพร ในทิศทางตรงกันข้ามแต่ระดับความสัมพันธ์ต่ำมากที่สุด

1.3.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีปัญหาในระดับน้อยที่สุดในทุกประเด็น ดังนี้

- 1) ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม มีปัญหา คือ ความรู้ที่ได้ไม่สามารถนำไปประยุกต์ รongลงมา คือ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมน้อย และน้อยที่สุดคือ สถานที่คับแคบจนเกินไป
- 2) ด้านการดำเนินการฝึกอบรม มีปัญหา คือ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากเกินไป รongลงมา คือ เจ้าหน้าที่บริการมีไม่เพียงพอ และน้อยที่สุดคือ หลักสูตรที่ฝึกอบรมมีประโยชน์น้อย
- 3) ด้านพิธีกร มีปัญหา คือ ขาดไหวพริบ ปฏิภาณ ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า รongลงมา คือ ขาดรูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ และน้อยที่สุดคือ ขาดความรู้ความสามารถ ในการสื่อความหมาย อธิบาย การยกตัวอย่างให้เป็นที่เข้าใจ
- 4) ด้านเนื้อหาวิชาการ มีปัญหา คือ เนื้อหาไม่เหมาะสมกับเวลา รongลงมา คือ ไม่สามารถนำเนื้อหาวิชาที่ฝึกอบรมไปประยุกต์ได้ และน้อยที่สุดคือ หลักสูตรไม่ตรงกับความ ต้องการ
- 5) ด้านสถานที่ / สภาพแวดล้อม / สิ่งอำนวยความสะดวก / วัสดุอุปกรณ์ พิจารณาในประเด็นย่อย ดังนี้

- ด้านสถานที่ มีปัญหา คือ ไม่สะดวกในการติดต่อสื่อสาร รองลงมา คือ ขาดความสะดวก ไม่เป็นระเบียบ ไม่เหมาะสมในการฝึกอบรม และน้อยที่สุด คือ โต๊ะ เก้าอี้ ไม่เพียงพอ

- ด้านสภาพแวดล้อม มีปัญหา คือ สถานที่ฝึกอบรมค่อนข้างหายาก ทางเข้า ไม่สะดวก รองลงมา คือ มีสิ่งรบกวนต่างๆในระหว่างการฝึกอบรม และน้อยที่สุด คือ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ฝึกอบรม

- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีปัญหา คือ ขาดห้องสมุดเกี่ยวกับสมุนไพร รองลงมา คือ ไม่มีการบริการสปา และน้อยที่สุด คือ อาหาร - เครื่องดื่ม ไม่ถูกสุขลักษณะ

- ด้านวัสดุอุปกรณ์ มีปัญหา คือ ขาดความทันสมัย ล้าหลัง รองลงมา คือ ไม่เพียงพอสำหรับใช้งาน และน้อยที่สุด คือ ใช้ผิดประเภท

6) **ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร** มีปัญหา คือ ขาดการปรับปรุงและพัฒนาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ (packaging) ให้ทันสมัยและจูงใจในการซื้อ รองลงมา คือ ขาดการวิจัยและพัฒนา เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างความหลากหลายให้แก่สินค้า และน้อยที่สุด คือ ขาดความน่าเชื่อถือและยอมรับในตัวผลิตภัณฑ์

7) **ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย** มีปัญหา คือ **รูปแบบภายใน ยาดอกเม็ด** สีของเม็ดยาไม่สม่ำเสมอ มีสีเข้ม สีอ่อน หรือเป็นสีต่างๆต่างๆ รองลงมา คือ **ยาผง** มีมอดเจาะผงยาจับตัวเป็นกลุ่มไม่ค่อยละเอียดเสมอกัน และน้อยที่สุด คือ **รูปแบบภายนอก** ภาชนะบรรจุสมุนไพรไม่สะอาด ปิดไม่มิดชิด เป็นยาเก่า ฉลากเก่า เลอะเทอะ หรือมีฝุ่นละอองเกาะ

8) **ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์** มีปัญหา คือ ขาดรายละเอียดที่เป็นภาษาอังกฤษ รองลงมา คือ ขาดผู้สนับสนุนและวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบรรจุภัณฑ์ และน้อยที่สุด คือ ขาดความชัดเจนของชื่อผลิตภัณฑ์

9) **ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร** มีปัญหา คือ ร้านแสดงสินค้ามีน้อยเกินไป รองลงมา คือ ขาดแหล่งรับซื้อสินค้าโดยตรง และน้อยที่สุด คือ ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและเจ้าของร้าน

2) ข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการศึกษาอบรมการทำสมุนไพร ผู้เข้ารับอบรม ให้ข้อเสนอแนะด้านกิจกรรมการฝึกอบรมว่า ควรมีการสอนวิธีการนวดไทย รองลงมา คือ ด้านเนื้อหาวิชาการ ระบุว่าควรจะสรุปเนื้อหาให้กระชับและเข้าใจง่ายมากกว่านี้ รองลงมา คือ ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ระบุว่าให้เพิ่มการอบรมเฉพาะเรื่องเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และอยากให้มีนันทนาการในช่วงบ่ายให้มากกว่านี้ ในส่วนด้านพิธีกร ระบุว่า ให้ความรู้ชัดเจนดีมาก ตรงต่อเวลา มีความเป็นกันเองกับผู้เข้ารับการศึกษาอบรม มีการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์จริงได้ดี และอยาก

ให้มีผู้เชี่ยวชาญในบางเรื่องเข้าร่วมในการให้ความรู้ ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ระบุว่า สถานที่และสภาพแวดล้อมเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ส่วนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีการเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว อาหารปลอดภัยจากสารเคมี มีแมลงหิวี่มากและในตอนกลางคืนมีเสียงมาก ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร ระบุว่าควรให้มีการสอนการแปรรูปสมุนไพรให้หลากหลาย แบบง่ายๆ ให้สามารถทำเองได้ใช้ในครัวเรือน ควรให้มีการสอนทำยาหม่อง (แบบจี๊ฝั้ง) ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ระบุว่า อยากให้มีผู้มีความรู้มาช่วยออกแบบบรรจุภัณฑ์และสอนเทคนิคการออกแบบมากกว่านี้ พร้อมทั้งให้หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องมาให้คำปรึกษาและมีการ R&D ผลิตภัณฑ์อยู่ประจำ ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ระบุว่า มีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และควรให้มีหน่วยงานภาคีภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ และด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร ระบุว่า ควรมีการวางตลาดให้เข้าสู่ OTOP จังหวัด และให้มีศูนย์สมุนไพรให้แพร่หลายมากขึ้นเพื่อทำการเปิดตลาด

2. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายดังนี้

2.1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง สอดคล้องกับไพฑูรย์ ตั้งยืนยง (2549: 75) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของลูกค้าต่อผลิตภัณฑ์สมุนไพรของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ พบว่า ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง

2.2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานในระดับปานกลาง และมีความรู้มากในเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร เนื่องจากได้ผ่านการฝึกอบรมและปฏิบัติจริง สอดคล้องกับ พระปลัดวีระนนท์ วีรนนฺโท เจริญราช (2550: 100) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจในการใช้ยาสมุนไพรของประชาชนในตำบลท่าวัง อำเภอท่าวัง จังหวัดลพบุรี ความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรไทยรักษาโรค กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรไทยในการรักษาโรคในระดับปานกลาง และไม่สอดคล้องกับ วิจิวัต มั่นกระโทก (2552: 79-80) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจและความรู้ของผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่

ในด้านความรู้ ความเข้าใจ ที่เกษตรกรได้รับจากการฝึกอบรม โดยภาพรวมของจังหวัดเชียงใหม่ มีระดับความรู้ ความเข้าใจ ค่าเฉลี่ยรวม 2.52 คือ มีระดับความรู้ ความเข้าใจ ในระดับมาก

2.3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

2.3.1 ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องให้มีความสุขสนุกสนานและได้รับสาระประโยชน์จากการร่วมทำกิจกรรม สอดคล้องกับ อัมพร ดำรงทรัพย์ (2537: 32) กล่าวว่า กิจกรรมสันทนาการหรือนันทนาการเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศให้มีความสุขสนุกสนาน รื่นเริง เพื่อให้คลายจากความตึงเครียด ทั้งยังเป็น การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เข้ารับการอบรมให้มากยิ่งขึ้น

2.3.2 ด้านการดำเนินการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องความสำคัญและความเหมาะสมของหลักสูตรในการฝึกอบรม สอดคล้องกับ ดุจเดือน ศรีปากคี (2548: 141) ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการฝึกอบรมทักษะอาชีพหลักสูตรวิชาชีพพระยะตัน หมวดเกษตรกรรมเพื่อพัฒนาสู่ความยั่งยืน มีความพึงพอใจในหลักสูตรในระดับมาก ผู้เข้าอบรมสามารถนำหลักสูตร ไปประยุกต์ใช้ได้จริง และหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เข้าอบรม เนื่องด้วยการฝึกอบรมครั้งนี้ได้เน้นการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมและผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและมีความรู้ในเรื่องเกษตรกรรมมาก่อน เมื่อมาฝึกอบรมจึงมีความพึงพอใจเพราะสามารถเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ได้จริงกับวิถีชีวิตของตนเอง

2.3.3 ด้านพิธีกร ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ สอดคล้องกับ เครือวัลย์ ล้อมภิชาติ (2537: 7) และอัชัญญา รัตนอุบล (2540: 51) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ของวิทยากรผู้ให้การฝึกอบรมจะมีความสำคัญทำให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จ กล่าวคือ วิทยากรควรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์การจัดกิจกรรมอย่างแท้จริง

2.3.4 ด้านเนื้อหาวิชาการ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่มขึ้นหลังการฝึกอบรม สอดคล้องกับ วิจิตรรา คำยัง (2542: 69) ศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์และความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมสังกัด กรุงเทพมหานครที่มีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาก่อนและหลังการฝึกอบรม ผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมแสดงว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้น

2.3.5 ด้านสถานที่/สภาพแวดล้อม/สิ่งอำนวยความสะดวก/วัสดุอุปกรณ์ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากทุกประเด็น ด้านสถานที่ (ความสะอาด

ความเป็นระเบียบ เหมาะสมในการฝึกอบรม) ด้านสิ่งแวดล้อม (บรรยากาศภายนอกห้องฝึกอบรมมีแสงสว่างเพียงพอกับสถานที่ฝึกอบรม) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (อาหาร-เครื่องดื่มมีความเหมาะสม) ด้านวัสดุอุปกรณ์ (สามารถใช้งานได้ดี) สอดคล้องกับ วิจิตร คำยัง (2542: 69) ศึกษาเรื่อง ผลสัมฤทธิ์และความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา ก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ในด้านสถานที่ฝึกอบรมมีความเหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ สถานที่ฝึกอบรมสะอาด สะดวก สบาย สถานที่สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ เหมาะสม อาหารและของว่างมีเพียงพอและรสชาติดี

2.3.6 ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องการจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ สอดคล้องกับ เอกวิทย์ ฌ ฤตง (2538: 41) กล่าวว่า “ในการทำไร่นาสวนผสมของชาวบ้าน โดยเฉพาะทางอีสานซึ่งกำลังได้รับความนิยมกว้างขวางขึ้นทุกขณะ ผู้นำชาวบ้านท่านหนึ่งทำการเกษตรด้วยการปลูกพืชหลายอย่าง เขาไม่ต้องการใช้ยาฆ่าแมลงที่ประกอบด้วยสารเคมี เพราะรู้ถึงพิษภัย ได้สังเกตธรรมชาติมาเนิ่นนาน จึงได้รวบรวมหากิ่งก้านที่มีน้อยลงทุกทีมาปล่อยในไร่นา 600 ตัว กิ่งก้านเหล่านี้กินแมลงทุกชนิดที่เป็นศัตรูพืชผักไม่ช้าก็เพิ่มจำนวนมาก บัดนี้มันเป็นหมื่น ๆ ตัว ส่วนแมลงก็หมดไปหรือมีใหม่ก็ถูกกิ่งก้านควบคุมประชากรไว้ ชาวบ้านก็เห็นเช่นนั้นก็ได้เอาอย่างแพร่หลายออกไป เมื่อกิ่งก้านมีจำนวนมากเด็ก ๆ ก็จับกิ่งก้านมาเป็นอาหาร ควบคุมจำนวนกิ่งก้านได้เช่นกัน เรื่องนี้ดูเผิน ๆ ไม่ลึกซึ้งอะไร แต่เป็นการชี้บ่งถึงความเข้าใจความสมดุลในธรรมชาติที่ นำมาแก้ปัญหาการเกษตรได้ง่าย ๆ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเกษตรยั่งยืนและแก้ปัญหาสารพิษจากยาฆ่าแมลงได้ด้วย”

2.3.7 ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องสมุนไพร สอดคล้องกับ นางเยาว์ เทพยา (2549: 158) ศึกษาเรื่องความมหัสจรรย์ของสมุนไพร ซึ่งทางกลุ่มได้มีการพัฒนาปรับปรุงสูตรหลากหลายชนิด เช่น สมุนไพรที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้ ได้มีการดัดแปลงสูตรโดยนำสมุนไพรมาเป็นส่วนผสมเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มสรรพคุณทางยาและลักษณะที่พึงประสงค์มากขึ้น สารสำคัญที่มีในสมุนไพร ไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ ไม่ทำให้เกิดอาการระคายเคืองผิวหนัง หรือทำให้เกิดอาการแพ้

2.3.8 ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในเรื่องการบอกชื่อผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน สอดคล้องกับ ชัชพร วงษ์เหรียญทอง (2550: 69) ศึกษาเรื่องรูปแบบมาตรฐานฉลากยาของประเทศไทย การใช้รูปแบบมาตรฐานในฉลากและบรรจุภัณฑ์ยาที่เหมาะสม สามารถระบุประเภทของยาตามวิธีการใช้และสรรพคุณของยาได้ โดยสนับสนุนด้วยสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบมาตรฐานในฉลากและบรรจุภัณฑ์ยาด้วย

การใช้ตัวอักษรภาษาไทย คำร้อยละที่มากที่สุด ได้แก่ ตัวอักษรภาษาไทยแบบหัวกลม มีคะแนน 297 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 74.25

2.3.9 ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร ผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรมีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องตลาดขายส่ง สอดคล้องกับ พระครูวิสิฐพัฒนภรณ์ บัวศรี (2550: 117) ศึกษาเรื่องการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาพยาบาล : กรณีศึกษาว่านหางจระเข้ของกลุ่มสาธิตแม่บ้านวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี การจัดการด้านการตลาด สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ดำเนินการจัดการด้านการตลาด การจำหน่ายชมพู ฟ้า และวุ้น จากว่านหางจระเข้ของกลุ่มสาธิตแม่บ้านวัดกลาง ลักษณะการจำหน่ายจะเป็นการขายฝากและขายตรงตามความต้องการของผู้ใช้และสั่งจองไว้ล่วงหน้า

2.4 การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย พบว่า

การศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรใน **ด้านสภาพแวดล้อม** ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร และใน **ด้านการดำเนินการฝึกอบรม** ได้แก่ ด้านเนื้อหาวิชาการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย สอดคล้องกับ วิจิวัต มั่นกระโทก (2552: 79-80) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจและความรู้ของผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในด้านการศึกษา เกษตรกรที่มีการศึกษาอยู่ในระดับสูงจะมีความพึงพอใจในการเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เพราะเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ได้ถึงข้อจำกัดของทางปราชญ์ชาวบ้าน ได้ว่า สามารถอำนวยความสะดวกของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมได้ขนาดไหน มีข้อจำกัดด้านใดบ้างที่ทางทีมวิทยากรของปราชญ์ชาวบ้านไม่สามารถดำเนินการได้ เช่น จำนวนของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมในรุ่นนั้นมากเกินไปจนทำให้จำนวนบุคลากรของทีมงานปราชญ์ชาวบ้านไม่เพียงพอ เกษตรกรที่มีการศึกษาในระดับต่ำอาจไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเกิดจากสาเหตุที่ทำให้ทีมวิทยากรอำนวยความสะดวกได้ไม่ดีพอ

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรใน **ด้านการดำเนินการฝึกอบรม** ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย สอดคล้องกับ วิจิวัต มั่นกระโทก (2552: 79-80) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจและความรู้ของผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่ เห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจนั้นเกิดจากการที่ได้ฝึกอบรมแล้วสามารถมองหาช่องทางที่อาจทำให้อายุได้ในภาคเกษตรเพิ่มขึ้นและลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นจึงก่อให้เกิดความพึงพอใจ

ส่วนอายุและประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษา
ผู้เข้ารับการศึกษาทำสมาธิ สอดคล้องกับ เอกราช มณีกรณ์ (2542: 20) ศึกษา
ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษากรณี
จังหวัดมุกดาหาร ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุ

2.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ผู้เข้ารับการศึกษาทำสมาธิมีปัญหาโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุดทุกประเด็น เปรียบเทียบแต่ละด้านแล้วพบว่า มีปัญหาในระดับน้อยที่สุด คือ ด้านการดำเนินการฝึกอบรม โดยมีปัญหาในประเด็นย่อย คือ หลักสูตรที่ฝึกอบรมมีประโยชน์น้อย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะได้รับความรู้ได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ประโยชน์มากตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ฝึกอบรม สอดคล้องกับ คุณเดือน ศรีปากดี (2548: 141) ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการฝึกอบรมทักษะอาชีพหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน หมวดเกษตรกรรมเพื่อพัฒนาสู่ความยั่งยืน ผลการประเมินมีความพึงพอใจในหลักสูตรในระดับมาก ผู้เข้าอบรมสามารถนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ได้จริง และหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมจะมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เข้าอบรม เนื่องด้วยการฝึกอบรมครั้งนี้ได้เน้นการฝึกอบรมอาชีพเกษตรกรรมและผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและมีความรู้ในเรื่องเกษตรกรรมมาก่อน เมื่อมาฝึกอบรมจึงมีความพึงพอใจเพราะสามารถเรียนรู้ด้วยความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้จริงกับวิถีชีวิตของตนเอง และ สอดคล้องกับ ทิพรรัตน์ ปะสีละเตสัง (2551: 49) ศึกษาเรื่องกิจกรรมโครงการคณิตศาสตร์ เรื่องสถิติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมหลวงพ่อกุณ ประสิษฐุ โธ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงการคณิตศาสตร์ ได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมค่อนข้างมาก ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และร่วมทำกิจกรรมการนำเสนอประสบการณ์ในชีวิตจริงมาใช้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพจริงได้

3. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมควรมีการยืดหยุ่นตามความเหมาะสม

3.1.2 วิทยากรที่ให้การฝึกอบรมควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความรู้ในการสอนวิธีการนวดแผนไทยเป็นอย่างดีและควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การฝึกอบรมเป็นอย่างดี

3.1.3 ผู้จัดการฝึกอบรมควรมีการวางแผนการฝึกอบรมให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินทางไปแหล่งเรียนรู้และสถานที่ควรสะดวกในการฝึกปฏิบัติ

3.1.4 ควรศึกษาเพิ่มเติมในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรให้ทันสมัย และง่ายต่อการนำไปใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสุขภาพ

3.1.5 ส่งเสริมให้ความรู้กับกลุ่มในด้านการตลาด การออกแบบบรรจุภัณฑ์ โดยให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการหาช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเพื่อยกระดับมูลค่าสินค้า 5 ดาว (OTOP) และให้ผู้ที่มีความรู้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างรายได้ให้ครัวเรือนและมีแรงจูงใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

3.1.6 ส่งเสริม รมรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตื่นตัวในการใช้น้ำหมักชีวภาพ/ปุ๋ยชีวภาพในภาคการเกษตรแทนการใช้สารเคมี

3.2 ข้อเสนอแนะและการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการติดตามผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้หรือไม่หลังจากเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว

3.2.2 ควรมีการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายพืชสมุนไพรในชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนำองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร ที่จะสามารถแนะนำบุคคลได้

3.2.3 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่นๆ ในท้องถิ่นเพื่อเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.2.4 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมในระดับขั้นที่สูงขึ้นและขยายผู้ผู้ที่ให้ความสนใจในชุมชนหรือตามสถานศึกษาเพื่อสนองความต้องการในการประกอบอาชีพในชุมชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ (2547) *สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา* กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์เลิฟ แอนด์ ลีฟ
- กิตติ พัทธวิชัย (2538) “เอกสารการสอนชุดวิชา หลักการเรียนรู้และเทคนิคการฝึกอบรม”
หน่วยที่ 10 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- เครือวัลย์ ลีมอภิชาติ (2537) *หลักและเทคนิคการจัดการฝึกอบรมและพัฒนา: แนวทางการวางแผน
และเขียนโครงการและการบริหารโครงการ* กรุงเทพมหานคร สยามศิลป์ การพิมพ์
- จันทรทัต สิทธิคำจร (2543) *คำอธิบายพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์
แผนไทย พ.ศ.2542* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิญญูชน
- จินดา ขลิบทอง (2544) “กระบวนการวิจัยทางส่งเสริมการเกษตร” ใน *ประมวลสาระชุดวิชา
การวิจัยเพื่อพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร* หน่วยที่ 1 หน้า 19 นนทบุรี แชนงวิชา
ส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชรัณี เดชจินดา (2530) “ความพึงพอใจของผู้ประกอบการต่อศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรม แขวงแสมดำ
เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล
- จิระ ประवालพุกษ์ (2538) *การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์การศาสนา
- จุกเดือน ศรีปากดี (2548) “การประเมินโครงการฝึกอบรมทักษะอาชีพหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน
หมวดเกษตรกรรมเพื่อพัฒนาสู่ความยั่งยืน” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
- รัชพร วงษ์เหรียญทอง (2550) “รูปแบบมาตรฐานฉลากยาของประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาานุมิตศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ทิพรัตน์ ปะสีละเตสัง (2551) กิจกรรมโครงการคณิตศาสตร์ เรื่องสถิติ สำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมหลวงพ่อกุณ ปราสาทโข จังหวัดนครราชสีมา วารสาร
บัณฑิตศึกษา 2(2), (กรกฎาคม-ธันวาคม): 49
- ทองพูน ชินะโชติ (2531) *เอกสารคำสอนวิชาการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร* กรุงเทพมหานคร
ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- นงเยาว์ เทพยา (2549) “ความมหัศจรรย์ของสมุนไพร” คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 1(2), (กรกฎาคม-ธันวาคม): 158
- น้อย ศิริโชติ (2524) *เทคนิคการฝึกอบรม* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์พีระพัฒนา
- บริษัท ศูนย์กสิกรไทย จำกัด (2548) “ผลิตภัณฑ์สมุนไพรปี’48 : มูลค่าตลาด 48,000 ล้านบาท” [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.kasikomresearch.com> 20 ตุลาคม 2549
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์.
- พระครูวิสิฐพัฒนภรณ์ บัวศรี (2550) “ศึกษาเรื่องการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาพยาบาล : กรณีศึกษาว่านหางจระเข้ของกลุ่มสาธิตแม่บ้านวัดกลาง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี” ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- พระปลัดวีระนนท์ วีรนนโท เจริญราช (2550) “ความพึงพอใจในการใช้ยาสมุนไพรของประชาชนในตำบลท่าม่วง อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี” ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- พัชระ พิมพ์บุลย์ (2554) “รายงานการฝึกประสบการณ์ การเรียนรู้ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง” สาขาเศรษฐกิจพอเพียง คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554 จาก <http://sites.google.com/site/patcharapimboon/ran-ngan/bth-thi>
- พิสิฏฐ์ บุญไชย (2545) “การใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพของชาวกะลิง จังหวัดสกลนคร” งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะกรรมการวิจัยการศึกษาการศาสนาและการวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2542-2543 กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พูนศักดิ์ สักกทัตติยกุล (2554) “ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร แนะนำวิธีทำเครื่องดื่มจากสมุนไพร และบอกประโยชน์ของพืชสมุนไพรชนิดต่างๆ” โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย กรุงเทพมหานคร ค้นคืนวันที่ 2 สิงหาคม 2554 จาก <http://www.samunpri.com/modules.php?name= Herbs&file=page4>
- เพ็ญนภา ทวีทรัพย์เจริญ (2538) *หลากหลายความรู้เรื่องสมุนไพร จุฬาลงกรณ์วารสาร* 39 (2)
- ไพฑูรย์ ตั้งยืนยง (2549) “ความพึงพอใจของลูกค้าต่อผลิตภัณฑ์สมุนไพรของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์” บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- มณูญ วงศ์นารี และคณะ (2531) *ผู้บังคับบัญชากับงานฝึกอบรมและพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา*
กรุงเทพมหานคร สำนักฝึกอบรมและพัฒนาธนาคารแห่งประเทศไทย
- มันธนา ศรีสวัสดิ์ (2550) “การพัฒนาสมุนไพรเหลวล้างมือผสมน้ำมันหอมระเหยทีทรี และการทดสอบ
ในอาสาสมัคร” ปรินญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ความงามและ
สุขภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- รังสรรค์ ชุณหวารกรณ์ (2554) “โลกแห่งสมุนไพร” ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม 2554 จาก <http://www.angelfire.com/ri2/rangsan/important.html>.
- ราชบัณฑิตยสถาน (2546) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542* กรุงเทพมหานคร
นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์
- ไรสุกนิรันดร คู่มือการอบรม การผลิตวัตถุดิบสมุนไพร และผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างมีคุณภาพ
ศูนย์วิจัยสมุนไพรภาคเหนือ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ค้นคืนวันที่ 2
สิงหาคม 2554 จาก <http://www.raisuknirundorn.com>
- วัฒนา ชื่นวงศา (2536) “ผลของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องกิจกรรมนาฏศิลป์สำหรับครูสอน
ดนตรีและนาฏศิลป์ระดับประถมศึกษา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) ชลบุรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
- วันที เจตธรรมจักร (2546) “มหัศจรรย์ดอกไม้และสมุนไพรไทย” *นิตยสารเกษตรกรรมชาติ 7*
- วิจิตร คำยัง (2542) “การศึกษาผลสัมฤทธิ์และความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม สังกัด
กรุงเทพมหานครที่มีต่อหลักสูตรการฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาก่อนและหลังการ
ฝึกอบรม” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- วิจิต สุรัตน์เรืองชัย (2534) “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุม
โรคเอดส์สำหรับครูประถมศึกษา” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต
(การวิจัยและการพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพมหานคร บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
- วิจิวัต มั่นกระโทก (2552) “ความพึงพอใจและความรู้ของผู้ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่าย
ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่” ปรินญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์)
ส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537) *การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- สง่า ภู่นรงค์ (2540) “ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของศึกษาธิการอำเภอ
ตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ และความพึงพอใจของข้าราชการ

- สำนักงานศึกษาธิการในเขตการศึกษา 7” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2554) “สมูนไพรไทย ดอทคอม” ค้นคืน
วันที่ 5 สิงหาคม 2554 จาก <http://www.samoonprithai.com/compress.html>
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542) *ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์*
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546) *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์* กรุงเทพมหานคร สายลดา
- สมยศ นาวิการ (2540) *ทฤษฎีองค์กร* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สามัคคีสาร (ดอกหญ้า)
(มหาชน)
- สุภลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540) “ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูก
มะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพันในจังหวัดลำปาง” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
(เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- โสภณ ทองปาน (2541) “ความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Satisfactions) ความพอใจในการ
ทำงาน (Job Satisfactions)” การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชา
บริหารจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- อนุกุล เข้มพุกษาวัลย์ (2532) *กิจกรรมการประกอบการฝึกอบรม* กรุงเทพมหานคร สายใจ
- อาชญญา รัตนอุบล (2540) *กระบวนการฝึกอบรมสำหรับการศึกษานอกระบบ โรงเรียน*
กรุงเทพมหานคร ประชาชน
- อำพร คำทรงทรัพย์ (2537) *เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร “เทคนิคการจัดเกมเพื่อการ
ฝึกอบรม”* กรุงเทพมหานคร สถาบันส่งเสริมการพัฒนาศึกษา
- อุกฤษฏ์ ทรงชัยสงวน (2543) “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโครงการ
พัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนของสถานีตำรวจภูธร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อุทัยพรรณ สุดใจ (2545) *ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการให้บริการขององค์การโทรศัพท์
แห่งประเทศไทย จังหวัดชลบุรี* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- เอกราช มณีภรณ์ (2542) “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบล ศึกษากรณีจังหวัดมุกดาหาร” ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต
(พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- เอกวิทย์ ฌ ถलग (2538) “ภูมิปัญญาชนบท: คุณค่ากับการทำทาย” *วารสารคณะกรรมการแห่งชาติ
ว่าด้วยการศึกษาศึกษาองค์การสหประชาชาติ* 27(2), (เมษายน-มิถุนายน): 42-46

- Applewhite, C.I. (1997). *Organizational behavior*. New York: Prentice-Hall Barnard. C.I. (1998).
the functions of the executive. Cambridge. MA: Harvard University Press.
- Beach, Dale S. (1970) *Personnel : The Management of People at Work* 3 rd. New York: Macmilan
Publishing.
- Donald K. Kirkpatrick. (1975) *การประเมินผลการฝึกอบรม* สำนักพิมพ์ ASTD.
- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw-Hill Book.
- Herzberg, F. (1973). *Work and the nature of man*. New York: New American Library.
- “ JSP manufactory Pharmaceutical.,CO.LTD (2548)” ค้นคืนวันที่ 2 สิงหาคม 2554 จาก
<http://www.jsppharma.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538962570&Ntype=5>.
- Katz, E., Blumler, J.G., & Gurevitch, M. (1974). *Utilization of mass communications by the
individual*. London : Sage.
- Michael Beer. (1964). *Human resource Management : a general manager's perspective : text
and case*. New York: Free Press.
- Morse, N.C. (1953). *Satisfactions in the white-collar Job*. New Your: arnopress.
- Schermehorn, J. (1984) *Management For Productivity*. New York: John Wiley & Sons.
- Strauss, G. & Sayless, R.L. (1960). *Personal : The human problem of management*.
New York: Prentice-hall.
- Stromborg, M.F. (1984). *Selecting an instrument to measure quality of life*. Oncology Nursing Forum.
- Thai Complementary Medicine (2554) “ดูแลสุขภาพด้วยยาสมุนไพร” ค้นคืนวันที่ 5 สิงหาคม
2554 จาก <http://www.thaicom.org/herbpage2.php>.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

ภาคผนวก ก
หนังสือราชการ

ที่ ศธ.0522.23/ พิเศษ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
คณะนางชุด อําเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

28 ธันวาคม 2554

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อํานวยความสะดวกนําศึกษาปริญญาโทสำรวจข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายคํางศักดิ์ ขุนแดงพันธ์ (ประธานศูนย์ศึกษาระดับปริญญาโท)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แยกสองเล่ม เรื่อง “ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษาต่อการทำสวนไผ่ของ
ศูนย์ศึกษาระดับปริญญาโท สาขาปฐพีวิทยา ตำบลป่ายูงใหญ่ อําเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
จำนวน 1 ชุด

ข้าพเจ้า นางสาวจงจิตร งามชื่น นิสิตศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แผนกวิชาส่งเสริม
การเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับอนุมัติจาก
มหาวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการศึกษาต่อการทำสวนไผ่ของ
ศูนย์ศึกษาระดับปริญญาโท สาขาปฐพีวิทยา ตำบลป่ายูงใหญ่ อําเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งมี
รองศาสตราจารย์ ดร.สมจิต ไชยเดช เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูดี
นิลวิเศษ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการขออนุญาตและรวบรวมเอกสาร
จากผู้ที่เข้ารับการศึกษาต่อการทำสวนไผ่ของศูนย์ศึกษาระดับปริญญาโท สาขาปฐพีวิทยา
อําเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ขอแสดงความอนุเคราะห์ อํานวยความสะดวกแก่นักศึกษาคณา
ณคณา

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมจิต ไชยเดช)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
โทร. 0 2503 3577 โทรสาร. 0 2503 3578

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

เลขที่แบบสอบถาม

--	--	--

แบบสอบถาม

**เรื่อง “ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร
ของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง”**

คำชี้แจง :

1. แบบสอบถามนี้เป็นส่วนประกอบของการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ของหลักสูตรแขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้กรุณาตอบคำถามทุกข้อตามความเป็นจริงและตามความคิดเห็นของท่าน

2. เลขที่แบบสอบถามมีไว้เพื่อการติดตามแบบสอบถามเท่านั้น

3. แบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ ตำบลป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง

ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพร

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำสมุนไพร

ขอให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ข้อมูลเหล่านี้ถือว่าเป็นข้อมูลเฉพาะทางการวิจัยเท่านั้น

ชื่อ-สกุลบ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....

ตำบลอำเภอจังหวัด

เบอร์โทรศัพท์ (ถ้ามี).....E-mail (ถ้ามี).....

ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานของผู้เข้ารับการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ

คำแนะนำสำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดตอบทำเครื่องหมาย ✓ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ครบทุกข้อ

1. เพศ 1. หญิง 2. ชาย A1
2. อายุปี A2
3. ระดับการศึกษา A3
1. ไม่ได้เรียนหนังสือ 2. ประถมศึกษา
3. มัธยมศึกษาตอนต้น 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
5. ปวส./อนุปริญญา 6.ปริญญาตรี
7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
4. อาชีพหลักในครัวเรือน A4
1. ไม่ได้ประกอบอาชีพ 2. การเกษตร
3. ค้าขาย 4. รับราชการ/พนักงานของรัฐ
5. รับจ้างทั่วไป 6. พนักงานรัฐวิสาหกิจ/บริษัทเอกชน
7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....บาท A5
6. ประสบการณ์ในการทำงานปี A6
7. การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) A7
1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2. กลุ่มส่งเสริมการเกษตร
3. กลุ่มเกษตรกร 4. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
5. กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. 6. ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย
7. กลุ่มลูกค้า ธ.ออมสิน 8. ไม่ได้เป็นสมาชิกเลย
9. อื่นๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ 2 ความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพรและการทำสมุนไพร

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อคำถามแล้วกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหลังข้อความตามระดับความรู้ ดังนี้

0 = ไม่มีความรู้ 1 = น้อย 2 = ปานกลาง 3 = มาก

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้ที่มี				หมายเหตุ
	(3)	(2)	(1)	(0)	
ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร					
1. ความหมายของสมุนไพร					☐ B1
2. ความเป็นมาและประวัติการใช้สมุนไพร					☐ B2
3. ความรู้/ข้อควรระวังเกี่ยวกับสมุนไพรและยาสมุนไพร					☐ B3
4. พฤกษศาสตร์ของสมุนไพร					☐ B4
5. การปลูก กระจายพันธุ์ การบำรุงรักษาพืชสมุนไพร					☐ B5
6. การเก็บสมุนไพร					☐ B6
7. วิธีการใช้สมุนไพร					☐ B7
8. ข้อควรระวังของสมุนไพรแต่ละชนิด					☐ B8
9. อันตรายจากการแพ้ยาสมุนไพร					☐ B9
10. อาการที่เกิดจากการแพ้ยาสมุนไพร					☐ B10
11. อาการเจ็บป่วยและโรคที่ไม่ควรใช้สมุนไพร					☐ B11
12. ความเหมาะสมของการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน					☐ B12
13. การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการรักษาอาการเบื้องต้น					☐ B13
14. การประยุกต์ใช้สมุนไพรในครัวเรือน					☐ B14
15. การประยุกต์ใช้สมุนไพรในการรักษาโรค					☐ B15
16. การใช้สมุนไพรเป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายแข็งแรง					☐ B16
การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร					
17. ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้					☐ B17
18. ใช้ในการถนอมอาหาร					☐ B18

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้ที่มี				หมายเหตุ
	(3)	(2)	(1)	(0)	
19. ใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สี รส ของอาหาร					☐ B19
20. ปลูกเป็นไม้ประดับ					☐ B20
21. ปลูกเพื่อการค้า					☐ B21
22. ใช้ปรุงเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม					☐ B22
23. ใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก ผลไม้					☐ B23
24. ใช้เป็นสีย้อม					☐ B24
25. เป็นพืชที่สามารถส่งออกทำรายได้ให้ประเทศ					☐ B25
การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร					
26. สมุนไพรแปรรูปเป็นอาหาร/ยา					☐ B26
27. ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพอื่นๆ					☐ B27
28. สมุนไพรถูกประกอบ					☐ B28
29. แคมพูสมุนไพร					☐ B29
30. สมุนไพร					☐ B30
31. น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้าสมุนไพร					☐ B31
32. สมุนไพรไล่แมลง					☐ B32
33. น้ำมันนวดสมุนไพร					☐ B33
34. น้ำหมักชีวภาพสมุนไพร					☐ B34
35. ยาหม่องสมุนไพร					☐ B35
36. ยาคุมสมุนไพร					☐ B36
37. ถูหอมสมุนไพร					☐ B37
38. สมุนไพรอบแห้งอบ					☐ B38
39. สมุนไพรล้างพิษ					☐ B39
40. ครีมนวดสมุนไพรลดไขมัน					☐ B40

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมการทำสมุนไพรร

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อคำถามแล้วกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหลังข้อความตามระดับความพึงพอใจ ดังนี้

1 = น้อยที่สุด 2 = น้อย 3 = ปานกลาง 4 = มาก 5 = มากที่สุด

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม						
1.1 ความเหมาะสมของระยะเวลาการจัดฝึกอบรม						☐ C1.1
1.2 การเลือกใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับกิจกรรม						☐ C1.2
1.3 การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม						☐ C1.3
1.4 การมีส่วนร่วมระหว่างการฝึกอบรม						☐ C1.4
1.5 การเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรม						☐ C1.5
1.6 ความสนุกสนานและได้รับสาระประโยชน์						☐ C1.6
2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม						
2.1 จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม						☐ C2.1
2.2 การอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียน						☐ C2.2
2.3 เอกสารประกอบการฝึกอบรม						☐ C2.3
2.4 ความเหมาะสมของหลักสูตรในการฝึกอบรม						☐ C2.4
2.5 เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ						☐ C2.5
2.6 ความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ						☐ C2.6
3. ด้านพิธีกร						
3.1 ความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้						☐ C3.1
3.2 การใช้สื่อประกอบการบรรยาย						☐ C3.2

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
3.3 ความเหมาะสมของเทคนิคและวิธีการใช้ในการฝึกอบรม						☐ C3.3
3.4 รูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ						☐ C3.4
3.5 การตอบคำถามชัดเจนตรงประเด็น						☐ C3.5
4. ด้านเนื้อหาวิชาการ						
4.1 การได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา ระหว่างการฝึกอบรม						☐ C4.1
4.2 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่เพิ่มขึ้น หลังการฝึกอบรม						☐ C4.2
4.3 ประโยชน์ของเนื้อหาวิชาที่สามารถนำไปประยุกต์						☐ C4.3
4.4 การจัดแบ่งเนื้อหาเหมาะสมกับเวลา						☐ C4.4
4.5 หลักสูตรตรงกับความต้องการ						☐ C4.5
5. ด้านสถานที่ / สภาพแวดล้อม / สิ่งอำนวยความสะดวก / วัสดุอุปกรณ์						
5.1 ด้านสถานที่						
5.1.1 ความสะอาด ความเป็นระเบียบเหมาะสมในการฝึกอบรม						☐ C5.1.1
5.1.2 ความปลอดภัยของผู้เข้ารับการอบรม						☐ C5.1.2
5.1.3 ความสะดวกในการใช้ยานพาหนะ						☐ C5.1.3
5.1.4 ความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร						☐ C5.1.4
5.2 ด้านสภาพแวดล้อม						
5.2.1 ความชัดเจนของการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ฝึกอบรม						☐ C5.2.1
5.2.2 ความสะดวกในการหาสถานที่ฝึกอบรม						☐ C5.2.2
5.2.3 บรรยากาศภายในห้องฝึกอบรม						

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
5.2.3.1 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ						☐ 5.2.3.1
5.2.3.2 แสงสว่างเพียงพอกับสถานที่						☐ 5.2.3.2
5.2.3.3 ไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆภายในห้องฯ						☐ 5.2.3.3
5.2.4 บรรยากาศภายนอกห้องฝึกอบรม						
5.2.4.1 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ						☐ 5.2.4.1
5.2.4.2 แสงสว่างเพียงพอกับสถานที่						☐ 5.2.4.2
5.2.4.3 ไม่มีสิ่งรบกวนต่างๆภายนอกห้องฯ						☐ 5.2.4.3
5.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก						
5.3.1 การต้อนรับ						☐ C5.3.1
5.3.2 ความเพียงพอของอุปกรณ์/ เครื่องมือ						☐ C5.3.2
5.3.3 ระบบสาธารณูปโภคที่ให้บริการ						☐ C5.3.3
5.3.4 ห้องนอน/ห้องน้ำมีให้บริการเพียงพอ						☐ C5.3.4
5.3.5 อาหาร - เครื่องดื่มมีความเหมาะสม						☐ C5.3.5
5.3.6 ห้องฝึกอบรม						☐ C5.3.6
5.3.7 ห้องบรรยาย						☐ C5.3.7
5.3.8 ร้านแสดงสินค้า						☐ C5.3.8
5.3.9 ร้านขายผลิตภัณฑ์						☐ C5.3.9
5.3.10 สถานที่จอดรถ						☐ C5.3.10
5.4 วัสดุอุปกรณ์						
5.4.1 มีความทันสมัย						☐ C5.4.1
5.4.2 มีจำนวนเพียงพอ						☐ C5.4.2
5.4.3 สามารถใช้งานได้ดี						☐ C5.4.3
6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร						
6.1 กระบวนการปลูก						☐ C6.1
6.2 การเก็บเกี่ยว						☐ C6.2

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
6.3 โรงตากและอบสมุนไพรที่ใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์						☐ C6.3
6.4 โรงบดสมุนไพรก่อนที่จะนำไปแปรรูป						☐ C6.4
6.5 โรงงานแปรรูปสมุนไพรให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ						☐ C6.5
6.6 การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร						☐ C6.6
6.7 การควบคุมคุณภาพวัตถุดิบ						☐ C6.7
6.8 การจัดการศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติ						☐ C6.8
6.9 การผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป						☐ C6.9
6.10 การได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์โดยการตรวจสอบรับรองของสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)						☐ C6.10
7. ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย						
7.1 สมุนไพรลูกประคบ						☐ C7.1
7.2 น้ำยาล้างจาน / น้ำยาซักผ้าสมุนไพร						☐ C7.2
7.3 การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ / น้ำหมักชีวภาพ						☐ C7.3
7.4 สมุนไพรล้างพิษ						☐ C7.4
7.5 สมุนไพรไล่แมลง						☐ C7.5
7.6 สบู่สมุนไพร						☐ C7.6
7.7 แชมพูสมุนไพร						☐ C7.7
7.8 ครีมอาบน้ำสมุนไพร						☐ C7.8
7.9 ลูกอมสมุนไพร						☐ C7.9
7.10 ยาหม่องสมุนไพร						☐ C7.10

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
8. ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์						
8.1 ความโดดเด่น สะดุดตา						☐ C8.1
8.2 การบอกชื่อผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน						☐ C8.2
8.3 การใส่รายละเอียดทั้งภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ						☐ C8.3
8.4 การบ่งบอกถึงสรรพคุณ ส่วนประกอบ วิธีการใช้ วิธีการเก็บรักษา ผู้ผลิต วันผลิต						☐ C8.4
8.5 รูปภาพ ขนาด น้ำหนัก ของสินค้า						☐ C8.5
8.6 ความมีอนามัย ป้องกันการปนเปื้อน						☐ C8.6
8.7 การเน้นวัสดุธรรมชาติ ทำจากวัสดุ รีไซเคิล และออกแบบให้ง่ายต่อการรีไซเคิล						☐ C8.7
8.8 ความน่าสนใจโดยรูปลักษณ์และ ลักษณะการใช้งาน						☐ C8.8
8.9 ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็น Green products						☐ C8.9
8.10 ราคาของบรรจุภัณฑ์						☐ C8.10
9. ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร						
9.1 ตลาดกลาง						☐ C9.1
9.2 ตลาดขายปลีก						☐ C9.2
9.3 ตลาดขายส่ง						☐ C9.3
9.4 ตลาดวัตถุประสงค์						☐ C9.4
9.5 ตลาดท้องถิ่น						☐ C9.5

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำสมุนไพรร

4.1 ปัญหา

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อคำถามแล้วกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหลังข้อความตามระดับปัญหาดังนี้

1 = น้อยที่สุด 2 = น้อย 3 = ปานกลาง 4 = มาก 5 = มากที่สุด

รายการ	ระดับปัญหา					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม						
1.1 สถานที่คับแคบจนเกินไป						☐ D1.1
1.2 ระยะเวลาจัดนานเกินไป						☐ D1.2
1.3 ช่วงเวลาของแต่ละกิจกรรมน้อยไป						☐ D1.3
1.4 การเปิดโอกาสให้ซักถาม และแสดงความคิดเห็นน้อยไป						☐ D1.4
1.5 การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมน้อย						☐ D1.5
1.6 ความรู้ที่ได้ไม่สามารถนำไปประยุกต์						☐ D1.6
2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม						
2.1 พิธีพินันในพิธีเปิด-ปิดการฝึกอบรมมากเกินไป						☐ D2.1
2.2 จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมมากเกินไป						☐ D2.2
2.3 เอกสารที่แจกน้อยเกินไป						☐ D2.3
2.4 จุดลงทะเบียนวุ่นวายสับสน						☐ D2.4
2.5 หลักสูตรที่ฝึกอบรมมีประโยชน์น้อย						☐ D2.5
2.6 เจ้าหน้าที่บริการมีไม่เพียงพอ						☐ D2.6
3. ด้านพิธีกร						
3.1 การใช้สื่อประกอบการบรรยายน้อยไป						☐ D3.1
3.2 ขาดความรู้ ความสามารถในการสื่อความหมาย อธิบาย การยกตัวอย่างให้เป็นที่น่าสนใจ						☐ D3.2
3.3 ใช้เทคนิคและวิธีการไม่เหมาะสม						☐ D3.3

รายการ	ระดับปัญหา					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
3.4 ขาดรูปแบบและเทคนิคการนำเสนอ						☐ D3.4
3.5 ขาดการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม						☐ D3.5
3.6 ขาดไหวพริบ ปฏิภาณ ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไม่ได้						☐ D3.6
4. ด้านเนื้อหาวิชาการ						
4.1 ไม่ได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา ระหว่างการฝึกอบรม						☐ D4.1
4.2 ไม่สามารถนำเนื้อหาวิชาที่ฝึกอบรมไปประยุกต์ได้						☐ D4.2
4.3 เนื้อหาไม่เหมาะสมกับเวลา						☐ D4.3
4.4 หลักสูตรไม่ตรงกับความต้องการ						☐ D4.4
5. ด้านสถานที่ / สภาพแวดล้อม / สิ่งอำนวยความสะดวก / วัสดุอุปกรณ์						
5.1 ด้านสถานที่						
5.1.1 ขาดความสะอาด ไม่เป็นระเบียบ ไม่เหมาะสมในการฝึกอบรม						☐ D5.1.1
5.1.2 ไม่ปลอดภัยกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม						☐ D5.1.2
5.1.3 โต๊ะ เก้าอี้ ไม่เพียงพอ						☐ D5.1.3
5.1.4 ไม่สะดวกในการใช้ยานพาหนะ						☐ D5.1.4
5.1.5 ไม่สะดวกในการติดต่อสื่อสาร						☐ D5.1.5
5.2 ด้านสภาพแวดล้อม						
5.2.1 ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ฝึกอบรม						☐ D5.2.1
5.2.2 สถานที่ฝึกอบรมค่อนข้างหายาก ทางเข้าไม่สะดวก						☐ D5.2.2
5.2.3 อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ ไม่ดี						☐ D5.2.3

รายการ	ระดับปัญหา					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
5.2.4 แสงสว่างไม่เพียงพอ						☐ D5.2.4
5.2.5 มีสิ่งรบกวนต่างๆ ในระหว่างการฝึกอบรม (เช่น เสียงพูด การเดินเข้า-ออก เสียงโทรศัพท์ และแมลงตัวเล็กๆ)						☐ D5.2.5
5.2.6 กลิ่นเหม็นจากมูลขยะ มูลสัตว์						☐ D5.2.6
5.3 ด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก						
5.3.1 ขาดการต้อนรับที่ดี						☐ D5.3.1
5.3.2 ไม่เพียงพอของอุปกรณ์/เครื่องมือ						☐ D5.3.2
5.3.3 ขาดระบบสาธารณูปโภคที่เหมาะสม						☐ D5.3.3
5.3.4 ห้องนอน/ห้องน้ำ ไม่เพียงพอ						☐ D5.3.4
5.3.5 อาหาร – เครื่องดื่ม ไม่เพียงพอ						☐ D5.3.5
5.3.6 อาหาร – เครื่องดื่ม ไม่ถูกสุขลักษณะ						☐ D5.3.6
5.3.7 ร้านอาหารค่อนข้างน้อย						☐ D5.3.7
5.3.8 ขาดห้องสมุดเกี่ยวกับสมุนไพร						☐ D5.3.8
5.3.9 ไม่มีการบริการสปา						☐ D5.3.9
5.4 วัสดุอุปกรณ์						
5.4.1 ขาดความทันสมัย ล้าหลัง						☐ D5.4.1
5.4.2 ไม่เพียงพอสำหรับใช้งาน						☐ D5.4.2
5.4.3 สภาพชำรุด ไม่ปลอดภัยต่อการใช้งาน						☐ D5.4.3
5.4.4 การจัดวางไม่เป็นระเบียบ หายาก						☐ D5.4.4
5.4.5 ใช้ผิดประเภท						☐ D5.4.5
6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร						
6.1 วัตถุดิบมีจำนวนจำกัด						☐ D6.1
6.2 ขาดการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์						☐ D6.2
6.3 ขาดความน่าเชื่อถือและยอมรับ						

รายการ	ระดับปัญหา					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
ในตัวผลิตภัณฑ์						☐ D6.3
6.4 ขาดการตระหนักถึงคุณภาพประโยชน์ ในการใช้งาน						☐ D6.4
6.5 ขาดการจัดระบบการผลิตที่เหมาะสม						☐ D6.5
6.6 การแปรรูปเบื้องต้นในการผลิต ยังไม่ได้มาตรฐาน สะอาด และปลอดภัย						☐ D6.6
6.7 ขาดการนำเทคโนโลยี และวิทยาการ สมัยใหม่ มาปรับใช้ในการแปรรูป						☐ D6.7
6.8 ขาดการวิจัยและพัฒนา เพื่อเพิ่มมูลค่า และสร้างความหลากหลายให้แก่สินค้า						☐ D6.8
6.9 ขาดการปรับปรุง และพัฒนา ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ (packaging) ให้ทันสมัยและจูงใจในการซื้อ						☐ D6.9
7. ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย						
7.1 ขาดเครื่องหมาย อย. จากสำนักงาน คณะกรรมการอาหารและยา						☐ D7.1
7.2 ไม่มีชื่อและสถานที่ผลิตระบุไว้ชัดเจน						☐ D7.2
7.3 ขาดความปลอดภัยในการนำมาใช้						☐ D7.3
7.4 รูปแบบภายนอก ภาชนะบรรจุ สมุนไพรไม่สะอาด ปิดไม่มิดชิด เป็นยาเก่า ฉลากเก่า เลอะเทอะ หรือมีฝุ่นละอองเกาะ						☐ D7.4
7.5 รูปแบบภายใน						
7.5.1 ยาผง มีมอดเจาะ ผงยาจับตัวเป็นกลุ่ม ไม่ค่อยละเอียดเสมอกัน						☐ D7.5.1
7.5.2 ยาน้ำ มีราขึ้น ขอบๆ เป็นสีดำ ตัวยา ที่ มีส่วนประกอบน้ำมันกับน้ำแยกชั้นกัน						☐ D7.5.2
7.5.3 ยาแคปซูล มีกลิ่นผิดปกติ						☐ D7.5.3

รายการ	ระดับปัญหา					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
7.5.4 ยาดอกเมียด สีของเมียดยาไม่สม่ำเสมอ มีสีเข้ม สีอ่อน หรือเป็นสีต่างๆ คำๆ						☐ D7.5.4
8. ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์						
8.1 ไม่สะอาด ไม่โดดเด่น ไม่สะดวก						☐ D8.1
8.2 ขาดความชัดเจนของชื่อผลิตภัณฑ์						☐ D8.2
8.3 ขาดรายละเอียดที่เป็นภาษาอังกฤษ						☐ D8.3
8.4 การใช้วัสดุท้องถิ่นมาบรรจุภัณฑ์ค่อนข้างน้อย						☐ D8.4
8.5 ต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบมีราคาสูง						☐ D8.5
8.6 ตราสัญลักษณ์และรูปลักษณะภายนอกของผลิตภัณฑ์ไม่ชัดเจน						☐ D8.6
8.7 กระบวนการในการทำบรรจุภัณฑ์มีความซับซ้อนและยุ่งยาก						☐ D8.7
8.8 วัตถุดิบหายาก ไม่มีอยู่ในท้องถิ่น						☐ D8.8
8.9 กลุ่มผู้ผลิตและผู้จำหน่ายไม่ค่อยสนใจในเรื่องการทำบรรจุภัณฑ์						☐ D8.9
8.10 ขาดผู้สนับสนุนและวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบรรจุภัณฑ์						☐ D8.10
9. ด้านการตลาดเกี่ยวกับสมุนไพร						
9.1 ร้านแสดงสินค้ามีน้อยเกินไป						☐ D9.1
9.2 ผลิตภัณฑ์มีจำนวนจำกัด						☐ D9.2
9.3 การจัดเรียงสินค้าไม่เป็นระเบียบ						☐ D9.3
9.4 ขาดแหล่งรับซื้อสินค้าโดยตรง						☐ D9.4
9.5 สินค้าและบริการที่นำเสนอไม่จูงใจ						☐ D9.5
9.6 ไม่มีป้ายแสดงราราสินค้าภายในร้าน						☐ D9.6

รายการ	ระดับปัญหา					หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	
9.7 ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและ เจ้าของร้าน						☐ D9.7
9.8 สู้กับประเภทหรือรูปแบบร้านค้าคู่แข่ง ไม่ได้						☐ D9.8

4.2 ข้อเสนอแนะ

1. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม.....
.....
2. ด้านการดำเนินการฝึกอบรม.....
.....
3. ด้านพิธีกร.....
.....
4. ด้านเนื้อหาวิชาการ.....
.....
5. ด้านสถานที่ / สภาพแวดล้อม / สิ่งอำนวยความสะดวก / วัสดุอุปกรณ์.....
.....
6. ด้านการทำและการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร.....
.....
7. ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่วางจำหน่าย
.....
8. ด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์.....
.....
9. ด้านการตลาด.....
.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือของท่านเป็นอย่างยิ่ง

นางจตุศรมย์ สุวรรณพิมล

ภาคผนวก ค

ความเป็นมาของศูนย์กิจกรรมสมุนไพรรักษาสุขภาพ และภาพกิจกรรม

ความเป็นมา

การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีของคุณดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ แห่ง ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรุทมาธิ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ผู้ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านอีกคนหนึ่ง เป็นหมอสุมไพรรุทมาธิที่กลับตัวกลับใจไม่ยอมให้การรักษาผู้ป่วยของเขากลายเป็นการทำร้ายผู้ป่วยซ้ำ จากการที่พืชสมุนไพรรุทมาธิที่แม่จะปลูกอยู่ในเรือกสวนไร่นาของตนเองแต่ก็อาจปนเปื้อนสารพิษได้จากการทำเกษตรแบบใช้ยาเคมี แม้ผู้ป่วยที่มาหาจะหายป่วยซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ป่วยจากการถูกพิษกัด จากความน่าสนใจดังกล่าวจึงนำไปสู่การขอไปดูของจริงเรื่องการจัดการความรู้ของหมอกู ว่าจริงแท้อย่างไร

บนพื้นที่ 170 ไร่ ที่ประกอบด้วยสวนผลไม้ แปลงนาปลูกข้าว แปลงผัก ที่มีสมุนไพรรุทมาธิปลูกแซมอยู่ทั่วไป โดยรวมแล้วจึงมีสภาพที่เรียกได้ว่าเป็น “ป่า” ดี ๆ นี้เอง แต่เป็นป่าที่เจ้าของตั้งใจให้เกิดขึ้น พืชพรรณทุกชนิดที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่จึงมีประโยชน์และคุณค่าที่สร้างมูลค่าเป็นรายได้เลี้ยงปากท้องสมาชิกครอบครัวกว่า 22 คน ซึ่งอยู่รวมกันในบ้านที่เรียกว่า “ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรุทมาธิ” หรือการทำเกษตรแบบไร่นาสวนผสม ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งเรียนรู้ รั้วรั้ว และรับซื้อผลิต เป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์พืชผักปลอดสารพิษ และสมุนไพรรุทมาธิของกลุ่มสมาชิกซึ่งก็คือชาวบ้านในย่านนั้นนั่นเอง

ชีวิตเล็ก ๆ บนเส้นทางสมุนไพรรุทมาธิ

คุณดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ แห่งศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรุทมาธิ เขาขุนอินทร์ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ หรือที่รู้จักกันนามหมอกู ผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญการรักษาโรคต่าง ๆ โดยเฉพาะการรักษาพิษงู ด้วยสมุนไพรรุทมาธิ ขนาดมียอดสดติดที่หมอกูจดบันทึกไว้ตลอด 31 ปีที่ผ่านมาว่าอยู่ราว 400 คน (เฉพาะที่โดนงูพิษกัดคนละ) ด้วยกิตติศัพท์ที่กระจายออกไปจากปากต่อปากชื่อ “หมอกู” จึงเป็นที่รู้จักทั่วไป คนที่ถูกงูกัดไม่ว่ายากดีมีจนก็มักมาให้ช่วยรักษา ที่หมอกูบอกว่าเป็นการช่วยกันเสียมากกว่า ไม่ได้คิดเงินทองอะไร

หมอกูบอกว่า ตนเป็นคนที่สนใจเรื่องสมุนไพรรุทมาธิตั้งแต่เด็ก ซึ่งอาจจะเป็นเชื่อไม่ฟังแก๊งก็ได้ เพราะพ่อก็เป็นหมอจีนแสด (ที่รักษาคนนะ) แม้จะมีความทรงจำเกี่ยวกับพ่อค่อนข้างน้อยเพราะพ่อเสียชีวิตตั้งแต่ตนอายุได้ 3 ขวบและต่อมาแม่มีสามีใหม่(พ่อเลี้ยง)แล้วพากันอพยพครอบครัวจากบ้านเดิมที่ชลบุรีมาอยู่ระยองแต่ยังไม่ใช่ที่อยู่ปัจจุบันนี้ อยู่อีกที่หนึ่ง ตนก็มาเข้าโรงเรียนที่นั่นตอนอายุ 10 ขวบ ในวันเด็กก็ช่วยพ่อเลี้ยงกับแม่ทำงานสารพัด “งานหนักตามประสาเกษตรกร ตั้งแต่เลี้ยงควาย ถากถางหญ้า หาดิน ทำสารพัด พี่น้องผม 6 คน ก็ช่วยกันหมดนั่นแหละ ผมเป็นคนี่ 3” การออกไปทำงานทำให้ได้พบกับเพื่อนบ้าน (เพื่อนพ่อเพื่อนแม่รุ่นลุง ป้า น้า อา) หลายคนเวลาไป

เจอผมเลี้ยงควายก็มักมาทักทาย เอาขนมมาให้บ้าง แล้วเขาก็บอกว่าตนเองเคยถูกงูกัด หรือเคยป่วย เจียนตายก็ได้ชินแสพ่อผมนี่แหละรักษา พ่อจึงเป็นฮีโร่ในใจผมมาตลอดว่าทำยังไงนะ คนจึงจะเก่ง อย่างพ่อ ความสนใจเรื่องสมุนไพรจึงขึ้นมาตั้งแต่ตอนนั้น จนเมื่อตนโตเป็นหนุ่มอายุประมาณ 18 ปี ครอบครัวก็ถูกไล่ที่จึงขายควาย 2 ตัวที่มีอยู่แล้วพากันอพยพมาซื้อที่ดินกว่า 100 ไร่ สมัยนั้นไร่ละ 20 บาท แต่สภาพนั้นคือป่าดงดิบดี ๆ นี่เอง สิงหาราสัตว์สารพัดชนิด ไม่ว่าจะเป็น เสือ ช้าง เก้ง กวาง มีทั้งนั้น ภูผินี่ชุกชุมมาก (เพราะอยู่บริเวณเชิงเขาขุนอินทร์) มาบุกเบิกทำอะไรทำสวน

ระหว่างช่วยครอบครัวดำรงศักดิ์หรือนายกุกก็ไม่ทิ้งความสนใจเรื่องสมุนไพร และเมื่อความสนใจถูกกระตุ้นโดยลูกศิษย์พ่อที่เอาต้นสมุนไพรมาให้ 3 ต้น คือ ฟ้าทะลายโจร โด่ไม่รู้ล้ม และ หญ้าหน้าดำ และบอกว่า “นี่ของพ่อเอ็งนะ ข้าปลูกให้แล้วนะ” เขาจึงเอามาปลูกและต่อขยาย ขยายพันธุ์พร้อมกับการไปหาความรู้เพิ่มว่าสรรพคุณของต้นเหล่านี้เป็นอย่างไร และมีสมุนไพรอะไรอีกบ้าง สรรพคุณเป็นอย่างไรเอามาใช้ทำอะไรได้ รักษาโรคอะไร เรียกว่า ใครมาบอกว่าหมอนั้น หมอนี้มีความรู้เก่งเรื่องไหน รักษาโรคอะไรเก่ง เขาก็จะไปลุยไปเฝ้าไปเป็นลูกมือ ไปเป็นลูกศิษย์ จึงไม่แปลกที่หมอกูจะมีความรู้เรื่องสมุนไพรแตกฉานชนิดหาตัวจับยาก ก็ด้วยความใฝ่รู้ใฝ่เรียนและอดทน เพราะระหว่างที่ไปหามหาความรู้หาต้นสมุนไพรเอามาปลูกไว้ในบ้าน ครอบครัว โดยเฉพาะพ่อเลี้ยง และพี่ชายคนโตก็ไม่เห็นด้วย ถึงกับบอกว่า “อย่าไปเป็นเลฆมอของหมอยาอะไร เอาเวลาไปขุดดินถากหญ้า (ทำอะไร ทำสวนทำมาหากินที่ยังจะให้ผลผลิตเป็นรายได้) ยังจะดิชะกว่า” ดังนั้นเวลาไปได้สมุนไพรมาเขาจึงต้องแอบปลูก เพราะไม่อยากถูกด่าว่า (ราคาสูงซึ่งครอบครัวก็กระอักกับหมอกูเหมือนกันที่ห้ามอย่างไรก็ไม่ฟัง ยังดึงดันที่จะเป็นหมอยาและปลูกสมุนไพรมากขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันก็เริ่มมีคนมาให้หมอกูรักษา ซึ่งพวกเขามองว่าเป็นภาระให้ครอบครัว “ลูกหลานมาก น้ำเสิร์ฟคนมารักษา หรือปั้นยาแก่นจนเหนื่อย แถมเงินก็ไม่ได้ กลางค้ำกลางคืนดิคั่นก็ยังมีคนมาเรียกให้รักษา (บางคนถูกงูกัดมา) ก็ต้องจุดได้จุดตะเกียง ไปส่องไฟเก็บสมุนไพรมารักษาให้” หมอกูบอกว่ารักษาแบบทำบุญเพราะเขาเดือดร้อนมาก็ถือว่าช่วยกัน ปัจจุบันในพื้นที่เกือบ 170 ไร่ ของตนมีสมุนไพรเกือบ 700 ชนิดที่ปลูกแซมอยู่ทั้งร่องสวน แปลงผัก แปลงนา ทุกที่จะมีสมุนไพรแซมอยู่เต็มไปหมด และเราก็ต้องรู้ว่าแต่ละชนิดใช้ทำอะไรได้บ้าง

จากเกษตรกรเคมี สู่ เกษตรอินทรีย์

อาชีพหลักที่คู่ขนานไปกับการเป็นหมอยาหรือหมอสมุนไพรของหมอกู คือ เกษตรกร ทำสวนทำไร่ และใช้ปุ๋ยใช้ยาตกอยู่ภายใต้การชวนเชื่อของระบบทุนนิยม พ่อค้าปุ๋ย พ่อค้ายา วิธี เกษตรจึงผูกพันกับเคมีมาตลอด จนเมื่อมีโอกาสได้รับฟังแนวทางเกษตรแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของในหลวง ที่สอนให้รู้จักอยู่อย่างพอเพียงพึ่งตนเองก่อน ซึ่ง อ.วิวัฒน์ ศัลยกำธร และ

คณะมาบรรยายจึงถูกคิด และเริ่มเปลี่ยนความคิด แต่การเอาไปปฏิบัติจริงยังมีปัญหาเพราะครอบครัวไม่เห็นด้วย ยังยึดติดกับเกษตรเคมีที่ต้องใช้ปุ๋ยใช้ยาให้พืชไร่พืชสวนให้ผลผลิตมาก ๆ แต่ก็มีต้นทุนเยอะมากเช่นกัน ประกอบกับเมื่อปี 2535 มีความตื่นตัวเรื่องแพทย์พื้นบ้าน โรงพยาบาลวังจันทร์มีการจัดอบรมเขาก็มีโอกาเข้าไปอบรมด้วย และสะดุดใจกับคำที่หมอพูดในทำนองว่า **“เราเป็นหมอยาสมุนไพรไปรักษาคณเฑาะพวย แต่ไอ้สมุนไพรที่เอาไปรักษานั้นปลูกอยู่บนผืนดินที่มีการใช้ปุ๋ยใช้ยาเคมีอย่างหนัก มันอาจจะมีการพิษตกค้าง การช่วยเหลือของเราจะเป็นการทำร้ายผู้ป่วยมากขึ้นหรือเปล่า เราเป็นหมอแท้ ๆ จะเอายาพิษไปให้คนไข้อีกหรือ”**

“จุดนี้มันเหมือน “กลิ้ง” นะ ผมเก็บไปคิดต่อและตัดสินใจลงมือทำทันที โดยไปคุยกับครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก เพราะเราทำคนเดียวไม่ได้ต้องให้ครอบครัวยอมรับและร่วมกันเปลี่ยนด้วย” หมออุบอกลงและสาธยายต่อถึงกระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งความรู้ของการทำเกษตรอินทรีย์ที่ควบคู่ไปกับการปลูกสมุนไพรเพื่อการศึกษาโรค และยังสร้างรายได้ให้กับครอบครัวซึ่งเมื่อก่อนนี้มีถึง 26 คน โดยเป็นครอบครัวพี่น้องตนทั้ง 6 คน และครอบครัวของตนเองซึ่งมีลูก 6 คน ร่วมกันทำเกษตรแบบไร้นาสวนผสมบนเนื้อที่ประมาณ 170 ไร่ การจะให้พวกเขาเปลี่ยนปุ๋ยปุ๋ยไปตามความคิดของหมอจึงไม่ใช่่ง่าย เพราะแรก ๆ ก็ถูกต่อต้านอย่างหนัก จึงเกิดแนวทางของการทดลองบนแปลงเล็ก ๆ ตั้งสมาชิกครอบครัวมาเป็นกรรมการตรวจสอบกันใกล้ชิดระหว่างทำเกษตรอินทรีย์แบบหมอกุที่ไม่ใช้สารเคมีใด ๆ เลย กับแปลงของพี่น้องที่ยังคงทำแบบเดิม โดยพืชที่เอามาทดลองปลูกคือ แตงกวา ระหว่างนั้นก็มีการจดบันทึกทำเหมือนการวิจัยเลย ในที่สุดก็ได้ผลผลิตที่เกษตรอินทรีย์ให้ผลผลิตดีกว่า พืชเติบโตดีกว่า และที่สำคัญให้ต้นทุนน้อยมาก

ผลพิสูจน์จากแปลงทดลองจึงนำไปสู่การยอมรับและยึดแนวทางเกษตรอินทรีย์ของหมออุบอกรเรื่อยมา ซึ่งในช่วงเวลา 37 ปี ของอาชีพเกษตรกร หมอกุได้ผสมผสานความรู้เรื่องสมุนไพรที่มีอยู่อย่างแตกฉานกับความรู้ใหม่เรื่องเกษตรอินทรีย์ ที่ส่วนใหญ่มาจากการค้นคว้าทดลองและปฏิบัติกันในครอบครัวมากกว่าการไปเลียนแบบตามคำแนะนำบอกเล่าของใคร หมอกุยึดหลักที่ว่า “ต้องเอง ลองเอง รู้เอง” แม้บางครั้งการทำเองอย่างลองผิดลองถูกก็อาจเกิดอันตรายได้ เช่น หมอกุไม่มีความรู้เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพ แต่ได้แนวทางจากการฟัง อ.วิวัฒน์ ซึ่งบอกวามันง่ายมาก ๆ พืชผักต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ที่บ้านหรือแม้แต่เศษผักเศษหญ้าที่ทิ้งขว้างหากเอามาใส่ถังผสมน้ำผสมกากน้ำตาลแล้วหมักทิ้งไว้สักเดือนเราก็จะได้น้ำหมักชีวภาพไปใช้ประโยชน์ ฟันฟูสภาพดิน บำรุงพืช บำรุงต้นไม้ “ในความเข้าใจผมมันก็คืออย่างนี้จริง ๆ นะ” หมอกุยืนยัน และว่าไอ้ทำอย่างไม่รู้นี้แหละบางทีหมักนานเกินไปจนถึงบวมถึงระเบิดฝากระเด็นก็มี (แรงดันจากแก๊สชีวภาพที่เกิดขึ้น) ถ้าถึงไหนบวม ๆ เวลาจะเปิดคู่มือต้องเชือกผูกแล้ววิ่งไปแอบหลังต้นไม้แล้วจึงดึงเชือกเปิดฝา

(หัวเราะใหญ่และบอกว่าเคยมีประสบการณ์มาแล้ว) อ.วิวัฒน์เห็นผมเองจริงก็มากอยให้ความรู้ให้คำแนะนำและช่วยกันพัฒนาสูตรน้ำหมักชีวภาพขึ้นเอาไปใช้ทั้งสวนผลไม้ นาข้าว นาทุ่งเอาไปปรับใช้ได้ตามสัดส่วน ซึ่งน้ำหมักชีวภาพที่ได้ผ่านการทดลองและใช้จริงมาแล้วกับไร่นาสวนผสมของตนซึ่งผลผลิตดี และด้วยระบบการจัดการที่แบ่งพื้นที่ประมาณ 170 ไร่ ออกเป็นการทำแหล่งน้ำซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการทำเกษตร 10 ไร่ แปลงนาปลูกข้าว (ทำไว้กิน) สลับกับผักหมุนเวียนปลอดสารพิษ 20 ไร่ ที่เหลือเป็นสวนผลไม้ 70 ไร่ ซึ่งเรียกได้ว่ามีทุกอย่างอยากกินอะไรก็หากินได้พื้นที่ไม่ต้องไปเสียเงินซื้อ ที่สำคัญยังเอาไปขายสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้กับครอบครัว จากการขายผักปลอดสารพิษที่ลูกค้าติดใจเพราะเห็นชัด ๆ ว่ามาจากการเพาะปลูกที่ไม่ใช้เคมีเลย ส่วนที่เหลือก็ปล่อยให้เป็นป่าผสมสมุนไพรอีกเช่นกัน

“เฉพาะทำผักปลอดสาร 20 ไร่ ก็ให้ค่าตอบแทนปีละเป็นล้านบาท” หมอกุญและว่าครอบครัวของตนสบาย มีรายได้แจกลูกหลานที่ช่วยงานเดือนละ 2,000 บาท แม้แต่ตนเองเป็นนายกรัฐมนตรีประจำบ้านก็ได้ 2,000 บาทเช่นกัน ซึ่งถามว่าพอมัน มันเกินพอเหลือเสียอีกเพราะของกินส่วนใหญ่ก็มีอยู่แล้วในพื้นที่ จะมีที่ซื้อก็หมู-เนื้อ เจ็บป่วยไม่สบายเราก็มียาสมุนไพร และที่สำคัญในพื้นที่ของตนทั้งหมดไม่ว่าจะปลูกอะไรตรงไหนจะปลูกสมุนไพรแซมอยู่ด้วยทั้งสิ้น ซึ่งปัจจุบันมีอยู่มากกว่า 600 ชนิด เรียกว่าอยากได้ต้นอะไรมาทำยารักษาคน รักษาพืช รักษาสัตว์ ก็ไปเก็บมาได้เลย

รู้จักจริง ได้ความรู้เพิ่ม

จากความสนใจและการเอาใจจริงเอาใจอย่างมีมานะอดสาหะ ที่มีหลักสำคัญอยู่ที่ความมุ่งมั่น ตั้งใจจริง และอดทน ซึ่งหมอกุญบอกว่า แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรอินทรีย์นั้นตนเดินมาถูกทางแล้ว ตนพิสูจน์ด้วยเวลาถึง 37 ปี เป็นความรู้ที่สะสมเพิ่มพูนจากการปฏิบัติ ความรู้สำคัญของหมอกุญ คือ การทำเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ใช้สารเคมีเลย เป็นความรู้ทั้งกระบวนการตั้งแต่การฟื้นฟูสภาพดิน การบำรุงดิน รู้จักธรรมชาติของพืชผักผลไม้ที่ปลูกและสามารถจัดระบบอาหารที่สอดคล้องกับความต้องการของพืชแต่ละชนิด จึงได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และความรู้อีกอย่างหนึ่งคือ ความรู้สมุนไพรที่มีการต่อยอดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากการคิดค้นพัฒนาสูตร ตำรับยาทั้งสำหรับคน พืช สัตว์ ซึ่งหมอกุญบอกว่า สมุนไพรรอบตัวนั้นมีประโยชน์ ถ้าเรารู้จักสรรพคุณหรือรู้จักมันจริง ๆ ก็ไม่เห็นจำเป็นต้องพึ่งหมอ **“ไปหาหมอมันแก้ที่ปลายเหตุ ทำไมเรา เราไม่รู้จักป้องกัน การรู้จักและใช้ประโยชน์จากสมุนไพรอย่างถูกวิธีจะช่วยให้สุขภาพดี เมื่อสุขภาพดีก็ไม่ต้องมีโรคภัยร้ายแรงไปให้หมอรักษาแพง ๆ เราควรจะมาสนใจสมุนไพรและใช้ประโยชน์จากสมุนไพรกันให้มาก ๆ เอาให้หมอไม่มีคนไปรักษาไปเลย นี่ถึงจะเป็นการป้องกันอย่างแท้จริง”**

ผลิตภัณฑ์และผลิตผลจากการจัดการความรู้

จากองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์ที่กระจ่างแจ้ง นำไปสู่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ได้แก่ ผักปลอดสารพิษ ซึ่งปลูกแบบหมุนเวียนจึงมีผักแทบทุกชนิดที่ปลูกได้ในสภาพนิเวศน์แถวนั้น ทั้งคะน้า ถั่ว ผักกาดต่าง ๆ และอื่น ๆ อีกรวมทั้งผลไม้หลายชนิด เช่น มังคุด เงาะทุเรียน สละ ฝรั่ง ลองกอง ที่ทำรายได้ให้ทุกวันมีตลาดรองรับที่แน่นอน โดยไปส่งขายที่ศูนย์จำหน่ายของกลุ่ม

จากองค์ความรู้สมุนไพรที่แตกฉาน นำไปสู่การแปรรูปเป็นเม็ด เป็นน้ำ เป็นผง ดากแห้ง สำหรับดื่ม หรือเพื่อจัดผสมตามสูตรเป็นยาหม้อ ให้ผู้รักสุขภาพเลือกใช้ได้ตามสะดวก และในกระบวนการผลิตจะเน้นมากในเรื่องความสะอาด ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรสำหรับคน เช่น กระจายตำสำหรับบำรุงหัวใจ เป็นยาอายุวัฒนะ ทำให้กึกกัก ทองพันชั่งบรรเทาอาการโรคผิวหนัง ตะไคร้หอมใช้ทั้งต้นขับลมในลำไส้แก้จุกเสียดแน่น หรือจะทำยาไล่แมลงกันยุงก็ได้ หล้าหนวดแมว แก้กษัยไตพิการ ขับปัสสาวะ ขับน้ำ พญายอ แก้พิษงู พิษแมลงสัตว์กัดต่อย โกฎจุฬาลัมพา แก้ไข้หวัด อีสุกอีใส กำล้างเจ็ดซังสาร แก้ปวดเมื่อย บำรุงกำลัง บำรุงโลหิตสตรีหลังคลอด ฟ้าทะลายโจร ใช้ตั้งต้น(เหนือดิน)ต้มดื่มแก้หวัด แก้ปวดท้อง หรือใช้ตำผสมสุราทาแก้งูสวัด ตำกับน้ำตาลทรายแดง พอกรักษาโรคผิวหนัง ฝัฟุพอง หนุมานประสานกาย ใบใช้แก้ไอ แก้เจ็บคอ คออักเสบ หลอดลม และปอดอักเสบ โดไม้รู้ลืม แก้ปัสสาวะพิการ แก้ไอ แก้ไข้ บำรุงหัวใจ บำรุงกำลัง รางจืด ใช้ถอนพิษ แก้ไข้ ถอนยาพิษเบื่อเมา เป็นต้น โดยสรุปก็คือสมุนไพรทั้งกว่า 600 ชนิดที่ปลูกนั้นแหละ อันไหนมีสรรพคุณใช้ได้เดี่ยว ๆ หมอกุ๊กก็เอามาแปรรูปให้สะดวกกับผู้ใช้ ส่วนอันไหนที่ต้องไปผสมกับอะไรก็จัดเป็นชุดเบ็ดเสร็จเพื่อสะดวกกับการใช้อีกเช่นกัน และที่ง่ายกว่านั้นบางอย่างยังแปรรูปเป็นน้ำมัน สบู่ แชมพู โลชั่น ยามม ยาหม้อ เรียกว่ามีสารพัด หรือใครอยากได้ต้น ไปขยายต่อปลูกไว้ที่บ้านตนเองก็มีต้นหรือกิ่งพันธุ์ขายให้ในราคาประหยัด แต่สินค้าทุกชนิดนั้นหมอกุ๊กบอกว่าที่สำคัญเราไม่ได้ขายแค่สินค้า แต่ต้องสอนให้เขารู้ว่าต้องใช้อย่างไร และเขาไม่จำเป็นต้องมาซื้อเรา หากสมุนไพรเหล่านี้เขามีเองอยู่ที่บ้าน

ส่วนสมุนไพรสำหรับพืชผัก ผลไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ และสัตว์ ก็เช่น การใช้สมุนไพรไล่แมลงซึ่ง ก็มีอยู่หลายสูตรแล้วแต่ผู้ใช้ เช่น สูตร 1 ประกอบด้วยตะไคร้หอม ข่า หนอนดาชอยากากน้ำตาล จุลินทรีย์ มีประโยชน์สำหรับกำจัดหนอนใย หนอนกระทู้ หนอนหนังเหนียว วิธีใช้ก็ผสมกันในอัตราส่วนน้ำยา 1 ลิตรต่อน้ำ 200-400 ลิตร ใช้ฉีดพ่นในเวลาเย็น 1-2 อาทิตย์ต่อครั้ง เมื่อใช้แล้วควรปิดฝาให้สนิทเก็บไว้ในที่ร่ม เป็นต้น สมุนไพรชีวภาพ (จุลินทรีย์) ก็ทำได้ง่าย ๆ มี

สรรพคุณช่วยในการปรับสภาพของดินและน้ำ บำรุงต้นพืช ช่วยเร่งการเจริญเติบโตของพืช ช่วยทำให้พืชแตกรากสามารถดูดซึมอาหารได้ดียิ่งขึ้น เพิ่มความสมบูรณ์ของดิน เพิ่มภูมิคุ้มกันทานโรคและแมลง ปุ๋ยปลาหมักเป็นสูตรบำรุงต้นพืชเพิ่มแคลเซียม กรดอะมิโน วิตามิน โปรตีน ช่วยให้พืชเจริญงอกงาม บำรุงต้นพืชให้ต้านทานโรค ปุ๋ยน้ำฮอร์โมน ช่วยในการสร้างตาดอก ติดดอก ขั้วเหนียว เพิ่มผลผลิต เร่งสี รสหวาน ส่วนสมุนไพรรักษาโรคราพืชมีส่วนประกอบสำคัญคือ หมาก เปลือกมังคุด ขมิ้น จุลินทรีย์ และน้ำ มีสรรพคุณในการรักษาและป้องกันราสนิม ราเน่า ราดำ ซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของชาวสวน นอกจากนี้ยังมีน้ำสกัดชีวภาพสำหรับการเลี้ยงกุ้งอีกด้วย

คณะรัฐมนตรีประจำบ้าน : ระบบบริหารเพื่อครอบครัวเป็นสุข

การจะทำอะไรสักอย่างถ้าคนใกล้ตัว คนในครอบครัวไม่เข้าใจไม่เห็นด้วยก็ยากที่จะทำสำเร็จ แต่หากขับเคลื่อนไปด้วยกันก็จะเกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างกรณีครอบครัวของคุณดำรงศักดิ์ที่แม่ลูก หลานจะได้รับการศึกษาจากข้างนอก จบปริญญาก็หลายคน แต่ทุกคนก็เห็นพ้องกับแนวคิดและเส้นทางที่หมอกบูกเบิกมา และตระหนักกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง (ไม่อยากยากจนแต่รู้จักใช้ ในสิ่งที่ควรใช้ ไม่ฟุ้งเพื่ออยากได้สิ่งที่ไม่จำเป็น ไม่ตกอยู่ภายใต้การมอมเมาโฆษณาชวนเชื่อจากสื่อต่าง ๆ)

“ผมบอกลูกหลานว่า การที่คนเขามาดูมาหาเรา บางเดือนถึง 5 พันคน เราต้องเตรียมตัวกันเหนื่อย มันก็เหนื่อยอยู่หรอกแต่ลองคิดดูซิว่าเขามาหาเราเพราะอะไร ทั้งชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ นักวิชาการ รวมทั้งนักท่องเที่ยว เขามาดูอะไรเรา เขาต้องการอะไรจากเรา สิ่งที่เราให้เขาคือความรู้เรื่องสมุนไพรและเกษตรอินทรีย์ที่เราชำนาญ และสิ่งที่เป็นผลพลอยได้คือเมื่อเขาเข้าใจเขาเชื่อมั่น เขาก็ซื้อผลิตภัณฑ์ของเรา ของกลุ่ม ก็สร้างรายได้ของเรา รายได้ของกลุ่ม และปี ๆ หนึ่งเขามากันเท่าไร เราเอาเงินมาให้เราเท่าไร เราเพียงเอาความรู้เอาสิ่งที่เรารู้ไปแลกเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องไปเป็นลูกจ้างใคร เรียกว่าลูกค้าวิ่งมาหาเรา ตลาดวิ่งมาหาเรา โดยที่เราต้องหวังเลยว่าผลผลิตจะขายไม่ได้ ไม่พอเสียอีก”

การดำเนินการทั้งหมดทุกขั้นตอนเรามีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันชัดเจน ต้องทำรายรับรายจ่าย มีบัญชีครัวเรือน และคุยกันทุกประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งปัญหาภายในครอบครัว ปัญหาผลกระทบจากภายนอกที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อครอบครัว เราก็จะมีการคุยกัน ล้อมวงคุยกันในบ้านนั่นแหละ ผมเป็นผู้นำเหมือนเป็นนายกรัฐมนตรี มีคณะรัฐมนตรีซึ่งก็คือพี่น้องและลูก ๆ ใครมีประเด็นอะไรก็หยิบขึ้นมาพูดคุยหาข้อสรุปกัน อย่างเช่น เรื่องน้ำมันแพงเราก็มาช่วยกันคิดว่าจะมีแนวทางการประหยัดได้อย่างไรบ้าง ก็ได้ข้อสรุปซึ่งโยงไปหลายเรื่องเกี่ยวข้องกัน เช่น การขนผัก

ผลไม่ไปขายซึ่งต้องออกไปทุกวันที่เราจะซื้อไวโก้ (รถกระบะยี่ห้อโตโยต้า) ที่กำลังฮิต ก็เปลี่ยนมาเป็นรถอีแต่นดีกว่าเพราะระยะทางที่จะไปส่งก็ไม่ไกล จากเดิมที่เคยขี่มอเตอร์ไซด์ไปดูสวนตรงโน้นตรงนี้ (สวนมันกว้างกว่าเกือบ 170 ไร่) ก็หันมาใช้จักรยานมากขึ้น หรือเวลาจะออกไปซื้ออาหารมาทำกับข้าวก็ต้องจัดตารางกันว่าวันนี้จะทำอาหารอะไรบ้าง ส่วนประกอบอะไรที่มีอยู่แล้ว อะไรที่ต้องซื้อจากข้างนอกซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นพวกเนื้อสัตว์แล้วไปซื้อที่เดียว หรือแม้แต่คนงานที่มาช่วยปลูกผักทำสวนเราก็ต้องมีการคุยกับเขาเหมือนกัน การแก้ปัญหาทุกอย่างต้องมาจากเวทีระดมความคิดเห็นกันในบ้านนี้แหละ และเป็นกฎเหล็กว่าเมื่อได้ข้อยุติแล้วทุกคนต้องปฏิบัติตาม และด้วยแนวคิดและระบบบริหารจัดการเช่นนี้ทุกปัญหาสำหรับเราจึงไม่ใช่เรื่องใหญ่ เพราะพลังของบ้านคือพลังยิ่งใหญ่และถือเป็นจุดแข็งของครอบครัว

รู้แล้วบอกต่อ การขยายความรู้ที่ยังต้องขับเคลื่อน

ความสำเร็จจากภายในที่เกิดจากตัวหมอกเอง และขยายไปสู่การร่วมคิดร่วมทำของสมาชิกครอบครัวภายใต้ นายกรัฐมนตรีประจำบ้านอย่างหมอก ความมั่นใจที่เกิดจากการรู้จริง พวกเขาจึงไม่หยุดแค่การช่วยเหลือกันเฉพาะในครอบครัว แต่ได้พยายามขยายความรู้ ป่าวประกาศออกไปสู่ภายนอก ทั้งจากเดิมที่เป็นการบอกต่อจากปากต่อปากของผู้ป่วยที่มารักษา ปัจจุบันได้ขยายไปสู่การรับรู้จากสื่อสาธารณะ มีกลุ่มคนมากหน้าหลายตาแวะเวียนเข้าไปขอความรู้จากหมอก ซึ่งหมอกบอกว่ามีการตั้งเป็นกลุ่มผู้นิยมนสมุนไพร และศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไทย เขาขุนอินทร์ โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น โรงพยาบาลวังจันทร์ (มีการนำยาสมุนไพรไปใช้ในโรงพยาบาลควบคู่กับการรักษาแผนใหม่) และกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเกษตร ที่มีคนหลายกลุ่มเข้ามาเรียนรู้ดูงานด้วยหลายจุดประสงค์ เช่น มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาดูการจัดการการใช้สมุนไพรในแปลงเกษตรไร่นาสวนผสม พวกนี้จะมาเพื่อพักผ่อนมากันเป็นหมู่คณะ บางกลุ่มก็มาโดยตั้งใจมาเอาความรู้เรื่องสมุนไพรและจะเอาไปใช้ประโยชน์จริง ๆ แต่ไม่ว่าใครจะมาจากไหนหมอกก็จะบรรยายจะบอกเล่าถึงสรรพคุณของสมุนไพรใกล้ตัวที่หากรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ควบคู่กับการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษจากการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ทุกคนทำได้ไม่จำเป็นต้องมาซื้อ และหมอกยินดีบอกสูตรต่าง ๆ ให้ ถึงขนาดพิมพ์แจกใครอยากได้สูตรอะไรก็เอาไปได้เลย ถ้าเอาไปทำแล้วยังมีอะไรข้องใจก็โทรมาถามได้ หรือซื้อสมุนไพรไปแล้วลืมว่าต้องใช้อย่างไรก็โทรมาถามได้ ทุกครั้งที่มีการบรรยายหมอกจะย้ำเสมอว่า ความรู้เรื่องสมุนไพร เรื่องเกษตรอินทรีย์ ที่ได้รับจากการบรรยาย จากการสาธิตทำให้ดูหรือการพาชมการบริหารจัดการแปลงผักนั้น “รู้แล้วไปบอกต่อ” ถ้าไม่เข้าใจไม่แน่ใจให้กลับมาถามหรือจะโทรมาก็ได้ หรือเพียงแค่

กลับไปบ้านแล้วลองดูซิที่บ้านนั้นมีสมุนไพรอะไรอยู่บ้างแล้วจะใช้ประโยชน์ของมันทำอะไรที่จะทำให้สุขภาพดี

นอกจากการมาเป็นหมู่คณะบางคนยังมาตามคำรำลือ มาซื้อยาสมุนไพรรักษาไปใช้ มาขอคำปรึกษา บางคนมาขออยู่ด้วยมาเรียนรู้กินนอนอยู่ที่บ้านเลยเพราะอยากทำเป็น แต่หลายคนพอมายู่จริง ๆ ลงมือทำจริง ๆ แล้วก็เปิดแผนไปก็มีเพราะทำไม่ได้ “แค่กลืนน้ำหมัก หรือลงปลูกผัก ปลูกพืช ไปเดินสำรวจสมุนไพรรักษาในสวนในป่าเจอยุ่งเข้าก็ทนไม่ได้กินแล้ว แต่บางคนไปโดนยุงกัดมากก็บอกว่าดีเลยจะได้ลองสมุนไพรรักษาของหมอกู้ว่าได้ผลจริงหรือเปล่า เขาก็ทาเลยแล้วก็ได้ผล หรือบางคนมาหลายรอบเวลาจะไปเดินดูสมุนไพรรักษาบอกว่าเดี๋ยวก่อนขอทาสุมุนไพรรักษาไล่แมลง สมุนไพรรักษาแก้นุงก่อน ถึงบอกว่าการมาทำอย่างนี้ไม่ใช่เห็นว่าดีแล้วจะทำได้ แต่ต้องตั้งใจและอดทนด้วย”

การรวมผู้สนใจในแนวทางเดียวกันและจัดตั้งเป็นกลุ่ม มีระบบบริหารจัดการร่วมกัน เป็นช่องทางหนึ่งของการขยายความรู้และสร้างรายได้ นั่นคือ นอกจากสมาชิกจะมั่นใจในแนวทางเกษตรอินทรีย์ผู้สมุนไพรมากขึ้น ขณะเดียวกันก็สร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับเขาด้วย และครอบครัวของหมอกู้คือตัวอย่างความสำเร็จ หมอกู้ได้เปิด “เวทิตวาบ้าน” ขึ้นในบริเวณบ้าน เพื่อเป็นเวทีให้ชาวบ้านในละแวกนั้นและสมาชิกได้มาขยายความรู้แก่กัน ทำมาได้ 2 ปี โดยไม่ได้ขอเงินสนับสนุนจากหน่วยงานใดเลย แรก ๆ ก็ทำมาด้วยดีแต่ระยะหลังเมื่อมีการส่งเสริมเรื่องยางพาราที่มีราคาแพงขึ้นมาก หลายคนจึงหันไปมุ่งที่การทำสวนยางก่อนเพราะมองเห็นรายได้เป็นกอบเป็นกำที่จะได้ในอนาคตมากกว่าการจะมาเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์เรื่องสมุนไพรรักษา มือปิ่นรับจ้าง (คนที่ไม่สนใจจริงจังแต่เป็นสมาชิกกลุ่มและจะมาร่วมประชุมในวาระสำคัญ ๆ) หลายคนจึงค่อย ๆ ถอยออกไปเอาเรื่องยางก่อน จึงเหลือตัวจริงอยู่ 5-6 รายที่ยังมาศึกษาเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องและอยากจะทำแนวคิดนี้ซึ่งยังยืนยันว่าไปทำให้ครอบครัวยอมรับ แม้ในระดับพื้นที่การขยายความรู้ของหมอกู้จะดูดีชัดแต่ในระดับอำเภอ และจังหวัดมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ซึ่งเกิดจากการที่คนบอกต่อแล้วผู้สนใจมาศึกษาดูงาน

“พวกเขาที่ไม่ได้ผัดหรือกเรื่องสมุนไพรรักษา เรื่องเกษตรอินทรีย์ พวกเขามองว่ามาเรียนรู้มาทำเมื่อไหร่ก็ได้ เมื่อประโยชน์มองเห็นตรงหน้า (ยางพารา) ก็ต้องฉวยไว้ก่อนทั้งที่หากมองไกล ๆ จะเห็นว่าเรื่องเกษตรอินทรีย์เรื่องสมุนไพรรักษาเป็นเรื่องของชีวิตและสุขภาพ เพราะต่อให้ทำสวนยางได้เงินมาแค่ไหนแต่หากสุขภาพไม่ดีเงินก็จะหมดไปกับค่ารักษาพยาบาล และผลผลิตของเกษตรอินทรีย์และสมุนไพรรักษาเป็นเรื่องของปากท้องมีผู้ซื้ออยู่แล้ว แต่ยางพาราเราขายไปให้กับใครก็ไม่รู้จะยืนยันแค่ไหนไม่รู้” หมอกู้บอกและยกตัวอย่างเพื่อนบ้านคนหนึ่งทำไร่แดงโม ใช้ชีวิตอย่างขยัน ประหยัด และอดทน ข้าวปลาไม่กินกินแดงโมทุกวัน แต่แดงโมนั้นปลูกแบบใช้ปุ๋ยใช้ยาเคมีนะ ปลูกแดงโมกินแดงโมจนเก็บเงินได้ 2-3 แสนบาท ก็ไปซื้อรถกระบะเล็ก ๆ มาคันหนึ่ง แต่สุดท้าย

เมื่อยที่ช่วยกันทำและใช้ชีวิตมาอย่างนี้แหละก็ป่วยเป็นมะเร็งไอ้เงินที่ได้ก็สูญไปกับค่ารักษาพยาบาล ในที่สุดก็ตาย จึงบอกว่าเรื่องของชีวิตและสุขภาพกับเรื่องของ “เงิน” น่าจะเลือกเอาอย่างไหน และยังว่าคนไทยเป็นพวกโกลีเกิ้ลกินต่าง ไม่ชอบพึ่งตัวเอง อย่างสมุนไพรรปลูกเองไว้ในบ้านก็ได้ เวลาจะใช้ก็หยิบมาได้เลย ไม่ต้องไปขอใคร หรือไม่ต้องยืมจุกคนอื่นมาหายใจ เรื่องง่าย ๆ ไม่รู้จักทำกัน และยังว่าอิทธิพลจากสื่อโฆษณาชวนเชื่อนี้แรงจริง ๆ และคนไทยก็หลงง่าย หลอกง่าย มีคนป่วยคนหนึ่ง มาหาตนเพราะกินชาเขียวไป 400 ขวด กินจนน้ำท่วมปอด เพราะอยากได้เงินล้าน

แม้ “เวทีชาวบ้าน” จะดูไม่ค่อยเห็นผลสืบหน้างานหมอกุต้องหยุดกิจกรรมนี้ไปชั่วคราว และยึดหลักกลับไปทำเกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสมด้วยสมุนไพรรปลูกเองให้ชัดเจนและ เข้มแข็งมากขึ้น ทำให้พวกเขาเห็นว่าวิถีเกษตรคู่สมุนไพรรปลูกจะเป็นแนวทางที่ยั่งยืนของชีวิต โดย หมอกุยึดพระราชานิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ว่า “สมุนไพรรปลูกไทยนี้มี คำนาคมาก พระเจ้าอยู่หัวทรงฝากให้รักษา แต่อย่าตายอายุใช้กันมา ควรลูกหลานรักษาใช้สืบไป เป็น เอกลักษณ์ของชาติควรศึกษา วิจัยยาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ไร่ประโยชน์รู้คุณ โทษสมุนไพรรปลูก เพื่อ คนไทยอยู่รอดตลอดกาล” หมอกุจึงหวังที่จะให้ลูกศิษย์กันกุฎิที่ดูจะมีความสนใจแนวทางนี้อย่าง จริงจังไปขยายต่อ ซึ่งก็เริ่มมีการเคลื่อนไหวในการนำสมาชิกชุมชนที่หมู่บ้านใกล้เคียงที่สนใจมา ศึกษาดูงาน และร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อหาจุดร่วมของปัญหาและแนวทางแก้ไข เพราะใน พื้นที่ที่มีอาชีพหลากหลาย ทั้งทำสวน ทำไร่ และปลูกผัก โดยความรู้ของหมอกุคือคัมภีร์มีชีวิตที่จะ เติมเต็มในการแก้ปัญหา แต่ที่สำคัญพวกเขาต้องรู้จักที่จะใช้มันอย่างรู้คุณค่าและพัฒนาต่อให้ เหมาะสมกับตนเอง

กรณี หมอกุ หรือ นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ซึ่งความสำเร็จของในวันนี้ต้องใช้เวลา ในการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมาตลอด 37 ปี เป็นตะกอนที่ค่อย ๆ ตกผลึกฝังแน่นอยู่ในตัว ซึ่ง ภาวะผู้นำ สำคัญมาก หมอกุตอนนี้แม้จะมีภาวะผู้นำได้รับการยอมรับจากภายนอก รวมทั้งภายใน บ้าน แต่ในชุมชนกลับยังดูห่างเหินกันอยู่บ้าง ภาวะผู้นำของหมอกุในขณะนี้จึงหยุดหันมามอง ตัวเองและทำตัวเองให้ชัด

ผลงาน

ความชำนาญพิเศษ/จุดเด่นของศูนย์ฯ เรื่องสมุนไพรรปลูก เพื่อคน พืชและสัตว์ และ การเกษตรอินทรีย์ (ผลิตผลทางการเกษตรได้รับใบรับรอง Organic Thailand) รวมทั้งการจัดการ ไร่นาสวนผสมที่ประสบผลสำเร็จ

ประสบการณ์ นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ได้ช่วยที่บ้านทำการเกษตรโดยใช้สารเคมี มาตั้งแต่ปี 2507 โดยทำการปลูกผัก อ้อย มันสำปะหลัง มันเทศ ฯลฯ ต่อมาเมื่อปี 2528 ได้เกิด

ความคิดที่จะเปลี่ยนจากการปลูกอ้อย และมันสำปะหลัง มาทำสวนผลไม้ และผักสวนครัว ซึ่งเป็นพืชอายุสั้น และนำรายได้มาสู่ครอบครัวทั้งปี โดยเลือกปลูกในฤดูที่เหมาะสม เพื่อกำหนดราคาผลผลิตได้ ต่อมาได้นำความรู้ด้านสมุนไพรมาประยุกต์ใช้เป็นสารต้านเชื้อรา ยาฆ่าไวรัส นำสมุนไพรมาหมักแล้วฉีดพ่นให้แมลงสับสนในกลิ่นพืช ถือเป็นการหมุนเวียนเปลี่ยนสารฆ่าแมลง ทำให้แมลงไม่ดื้อยาเหมือนกับการใช้สารเคมีซ้ำๆ ซึ่งทำให้สามารถปรับเปลี่ยนจากการใช้สารเคมีมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพสมุนไพรสกัดได้มาตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา นับจนถึงวันนี้ก็ใช้เวลาในการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมาตลอดเวลา 42 ปี และได้เป็นวิทยากรครูประจำหมู่บ้าน และเป็นหมอพื้นบ้านทางด้านแพทย์แผนไทยและสมุนไพรตลอดมา

รางวัลเชิดชูเกียรติที่ได้รับ

- ปี 2551 เกษตรกรดีเด่นสาขาไร่นาสวนผสม จังหวัดระยอง/ระดับเขต
กรมส่งเสริมการเกษตร
- ปี 2550 ใ้รับรองผลิตภัณฑ์อินทรีย์มาตรฐานประเทศไทย กรมวิชาการเกษตร
(ต่ออายุทุก 2 ปี)
- ปี 2549 รางวัลครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้หลักพระพุทธศาสนา
- ปี 2547 เกษตรกรดีเด่น สาขาไร่นาสวนผสมระดับจังหวัด กรมส่งเสริมการเกษตร
- ปี 2546 ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 ด้านการแพทย์แผนไทย จากสำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- ปี 2545 เกียรติบัตร “ผลิตภัณฑ์ตำบลไทย ความภูมิใจของแผ่นดิน” จาก
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- ปี 2545 โล่รางวัลรับรองคุณภาพสมุนไพรไทย 6 จากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
- ปี 2544 โล่รางวัลรับรองคุณภาพสมุนไพรไทย 2 จากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์/
ผู้นำชุมชนดีเด่น กรมพัฒนาชุมชน

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม

การฝึกอบรมของแต่ละหน่วยงานที่ศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไท ระยะเวลาจะแตกต่างกันออกไป เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อบรม 3 คืน 4 วัน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) อบรม 4 คืน 5 วัน อบรมทั่วไปจะ 2 – 3 วัน ทางศูนย์จะปรับใช้อย่างเหมาะสม

การต้อนรับ เมื่อคณะผู้อบรมเดินทางมาถึง จะจัดเตรียมอาหารว่าง เช่น น้ำสมุนไพร ขนมหวาน กาแฟ เป็นต้น รับประทานอาหารว่างเสร็จ จะเป็นการกล่าวต้อนรับ โดย นาย ดำรงค์ศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ ผู้อำนวยการศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไท

ที่พัก จะแยกที่พักฝ่ายหญิง และที่พักฝ่ายชายให้ชัดเจน เพื่อความสะดวก และลดปัญหาด้านต่าง ๆ น้อยลง

อาหาร เป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น ผัก น้ำพริก ประเภทแกง ประเภทยำ เป็นต้น จะเน้นวัตถุดิบในชุมชนและสมุนไพรมาประกอบอาหาร วัตถุดิบบางส่วนภายในชุมชนไม่มีก็จะไปซื้อที่ตลาดมาเสริมบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะเน้นผักปลอดสารพิษ เพื่อสุขภาพที่ดีของผู้เข้าอบรมอีกด้วย

การเรียนรู้ ผู้เข้าอบรมจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำหมักชีวภาพ การทำเตาเผาถ่าน สมุนไพรรักษาพิษงู ปุ๋ยน้ำฮอร์โมน ปุ๋ยน้ำปลาหมัก สมุนไพรไล่แมลง และสมุนไพรลูกประคบ เป็นต้น และที่ยังไม่ได้กล่าวมาอีกหลายอย่าง ทำให้ผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ สามารถนำไปทำใช้เองภายในครอบครัว หรือจำหน่าย ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

ข้อปฏิบัติขณะเข้ารับการอบรมศูนย์กิจกรรมสมุนไพรไท

1. โปรดช่วยกันรักษาความสะอาด บริเวณห้องพัก ห้องน้ำและสถานที่ฝึกอบรม
2. ไม่ควรส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่น หรือก่อเหตุทะเลาะวิวาท
3. ไม่ควรนำสุรามาดื่มที่พัก
4. ไม่ควรสูบบุหรี่บริเวณที่พัก
5. ไม่ควรนำสิ่งของที่เป็นของศูนย์ฝึกอบรม ออกนอกสถานที่
6. ไม่ควรละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น
7. ไม่ควรทำให้เกิดเรื่องชู้สาว ซึ่งทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง
8. ห้ามทำลายทรัพย์สินของสถานที่พัก และที่ฝึกอบรมให้เกิดความเสียหาย
9. ห้ามเล่นการพนันบริเวณที่พัก และที่ฝึกอบรม
10. ห้ามนำสิ่งผิดกฎหมาย เข้ามาบริเวณที่พักและสถานที่ฝึกอบรม

- หมายเหตุ**
1. หากมีปัญหาประการใด โปรดแจ้งเจ้าหน้าที่ศูนย์โดยด่วน
 2. หากผู้ใดกระทำความผิด มีโทษตามกฎหมาย ทั้งปรับและจำคุก

การจัดการที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม

1) การจัดการด้านการตลาด

- (1) เลือกพันธุ์ปลูกตามความต้องการของตลาด
- (2) คัดเกรดและคุณภาพของผลผลิต พร้อมทั้งบรรจุถุง
- (3) รวบรวมไปจำหน่ายที่ตลาดเอง
- (4) สร้างความเชื่อถือในด้านคุณภาพให้กับตลาดที่ส่งไปจำหน่าย

- (5) ผลิตในช่วงที่จังหวัดที่ผลิตออกสู่ตลาดน้อย เช่น ช่วงหน้าแล้ง
- (6) จัดทำร้านค้าชุมชนท้องถิ่นเพื่อรองรับผลผลิตตนเองและผู้อื่นในท้องถิ่น

2) ขั้นตอนการผลิต

- (1) เตรียมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการผลิต
- (2) กัดพันธุ์ตามความต้องการของตลาด
- (3) ปลูกพืชแบบสลับเปลี่ยนหมุนเวียนเพื่อป้องกันการสะสมโรคแมลง
แต่ละชนิด
- (4) ใช้สารสกัดจากสมุนไพรและพืช กำจัดแมลง และใช้ไฟล่อแมลง ลด
จำนวนประชากรและใช้กากกับดักแมลง
- (5) ใช้ชะหมักเป็นจุลินทรีย์ เพื่อใช้ปรับสภาพดิน ให้มีจุลินทรีย์ในดิน
เพิ่มมากขึ้น
- (6) ใช้ผลไม้หมักทำเป็นฮอร์โมนบำรุงพืชเร่งดอกและบำรุงลูก
- (7) ใช้จุลินทรีย์กับมูลสัตว์ และเศษวัชพืชทำเป็นปุ๋ยหมัก เพื่อทดแทน

ปุ๋ยเคมี

3) ขั้นตอนการทำเทคนิคพิเศษ

- (1) การจัดการฟาร์ม เช่น การใช้ระบบน้ำแบบสปริงเกอร์ การทำค้ำโดยใช้วัสดุในท้องถิ่นและทำตาข่ายให้พืชไว้ในลักษณะแบบจั่ว เพื่อสะดวกในการดูแลรักษา และเก็บ
ผลผลิต และทำให้คุณภาพดี
- (2) จัดทำสถิติราคาผลผลิต แต่ละชนิดเพื่อวางแผนผลิตในปีต่อไป
- (3) มีการจัดทำบัญชีแยกประเภทไว้เพื่อเป็นข้อมูลในด้านค่าใช้จ่ายและ
รายได้ในการผลิต

4) แผนการพัฒนาการผลิต

- (1) ลดต้นทุนการผลิต โดยใช้สารหมักจากธรรมชาติและจุลินทรีย์ในการ
ทำปุ๋ยหมัก
- (2) วางระบบการทำค้ำสำหรับพืชผักแบบถาวรผสมกับการวางระบบน้ำ
ที่ถาวรเพื่อลดต้นทุนทางด้านวัสดุและปริมาณน้ำ
- (3) ปลูกสมุนไพรเพื่อใช้เป็นสารสกัดไล่แมลง และแปรรูปเพื่อจำหน่าย
เป็นรายได้เสริมและไว้ขยายพันธุ์ต่อไป
- (4) จัดตั้งร้านค้าในชุมชน และขยายไปในบริเวณใกล้เคียง

5) การบริหารจัดการแรงงาน มีการใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรในการผลิต เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานและประหยัดเวลา ในส่วนที่ใช้เครื่องจักรไม่ได้ จะใช้แรงงานคน

6) สถานที่จำหน่าย

- (1) ตลาดชุมแสง เป็นตลาดประจำอำเภอวังจันทร์ (ทุกวัน)
- (2) วันอังคาร หน้า ธ.ก.ส. อำเภอวังจันทร์
- (3) วันศุกร์ ออบจ.จังหวัดระยอง
- (4) วันเสาร์แรกของทุกเดือน ที่สวนสมุนไพรสมเด็จพระเทพฯ (ปตท.มาบข่า)
- (5) ร้านค้าชุมชน ศูนย์สมุนไพรบ้านคลองเขต จังหวัดระยอง

จังหวัดระยอง

ทางเข้าศูนย์กสิกรรมสมุนไพรไทย

ศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรักษ์

ประธานศูนย์กสิกรรมสมุนไพรรักษ์
นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์ (หมอฤ)

รางวัลเชิดชูเกียรติที่ได้รับ

ใบรับรอง Organic Thailand

ใบรับรองแหล่งผลิตพืช (GAP)

จุดลงทะเบียน

กล่าวต้อนรับโดย นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์

กิจกรรมเรียนรู้สมุนไพรใกล้ตัว

ลงฐานปฏิบัติงาน สมุนไพรถูกประกอบ

กิจกรรมหุงหาอาหาร

ฐานลงแปลงปลูกพืชสมุนไพร

ฐานการทำเมนูสมุนไพร

ลงมือทำกิจกรรม สนุกสนาน ร้องลำทำเพลง

ทำพิธีปิดการอบรม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวนงจตุศรมย์ สุวรรณพิมล
วัน เดือน ปีเกิด	3 กรกฎาคม 2521
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	วท.บ. (วิทยาศาสตร์บัณฑิต) สถาบันราชภัฏยะลา พ.ศ.2543
สถานที่ทำงาน	สำนักวิจัยและพัฒนา กลุ่มงานเวชพืช กรมชลประทาน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
ตำแหน่ง	นักวิทยาศาสตร์

